

TER HERHALING EN TOEPASSING.

800 Vragen over de Spraakkunst
' met toelichtingen,

VOOR

CANDIDAAT-HOOFDONDERWIJZERS,

DOOR

H. JACOBS,

Leeraar a/d' Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Maastricht.

Te Amsterdam, bij JOHs. NOMAN & ZOON,
1900.

PB

2949

P. B. 2949

Van der Scher.

TER HERHALING EN TOEPASSING.

800 Vragen over de Spraakkunst
met toelichtingen,

VOOR

CANDIDAAT-HOOFDONDERWIJZERS,

DOOR

H. JACOBS,

Leeraar a/d Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Maastricht.

Te Amsterdam, bij JOHs. NOMAN & ZOON,
1900.

PB 2949

Van der Scher.

TER HERHALING EN TOEPASSING.

~~~~~

800 Vragen over de Spraakkunst
met toelichtingen,

VOOR

CANDIDAAT-HOOFDONDERWIJZERS,

DOOR

H. JACOBS,

Leeraar a/d Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Maastricht.

Te Amsterdam, bij JOHs. NOMAN & ZOON,
1900.

VOORBERICHT.

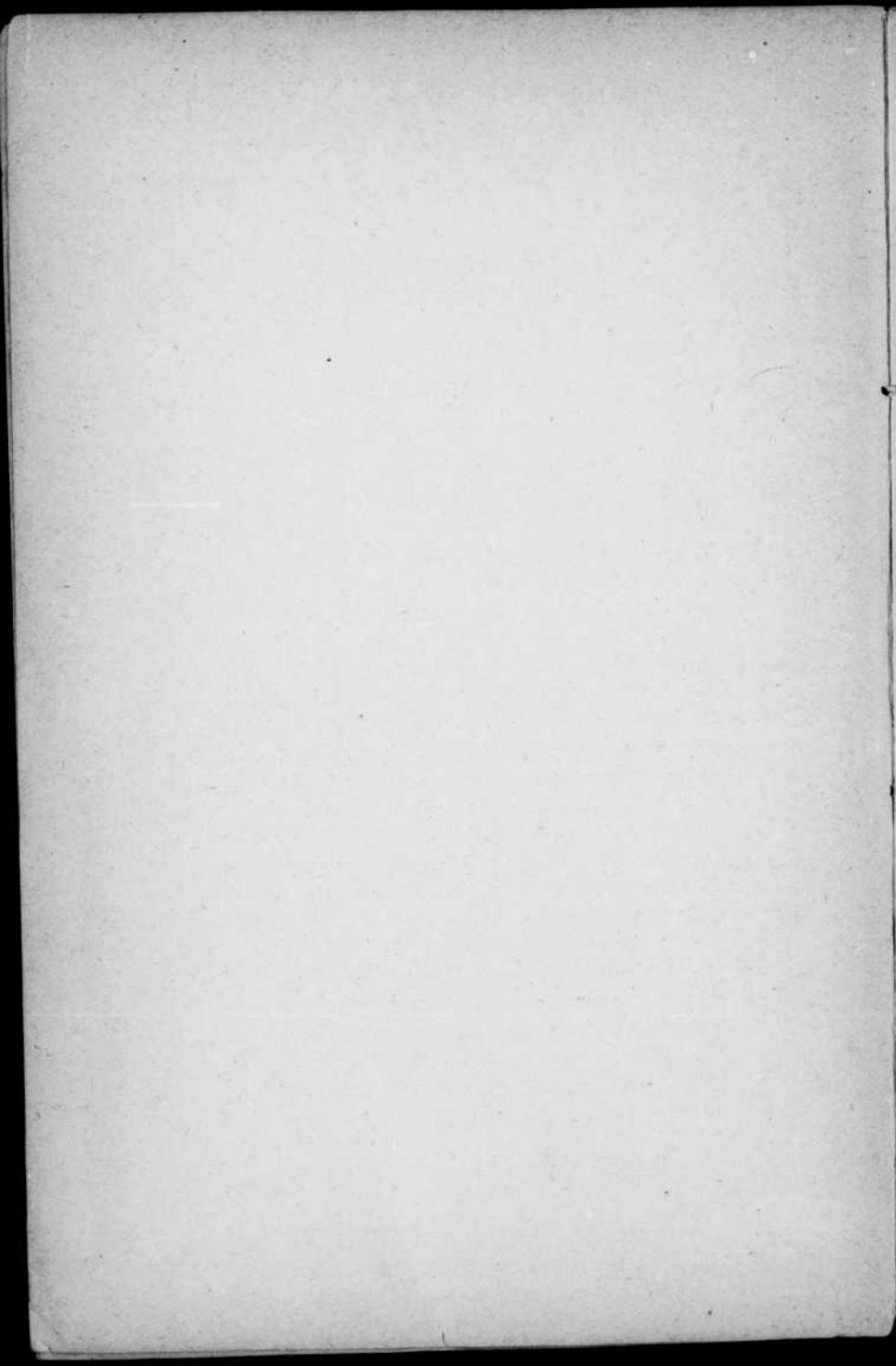
De meeste candidaat-hoofdonderwijzers weten, dat zij bij hun studie der Spraakkunst het belangrijke van het minder gewichtige moeten onderscheiden, en vooral door overweging, toepassing en een meerzijdige beschouwing hun inzicht tot meer helderheid en grondigheid opvoeren. Om licht te bevroeden redenen echter valt hun het arbeiden in deze richting meestal te zwaar.

Om hun de behulpzame hand te bieden heb ik dit boekje samengesteld. Naast vragen, die nauw aansluiten aan wat in alle spraakkunsten staat, zullen zij er ook veel opgaven in vinden, welke in mindere of meerdere mate afwijken; hierdoor en door allerlei kleine opmerkingen heb ik getracht hen tot nadenken te prikkelen en hun blik te verruimen. Met hetgeen mij een rijke ervaring van hoofd-akte-studie en hoofd-akte-examen geleerd heeft, voor oogen, heb ik mij zelfs nu en dan een uitstapje buiten de grenzen der spraakkunst veroorloofd. Dat ik daardoor eenigszins in strijd geraakt ben met hetgeen op het titelblad staat, zal mij, vertrouw ik, geen der verbruikers van dit boekje als een fout aanrekenen.

Waar ik een toelichting noodig achtte, heb ik die in beknop-ten vorm aan de vraag toegevoegd. Soms heb ik door een latere vraag of opmerking nog licht trachten te werpen op het voorafgaande.

Dat dit boekje den studeerenden veel hulp en steun geve is de wensch van

DEN SCHRIJVER.

I.

Het uiterlijk der woorden.

1. Waarom heet een taal als het Grieksch, Hebreeuwsch, enz. die niet meer gesproken wordt, *dood*?
2. Zoudt gij kunnen bewijzen, dat het Nederlandsch geen doode taal is?
3. In sommige steden van ons vaderland spreken de beschaafden onderling steeds het *dialect*. Houdt dit daardoor niet op een *dialect* te heeten?
4. *Hij gaat 's morgens naar de stad* klinkt bij het uitspreken als een éénheid, als een aaneengesloten rij van klanken n. l. als *Hijgaatsmorgensnaardestad*. Hoe kan men er nu toe gekomen zijn dit bij het schrijven te splitsen in: *Hij gaat 's morgens naar de stad*?
5. Wat is een woord?
6. Wat is het verschil tusschen een *woord* en een *lettergreep*?
7. In welk opzicht zijn *kelder*, *kandelaar*, *beschuit* vreemde en in welk opzicht Nederlandsche woorden?
8. Welke woorden van vreemden oorsprong heeten *bastaardwoorden*?
9. Waarom zou men bastaardwoorden, thuis behoorende in de taal der wetenschap en der kunsten, zoover de uitspraak dit toelaat, met de oorspronkelijke letters schrijven?

10. De regel der beschaafde uitspraak moet in iedere spelling als de voornaamste beschouwd worden. Waarom ?

11. Waarom hebben De Vries en Te Winkel in de bestaande spelling zoo min mogelijk wijzigingen gebracht ?

12. Waarom schrijft men *hoofd, vraag*, (in *ik vraag*) *koek-kraam, werkzaam* niet uitsluitend volgens den regel der beschaafde uitspraak ?

13. Waarom is bij de toepassing van den regel der gelijkvormigheid de medeklinker van den verbogen of afgeleiden vorm eens woords gekozen en niet die van het enkelvoud of den onverbogen vorm ? Waarom *hoofden, hoofd*, en niet *hooft, hooften* ? Zoo ook, waarom: *aardig-aard* en niet *aart-aartig* ?

14. Waarom wordt de slotmedeklinker van onveranderlijke woorden steeds als scherp geschreven ?

15. *Beeltenis*. De beschaafde uitspraak eischt een *t* in dit woord, de gelijkvormigheid een *d*, men zou dus willen schrijven *beeldtenis*. Welk bezwaar hebt gij tegen deze schrijfwijze ?

16. Een *bijdehante* jongen. Ook hier eischt de uitspraak een *t*, de gelijkvormigheid een *d*. Toch schrijft men niet *een bijdehandte jongen*. Waarom niet ?

17. Waarom schreven De Vr. en Te W. *Parijsche mode, Schansche Gat, wijste knaap* niet met *ssche* of *sste* ?

18. Uit n°. 15, 16 en 17 blijkt, dat het vaststellen der spelling een zaak is van geven en nemen: dan eens mag de woordvorming medespreken (n°. 15, 16), dan weer moet zij zwijgen (n° 17). Licht dat toe.

19. De spelling van *duif, ruw* levert ook een bewijs op van dat geven en nemen. Verklaar dat. (Denk aan gelijkvormigheid en gebruik).

20. Waarom zijn De V. en Te W. de afleiding ter wille geweest bij de spelling van *Kersmis* (volgens de toen gebruikelijke spelling *Kersmis*) en niet bij die van *Kerspel* (Kerkspel)?

21. Waarom hebben zij in *mensch, flesch, visch* de bestaande spelling met *ch* gehandhaafd en niet in *torschen* en andere woorden, die vroeger met *ch* geschreven werden, al werd deze niet uitgesproken?

22. Waarom hebben zij de spelling van *e* met *e* of *ee* gehandhaafd? Hoe hebben zij onderzocht in hoeverre die spelling indertijd juist was?

23. Dezelfde vraag voor de spelling van *o* met *o* of *oo*.

24. Waarom schrijft men *sinds* met een *d*?

25. Men schrijft volgens de uitspraak *dorpskerk* „Analoog daarmee schrijft men ook *dorpschool* en *dorpschout*“. Waarom is dat laatste niet juist en had het moeten luiden: men schrijft *dorpschout* om de analogie met *dorpspastoor* of *dorpsburgemeest.*r? — Hoe schrijft gij *fabrieksstad* of *fabriekstad*?

26. Waar staan de woorden met *ij* als *ijzer, ijlen* e. a. achter of in 't midden van uw woordenboek? Verklaar dat.

27. Waarom schrijft men *peil* (pegel) niet met *ij*?

28. Bilderdijk schreef *ijselijk*, als ontstaan uit *egislijk*, met *ei*. Verdedig dat. Waarom doen wij het niet?

29. Men schrijft *breede* met *ee* en niet met *e*, wijl deze *ee* ontstaan is uit *ai* of *ei*. Verklaar dat. (Zie vr. 22).

30. Dezelfde vraag voor: „men schrijft *edel* met *e*, omdat deze *e* ontstaan is uit *a*.“

31. Waarom schrijft men aardrijkskundige namen volgens de hedendaagsche uitspraak en handhaaft men in familienamen de oudere schrijfwijze?

32. Namen van rivieren, plaatsen enz. in Afrika of Azië worden door Nederlanders, Engelschen, Franschen, Duitschers in hoofdzaak op dezelfde wijze uitgesproken en toch vaak zeer afwijkend geschreven: Vergel. *Karatsji* (Nederl.) en *Curachee* (Eng.); *Kasjgar*, *Boekhara* (Nederl.) en *Kaschgar*, *Buchara* (Duitsch). Verklaar dat.

33. Waarom schrijft men *Ijsel*, *Pruiscn* niet met *ss*, m. a. w. waarom verdubbelt men de *s* niet achter een langen klinker?

34. Waarom schrijft men *photograaf* niet met *ph* op het einde, in overeenstemming met *photographie*?

35. Waarom schrijft men *solo's*, *menu's*, *papa's* en niet *soloos*, *menuus* enz. evenals men schrijft *vlaas*, *raas*?

36. Waarom schrijft men *terug*, *terstond* en niet *te rug*, *ter stond*?

37. Het tegengestelde van *te vreden* zou moeten zijn *te onvreden* en niet *on te vreden*, dat is duidelijk. Verklaar hoe toch het woord *ontevreden* ontstaan kon.

38. In *goedschiks*, *ruimschoots*, *rechtstreeks*, *blootshoofds*, *goedsmoeds* komt een tweede naamval voor, die „niet meer leeft in de taal”. Verklaar wat dat beteekent.

Waarom laat men in het eene geval de *s* in het woord weg, in het andere geval niet? — (Denk aan de uitspraak).

39. Hoe zou men volgens de uitspraak moeten schrijven *eenigszins* of *eenigszins*? (Denk aan de uitspraak van *langzaam*).

40. Waarom schrijft men *veelszins*, *geenszins* en niet *veelsins*, *geensins*. (*l* en *n* behooren niet tot de medeklinkers als *k*, *g*, welke de *z* verscherpen, zie *meelsak*, *beenzwart*). — Waarom schrijft men *eenigszins* en niet *eenigzins*? (Zie vraag 25.)

41. Men schrijft *gewaarworden* en niet *gewaar worden*. Waarom?

42. Verklaar de schrijfwijze *deskundige*, *degene*, *derhalve*, in één en niet in twee woorden. Zoo ook *prijs stellen* in twee en *prijsgieven* in één woord.

43. „De wetenschap ging *achter uit.*” Zoudt gij dit ook als Staring in twee woorden schrijven? Waarom niet?
44. Dezelfde vraag voor *niettemin* in *Hij deed het niet te min.*
45. Waarom schrijft men *daaraan, daarmede* enz. en niet *daar aan, daar mede* enz. (Welke verandering van beteekenis ondergaat *daar* door bijvoeging van een bijwoord *aan, mede, enz.*)?
46. Verklaar de schrijfwijze *hoe zeer* en *hoezeer.*
47. Welken dienst bewijzen de hoofdletters aan den lezer?
48. Waarom laat men een eigennaam, onverschillig met welk rededeel hij begint, steeds aanvangen met een hoofdletter als: *W. van den Heuvel* en *Van den Heuvel. Wij spraken Van Leur. Wij spraken van Leur?*
49. In het Hoogduitsch begint ieder substantief met een hoofdletter. Waarom vindt gij het gebruik der hoofdletter in het Nederlandsch beter? (Denk aan de personificatie).
50. Wanneer begint bij Da Costa een vers met een hoofdletter, wanneer niet? — Waarom zouden de andere dichters hem daarin niet nagevolgd hebben?
51. Men schrijft *Java-koffie, Zuid-Amerika* en *portwijn* en *Zuidamerikaansch.* Verklaar dat.
52. Zoo iemand schreef *Hoogere-Burgerschool*, wat zou men dan bij dat woord moeten denken?
53. De regels voor het afbreken van woorden zijn van weinig beteekenis voor het schrijven en van veel belang voor het drukken. Verklaar dat.
54. Hoe breekt gij af: *aardappel, Betuwe, Veluwe?*
55. Waarom *georgel* zonder en *geèrgerd* met een deelteeken?

II.

De volzin.

56. *Ik schrijf.*   *Ik schrijf.*
       Wij schrijven.   *Jan schrijft.*

Uit deze voorbeelden blijkt: het onderwerp heeft niet alleen een logisch kenmerk (d. i. het noemt of duidt aan wat het onderwerp is van ons denken), maar het heeft ook uiterlijke (grammatische) kenmerken. Welke zijn die? (Let zoowel op het onderw. als op het werkwoord.)

57. *Hij kocht het boek, omdat het hem zoo nuttig leek.* Is *het* in den bijzin gramm. of log. onderwerp of...? En moet *Hij* niet gramm. onderw. heeten?

(log. ond. beteekent uitsluitend log ond.; Gramm. ond. is uitsluitend gramm. ond.)

58. *Waart gij het niet, die...* vraagt de Dichter, en zijn antwoord luidt: *Gij waart het. Het* heet in beide gevallen gezegde, maar is er verschil tusschen *het* als gezegde in het eerste en het tweede geval?

59. Er zijn meer grammatische onderwerpen dan voorloopige onderwerpen. Verklaar dat.

60. *Ik zag Jan loopen.* Waarom noemt men *Jan* in dit geval niet onderwerp van *loopen*?

61. *Hij zei dit: dat hij zou vertrekken.* Hoe noemt gij het zinslid *dit*?

62. *Daar zou geen haar aan feilen of 't ging als 't placht te gaan. Hij moet thuis blijven, denk daaraan. Denkt gij er aan dat te doen? Ja, ik denk er aan.* Hoe noemt gij hier *daaraan* en *er aan*? — Gramm. bep., log. bep. of kortweg bepaling?

63. In plaats van het onderwerp eerst in den zin aan te

duiden en daarna, buiten den zin, uit te drukken, handelt men wel eens omgekeerd, b. v. *De Ruyter, die sneuvelde bij den Etna. Wie het deed, die werd beloond met d'allerliefsten knik.* In welk geval verdient dat aanbeveling, in welk geval afkeuring?

64. *Blijft Jan thuis?* Ja. Waarom noemt gij ja niet een zin?

65. *Ziek zijnde, kon hij niet uitgaan.* Ook *ziek zijnde* wordt niet een zin genoemd. Waarom niet?

66. Foei, Sultan, *stil!* *Stil* heet wel een zin. Waarom? Waarin bestaat het eigenaardige van den elliptischen zin?

67. In den gemeenzamen stijl bezigt men meer elliptische zinnen dan in den deftigen stijl of in een wetenschappelijk betoog. Verklaar dat.

68. *Ziek zijnde, bleef hij thuis. Hij verzocht mij hem te helpen.* *Ziek zijnde* en *hem te helpen* heeten beknopte zinnen. Wat is het uiterlijk kenmerk van den beknopten zin?

69. Men geeft wel eens als kenmerk van den beknopten zin op, dat er geen onderwerp in voorkomt. Bewijs in verband met n°. 68 en n°. 60 dat dit een „afgeleid” kenmerk moet genoemd worden.

70. Een beknopte zin is meestal niet onvolledig, behoeft in ieder geval niet onvolledig te zijn, een elliptische zin wel. Licht dat met voorbeelden toe.

71. *De roos is een bloem. Een bloem is de roos.* Bewijs: *een bloem* kan hier niet het onderwerp zijn en leid daaruit den regel af, dat in soortgelijke zinnen het engste begrip onderwerp is.

72. *Geen sprookjes zijn het, die ik u verhalen zal. Een roos is de bloem.*

Wat is het onderwerp in deze zinnen?

73. *Jan is de dief. Jan is een dief.* Welk begrip is enger,

de dief of *een dief*? — In zin n° 1 zijn *Jan* en *de dief* even eng of even ruim. Verklaar dat.

74. 1. *Wij spreken van De Ruijter, den grooten admiraal, en niet van De Ruijter, den ossenkoopman uit Den Bosch.*

2. *De Nederlanders zullen De Ruijter, den grooten, edelen admiraal, niet licht vergeten.*

3. *De Ruijter, de schrik des Oceaans, sneuvelde in 1676.*

In n° 1 is de bijstelling *determinatief*, in n° 2 *explicatief* en in n° 3 is zij *qualificatief*. Verklaar dat.

(*determinatief* doet denken aan aanwijzen, onderscheiden;
explicatief „ „ „ verklaren, begrijpelijk maken,
qualificatief „ „ „ een qualiteit noemen en daar-
door de voorstelling verhelderen.)

75 Welken dienst doet de bijstelling in de volgende zinnen, d. w. z. is zij *determinatief*, *explicatief* of *qualificatief*?

Willem I, de vader des vaderlands, werd vermoord in 1584.

De oranjepartij haatte Jan de Witt, den leider der anti-stadhouderlijken.

Welken Willem III danken wij Bronbeek? Willem III, den Koning van Nederland, en niet Willem III, den Koning van Engeland.

Hij verwenschte den jenever, de oorzaak van zijn ongeluk.

Kortenaar, de ontsluiter van de Sont, sneuvelde bij Lowestoffe.

76 *Het kindje slaapt: het heeft de oogen gesloten.*

Hij heeft om tien uren zijn oogen gesloten.

Welk verschil is er tusschen de redek. ontleding van *heeft gesloten* in deze zinnen?

77. Waarbij behoort als bepaling het cursief gedrukte in de volgende zinnen:

a. Hij heet, wat zijn glorie snuikt, *rebellig wederstreven.*

b. De Heilig hoort, ziet slingerend *zich verheffen*

Wat straks verraderlijk hem die daar schreeuwt zal treffen.

c. Noem nooit *goed*, wat de geheele wereld afkeurt.

d. Wat hij in zijn jeugd als buitengewoon kunstwerk had bewonderd, leerde hij nu als *onbeteekenend maakwerk* beschouwen.

78. *Hij strekte zich lachende op het gras uit.*
Iemand noemde *lachende* bepaling van *zich*. Wat zou dan de beteekenis van den zin zijn. (Vergelijk: *Hij schreeuwt zich schor. Hij koopt zich arm.*)

79. Welk verschil is er in de beteekenis van *dansen* in:
Hij danst en *Hij danst zich warm*.
Beantwoord dezelfde vraag voor:
De beekjes vereenigen zich en *De beekjes vereenigen zich tot een stroom*.

Hij kneedt het meel en *Hij kneedt het meel tot deeg*.

80. De bepaling van gesteldheid in den gewonen enkelvoudigen volzin zegt, hoe de bepaalde zelfstandigheid is tijdens de werking of hoe zij wordt ten gevolge van de werking. In welk geval behoort zij dan bij het onderwerp en in welk geval bij het voorwerp?

81. Waarin bestaat het verschil tusschen de bepaling van gesteldheid en de bijstelling?

82. Leer uwe leerlingen het voorwerp, in 't algemeen, onderscheiden. Waarom gaat gij dan liever uit van zinnen als *Ik zend, Ik geef*, dan van *Ik schrijf, Ik teeken*?

83. *De heer gaf den bedelaar een aalmoes*. Hierin komen twee voorwerpen voor. Leer hun nu het medewerkend voorwerp onderscheiden. (Noem *een aalmoes* voorloopig het „andere” voorwerp).

84. Breng het begrip: *lijdelijk* aan en leer dan het lijdelijk of *lijdend* voorwerp onderscheiden.

85. A. schrijft in zulke gevallen het bord vol voorbeelden. B. neemt slechts één voorbeeld, hij haalt daaruit wat hij noodig heeft en geeft dan een ander en nog een ander ter nadere toelichting. Wat vindt gij het beste en waarom?

86. Wat beteekent „de werking ondergaan”? (Jan verscheurt zijn boek, verbrandt zijn boek, verlegt zijn boek, verkoopt zijn boek).

87. *Dit boek kost één gulden. De zak weegt twintig kilo.*
Verklaar dat *één gulden* en *twintig kilo* geen lijdend voorwerp zijn.

88. Als wij van een werking hooren, dan willen wij ook weten de *plaats*, den *tijd*, het *doel*, het *middel* enz. Waarom? Waarin onderscheidt zich nu een bepaling van omstandigheid van een bepaling van *plaats*, *tijd*, enz.? — (Een *omstand* zou men een *bijstand*, bijna zelfs een *buitenstand* kunnen noemen.)

89. *Toen de vader stierf, waren de dochters gelukkig getrouwd.*

Zij had een goeden, rijken man getrouwd: Zij was gelukkig getrouwd.

Benoem *gelukkig* als bepaling.

90. *Hij had toen zijn sommen gelukkig af = Hij had toen zijn sommen af en dat was gelukkig. Zij zat om twaalf uur nog te studeeren = Zij zat om twaalf uur te studeeren en dat is later dan men verwachten zou.*

Tracht met behulp hiervan nader te verklaren wat een bepaling van omstandigheid is.

91. Men zou deze bepalingen van omstandigheid *bij den zin* kunnen noemen. Licht dat nog toe met zinnen, waarin *reeds*, *slechts*, *pas* voorkomen.

92. *Jan is niet bedroefd* is zoowel ontkennend, wanneer deze zin zonder klemtoon op een der zinsleden wordt uitgesproken als wanneer de klemtoon op *Jan* of op *bedroefd* wordt gelegd. Toch is er verschil in hetgeen deze zin op den hoorder uitwerkt. Welk?

93. *De knaap heeft toen het boek niet gevonden.*

Spreek dezen zin op verschillende wijzen uit en zeg welke andere gedachte bij den hoorder ontstaat of wordt gewekt.

94. Dezelfde vraag voor: *De knaap heeft toen het boek gevonden.*

95. Bij een aanhaling kan men de gedachte van iemand geven in den vorm, waarin hij ze geuit heeft, b. v. *Jan zei: „Ik zal het doen, wanneer ik tijd heb”*. Dat heet: *directe rede*. Zegt men daarentegen: *Jan zei, dat hij 'het doen zou, wanneer hij tijd had*, dan staat de gedachte in de *indirecte rede*.

Breng nu het volgende van de indirecte rede in de directe rede over:

Toen ik dezen ochtend uitging, zei mij mijn vriend, dat hij gisteren voor mij bij den boekhandelaar was aangelopen en daar het nieuwe werk over de electriciteit gekocht had.

Men oordeelde dat het nauwelijks te verwachten was, dat hij zijn jonge hersens daar voor duizelen zou behoeden.

96. Breng het volgende van de directe rede in de indirecte rede over:

Staring schreef: De spelling van het Westphaalsche Boven-schrift vond ik min verkieslijk en de aardigheid van het oude boekje, waaruit ik hetzelfde genomen heb, te grof, om den algemeenen titel te noemen.

97. Doe hetzelfde met:

Oom zei gisteren: *Tante zal binnen eenige dagen komen.*

Zij beloofden toen: *Over een maand zal het boek gedrukt zijn.*

Wanneer, in de directe of in de indirecte rede, staat het werkwoord in den verleden- toekomstigen tijd? Waarom?

98. Doe hetzelfde met:

Een oude aardrijkskundige beweerde: *de aarde staat stil, en zij is rond.*

99. Dito opgave voor:

Hij vraagt mij: *Is tante vertrokken?*

Hij weet niet: *Is de vacantie reeds begonnen?*

100. Wanneer wij een gedachte, die ons als vraag voor den geest staat, niet als vraag rechtstreeks tot iemand richten, noemt men die afhankelijke of indirecte vraag. — Verklaar uit de bewerking der voorgaande opgave den naam afhankelijke vraag.

101. Waarom kan achter *maken*, *bakken* geen afhankelijke of indirecte vraag komen en wel achter *zeggen* en *onderzoeken*?

102. Ook achter *gelooven* kan geen indirecte vraag komen. Verklaar dat.

103. *Hij weet niet waar* (of *wanneer* of *hoe* of *met wien* enz.) *hij zal vertrekken*.

Hij weet niet of hij vertrekken zal.

In n°. 1 spreekt men van *objectieve* vraag, in n°. 2 van *subjectieve* vraag.

Waarnaar vraagt men in een objectieve en waarnaar in een subjectieve vraag?

III.

Rededeelen.

104. Wanneer een landbouwer zijn aardappelen verdeelt in 'grootte en kleine, dan neemt hij beurtelings iederen aardappel in de hand en legt hem bij den hoop der grootte of bij dien der kleine, zoodat ten slotte zijn aardappelen in twee hoopen liggen. Doet men dat ook als men de menschen verdeelt in langhoofdige en korthoofdige? Of als men de zelfstandige naamwoorden verdeelt in concrete en abstracte? — Wat wil dat nu *zeggen*: men *verdeelt* de menschen in langhoofdige en korthoofdige — of men *verdeelt* de zelfstandige naamwoorden in abstracte en concrete?

105. De eenige verdeeling der woorden, welke werkelijk uitgevoerd wordt, is die naar de beginletter in woordenboeken. Verklaar dat.

106. Er zijn lange pijpen en korte pijpen, ook zijn er steenen pijpen en houten pijpen. Iemand nam zoowel het eerste als het tweede tot *grondslag* van een verdeeling der pijpen, zoodat hij vier groepen zou krijgen. Laat zien dat dit bij de uitvoering

tot onoverkomelijke moeielijkheden moest leiden. — Zoek zelf ook nog een voorbeeld om duidelijk te maken dat *elke verdeeling slechts op één grondslag moet rusten*.

106. Iemand, die de pijpen verdeeld had in aarden en houten pijpen, kwam tot de ontdekking dat er ook gerookt werd uit pijpen van metaal. Waarom noemde hij toen zijn verdeeling niet goed? Aan welken anderen eisch moet dus een verdeeling voldoen?

107. Onder de rededeelen zijn er, die een begrip vertegenwoordigen, terwijl andere geen begrip uitdrukken. Op dezen grondslag kan men de rededeelen verdeelen in twee groepen, n. l. . . . .

108. Welke rededeelen behooren tot de begripswoorden, en welke tot de niet-begripswoorden?

109. Noem nu in 't kort het kenmerk op van de zelfst. naamw. en voornaamwoorden, telwoorden, bijvoegl. naamw., werkwoorden, bijwoorden, zoodat blijkt dat bij deze verdeeling der begripswoorden hetzelfde beginsel gevolgd is. (Bij deze algemeene beschouwing moogt gij koppelw, en hulpww. buiten rekening laten).

110. Volgens welk beginsel zijn de niet-begripswoorden verdeeld?

111. Maak nu een tabel van de hoofdverdeeling en de onderverdeeling der rededeelen — met aanwijzing van den grondslag, waarop zij rusten.

112. Iemand die geschreven had: „Zelfstandige naamwoorden zijn de namen van zelfstandigheden” definieerde de werkwoorden aldus: „Werkwoorden zijn woorden, die het gezegde vormen (of helpen vormen).” Wijs aan dat deze definitie van het werkwoord niet past naast die van het zelfstandig naamwoord. (Denk aan 109).

113. Maak aan goed ontwikkelde leerlingen het verschil duidelijk tusschen een *definitie* en een *beschrijving*.

114. 1. *Geef mij het dikke boek.* 2. *De goede God, de beroemde De Ruyter.* In deze voorbeelden heet *dikke* bepaling en ook *goede* en *beroemde* heeten bepaling. Wijs nu het verband aan tusschen *bepaling* in de eigenlijke beteekenis en *bepaling* in geval n°. 1 en ook in geval n°. 2.

115. Wat men aan een zelfstandigheid waarneemt, is of een eigenschap, of een toestand of een werking. Maak nu een verdeling der abstracte substantieven. Waarom kunnen zij niet in meer groepen verdeeld worden?

116. Verklaar dat *afgod*, *nimf* tot de concrete substantieven moeten gerekend worden. Doe hetzelfde voor *wind* en *donder*.

117. Verklaar dat *minuut*, *uur*, *jaar* geen stofnaam zijn.

118. Een zelfstandig naamwoord in het meervoud kan geen stofnaam zijn, verklaar dat.

119. *Centen zijn muntstukken. Geef mij de centen. Hij heeft centen.* Welk verschil in beteekenis bestaat er tusschen *centen* in deze zinnen?

120. *Leeuwen zijn roofdieren. Hij heeft leeuwen geschoten.* In n°. 1 wordt *leeuwen* in algemeenen zin, in n°. 2 in partitieven zin gebezigd. Verklaar dat. Is nu *De jongens eten appels* = *Appels worden door de jongens gegeten*?

121. De concrete substantieven worden verdeeld in voorwerpsnamen, stofnamen en verzamelnamen. Welk bezwaar hebt gij hiertegen? (Zie 105). Sommige verzamelnamen als *gebergte*, *gesteente* kunnen een meervoud hebben, andere als *geboomte*, *gevoegelte* niet. Hoe komt dat?

122. Evenmin als men *de metselaars*, *de ververs* eigennamen noemt, mag men dien naam geven aan *de Franschen*, *de Duitschers* en ook niet aan *de Alpen*, *de Pyreneeën*. Zijt gij het daarmee geheel eens? Waarom niet?

123. Door verandering van beteekenis kan een abstract substantief concreet worden. Wijs dat aan in de volgende

voorbeelden: *De waarheid van zijn woorden. Hij schreef gewichtige waarheden neer. De wandeling heeft mij vermoeid. Die streek heeft fraaie wandelingen. Hij had nog hoop. De bloem der kielen zeilt van hier met Friesland's hoop.*

124. 1. Terwijl ik de leerlingen een boek laat zien, kan ik even goed zeggen: *Hoe vindt gij dit boek?* als *Hoe vindt gij dat boek?*

2. *Dit boek is fraaier dan dat boek?*

Welk verschil in aanwijzende kracht merkt gij op tusschen *dit* en *dat* in n°. 1 en *dit* en *dat* in n°. 2?

125. Dito vraag voor *die* en *deze* in: *Hoe vindt gij die lei?* of *Hoe vindt gij deze lei?* en *Die lei is grooter dan deze lei?*

126. Verklaar nu het ontstaan van het lidwoord 't (het) en *de*.

127. Wat is een stofnaam? — Verklaar nu dat een stofnaam een voorwerpsnaam wordt, wanneer hij in 't meervoud wordt geplaatst, en ook wanneer er het lidwoord *een* voor wordt gezet.

128. Het lidwoord *een* stelt dus een zelfstandigheid als begrensd voor. Verklaar dat ook de lidwoorden *de* en *het* dien dienst verrichten.

129. Van 't lidwoord geeft men gewoonlijk een tweeledige bepaling — welke? en waarom? — Ook geeft men de volgende eenledige bepaling: *Lidwoorden stellen de zelfstandigheden als begrensd voor.* Heeft dan *begrensd* dezelfde beteekenis in betrekking tot het lidwoord van eenheid als tot het lidwoord van bepaaldheid?

130. Men zegt: *de luitenant-kolonel Van K.* en *Overste Van K.* — *De Hoogleraar De Vries* en *Professor De Vries.* — *De predikant X.* en *Dominée X.* — *De landbouwer Jansen* en *Boer Jansen.* Geef nu een regel voor de weglating van het lidwoord.

131. Breng bovenbedoelden regel in verband met den regel: *Voor een eigennaam wordt het lidwoord weggelaten.*

132. Welk verschil is er tusschen: *Klein Keesje zal het wel doen* en *Het kleine Keesje zal het wel doen*?

133. Verklaar de weglating van het lidwoord voor *boek* en *troon* in; *Vaders boek, 's Konings troon, mijn boek, uw boek.*

134. 'k *Prees ernst en kracht in 't Noordsche landschap schoon;*
En wenschte nooit om bonter loofgewiegel,
Waar d'achtbare eik zijn statelijke kroon
Weerkaatsen zag door blauwen waterspiegel.
(Potgieter.)

Waarom zoudt gij hier de voorkeur geven aan het gebruik van het lidwoord voor *ernst, kracht* en *waterspiegel*?

(Voelt gij verschil tusschen: *Ik vind wijn in water lekker* en *Ik vind den wijn in het water lekker*? — Als iemand zei: *Haal mij fijn meel, wit krijt en dik boek.* Wat voor zelfst. nw. zou dan *boek* zijn?)

135. *Door kleine vensterruit*
Zag 't ruim, maar somber ziek vertrek
Op 't stille kerkplein uit.
(De Génestet.)

Wat dunkt u van *kleine vensterruit*, zonder lidwoord?

136. Maak voor leerlingen duidelijk het verschil tusschen: *Spaarzaamheid is deugd* en *Spaarzaamheid is een deugd.*

137. Doe hetzelfde voor: *A. is dichter* en *A. is een dichter.*

138. Doe het ook voor: *Hij leefde en stierf als zonderling* en *Hij leefde en stierf als een zonderling.* — Waarom houden dichters zich soms niet aan deze onderscheiding?

139. Hoe moet men zeggen: *De kapitein of gezagvoerder van dat koopvaardijship* of *De kapitein of de gezagvoerder van dat koopvaardijship*?

140. „De bijvoeglijke naamwoorden zijn *eigenschaps*-bijvoegl. naamwoorden of *betrekkings*-bijvoegl. naamwoorden.”

In 't *Koninklijk Paleis in Den Haag* is *Koninklijk* een betrekkings- bijvoegl. naamw. terwijl het in *Bankier B. heeft een*

Koninklijke villa gebouwd een eigenschaps- bijvoegl. naamw. is. Zeg nu van de bijvoegl. nw. in de volgende voorbeelden tot welke groep zij behooren:

Zij heeft een vorstelijke houding. De prins verliet het vorstelijk jachtslot. Een mondelinge boodschap. De jaarlijksche komst. Dat woord van den dichter was een koninklijk woord. De vijandelijke legers. Het Koninklijk besluit. Hollandsche haring. Nederlandsch bloed. Vaderlandsche geschiedenis.

141. Evenals de bijstelling kan ook het bijvoegl. naamw. attributief gebezigd, determinatief, explicatief en qualificatief zijn, als blijkt uit -

Geef mij het dikke boek. Dat vervelende boek wil ik niet lezen. Kent gij het fraaie insectenboek van S.?

Zeg nu van de volgende bijvoegl. naamw. of zij determinatief, explicatief of qualificatief gebezigd zijn: *De onmetelijke Oceaan lag voor ons. De onstuimige zee joeg ons schrik aan. Vindt gij de bruisende zee van dien schilder schooner dan zijn kalme zee? Die diepe rivier hield den vijand tegen. Een stompe hoek is meer dan 90°. De koppige knaap wilde niet toegeven. De veeltzijdige geleerde kan over alles meepraten. De geduchte Alva vertrok in 1573 naar Spanje.*

142. Meestal zal een bijvoegl. naamwoord, dat bij een eigen-naam behoort, niet determinatief zijn. Verklaar dat.

143. *Ik zag den man ziek naar huis gaan.* Waarom noemt gij *ziek* hier niet attributief gebezigd?

144. Evenals de zelfstandigheid kan ook een eigenschap van een zelfst. of een werking alleen aangeduid, niet genoemd worden. Verklaar dat uit de volgende voorbeelden: *Zoo waren zij niet. Hoe vindt gij nu den zieke, Doctor? Zooals de ouden zijn, zoo zijn de jongen. Hoe zult gij den weg vinden? Wel, zoo zal ik hem vinden.*

145. Wat is het verschil tusschen een *zelfstandig gebruikt* adjectief en een *bijvoegl. gebruikt* adjectief? En wat is het verschil tusschen een *zelfstandig gebruikt* adjectief en een *substantief*?

146. a. *De rijken benijden de armen. De lamme helpt den blinde.*

b. *Het nuttige gaat voor het aangename. Het eenvoudige wint het van het ingewikkelde.*

Welk verschil bestaat er tusschen de beteekenis der zelfstandig gebruikte adjectieven in *a.* en in *b.*?

Kunnen de laatste ook in het meervoud voorkomen?

147. Laat zien de overeenkomst en het verschil tusschen het persoonlijke voornaamw. *het* en het aanwijzende *dat*.

148. Dezelfde vraag voor het persoonlijke voornaamw. *hij* en het bepalingaankondigende *hij*.

149. Het bepalingaank. *hij* zal meestal meer klemtoon hebben dan het persoonl. voornaamw. *hij*. Verklaar dat.

150. Merkt gij eenig verschil op tusschen het zelfstandig gebruikt zijn van een persoonl. voornw. (b. v. *hij*) en een zelfstandig gebezigd bijvoegl. naamw.?

151. Wat is het verschil tusschen *wij* — pluralis majestatis — en *wij* in: *Waarde toehoorders, wij zagen zoeven dat...*

152. Is *u* derde persoon of tweede persoon?

153. *De man vroeg zijn vrouw, of hij komen wilde.*

De man gelastte den knaap, dat hij komen zou.

De man vroeg den knaap, of hij komen wilde.

Wanneer heeft het persoonl. voornw. *hij* (*zij*) voldoende aanwijzende kracht? Wanneer niet? — Hoe kan men zich soms redden in het laatste geval?

154. Wat dunkt u van: *de dagen, dat de jongere zuster Elisabeth op last der oudere, Mary, in den Tower was opgesloten, om eerst na haren dood tot vrijheid en eere te komen.*

(Van Oosterzee.)

155. *Hij oefent zich. Hij verzocht Jan zich te oefenen.*

Wijs nu aan dat *zich* terugwijst op wat voor het verstand onderwerp is van het werkwoord, waarbij het behoort.

156. Benoem er in: *Dat zijn fraaie appelen, geef mij er drie. Hij sprak er van, dat hij gaan zou. Ik heb er voor het grijpen, waarbij schilderiger stoffage past.* (Blaauwbes.)

Is er eenig verschil tusschen deze er's?

157. *Hij nam het boek en na hetzelfde gelezen te hebben, zond hij het terug.*

Wat voor voornaamwoord noemt gij *hetzelfde* en waarom?

158. *Zijn stok, zijn kinderen, zijn vertrek, zijn bestraffing door den vader.* Welke betrekking drukt het bezitt. voornaamw. uit?

(Vervang het voornaamw. door den naam van den bedoelden persoon, b v. *Willem*).

159. Bezittelijke voornaamw. drukken een genitiëfsbetrekking uit. Kunt gij dat in verband brengen met hetgeen gij weet van de afkomst van het bezitt. voornaamw.?

160. Waarom vervangt men soms *zijn* door *diens*? (verg. 153).

161. a. *Napolcon en de zijnen. Het mijn en dijn.*

b. *Uw boek en het mijne. Uw vrienden en de zijne.*

Zijnen, mijn en dijn, ook *mijne* en *zijne* heeten zelfstandig gebezigd. Het zelfstandig gebezigd zijn van die onder *a* komt geheel overeen met het zelfstandig gebruikt zijn van het bijvoegl. naamw. terwijl dat van die onder *b* er van verschilt. Wijs dat aan — Let ook op de verbuiging.

162. Op welken grond zou men die onder *b* zelfstandig gebruikt kunnen noemen? — (Alleen zelfstand. woorden kunnen het lidwoord eischen).

163. a. Gesproken hebbende van A en B zeg ik: *dese* of *gene* zal het u wel zeggen.

b. Ga maar de straat op; *dese* of *gene* zal u den weg wel wijzen, — *dese* en *gene* in *a* worden afzonderlijk als voornaamw. benoemd; *dese* of *gene* in *b* heet een voornaamw.-uitdrukking. Wat is nu het kenmerkende van een uitdrukking?

Waarom noemt gij *in den wind slaan* niet een uitdrukking in: *De boer sloeg het kaf in den wind*, en wel in: *Hij sloeg mijn raad in den wind*?

164. In: *Hij nam den stok en zette dien in den hoek* kan men *dien* vervangen door *hem*. Waarom?

165. *Zijn die van Jansen ook hier*? Verklaar dat *die* hier zelfstandig gebezigd is.

166. Sprekende over de „Wijzer Heeren” zegt Vondel volgens de eene uitgave:

*Men vont 'er nog genoegh, die niet zoo bijster staen
Na heerschen,*

en volgens een andere uitgave:

Men vont er nog genoegh, enz.

Hoe benoemt gij *er* in het eerste en hoe in het tweede geval?

167. *Ik wil mij eerst op eenen der minst behagelijke kreten beroepen om later van diegene te gewagen, welke...* (Potgieter.)
Waarom keurt gij dit gebruik van *diegene* af?

168. *Ik straf den knaap, omdat die gelogen heeft.*

Ik straf den knaap, die gelogen heeft.

Welke geringe verandering in klemtoon en klank ondergaat *die* wanneer het *aan het begin van een bijzin staat*? En hoe staat het met de aanwijzende kracht?

169. *Hij maakt wat ik maak.*

Hij weet niet wat ik maak.

Laat zien dat *wat* in n°. 1 een betrekk. voornw. is met verzwegen antecedent en in n°. 2 een vragend voornw.

170. *Wat* als betrekk. voornw. moet de kracht hebben van *hetzelfde dat*. Verklaar dat. — Ingeval een bijzin, ingeleid door *wat*, vervangen kan worden door een zin, die het antwoord is op dien bijzin, als vraag beschouwd, is *wat* vragend voornw. Licht dat met voorbeelden toe.

171. In: *Vergeef het hem, hij weet niet wat hij zegt*, is

wat een betr. voornw. Verklaar dat. (Heeft *weten* hier de gewone beteekenis?) — Als de onderwijzer, in de klasse terugkomende, zegt: *Ik zie al wie lawaai gemaakt heeft*, kan *wie* als betrekk. en als vragend vnw. opgevat worden. Verklaar dat.

172. *Er moest een besluit worden genomen, wie de tweede verkozene heerscheresse des huizes wezen zou.* „Niemand,” zei Anna, *dat zeggen wilde „niemand dan ik”.*

Wat verkiest gij: *dat zeggen wilde* of *wat zeggen wilde*?

173. *Wat tijden, vast voorzègd, van groote schuldvergeving! Wen Israel zal zien, Wiens hart zijn hardheid brak, en dan — den Christusmoord beschreiende aan zijn voeten —*

Da Costa Hagar.

Verklaar dat *Wiens* hier een vragend voornw. is.

(Heeft Israël Christus niet vroeger gezien? — Heeft *zien* hier bij D. Costa de gewone beteekenis? — Waarom zou Israël dan den Christusmoord beschreien?)

174. *Zij reisden langs den Rijn, welke rivier nog jaarlijks vele bezoekers trekt.*

Verklaar dat *welke* hier bijvoegl. gebezigd is.

175. Dezelfde vraag voor *welke* in:

Hertshoorn en arrowroot, welke alle in afzonderlijke en nieuwe pannen moesten bereid worden.

(Schrijf den bijzin in den vorm van een hoofdzin.)

176. *Doe hetgeen u gelast is.*

Waarom noemt gij *hetgeen* hier betr. voornw.?

177. *Hetgeen* kan vroeger bep. aank. voornw. geweest zijn. Laat dat zien. Verklaar nu dat *hetgeen* geen zelfst. naamw. als antecedent heeft.

178. *Gij smaakt 't waarachtig meegevoel,
't Geen vreemden broeders maakt voor 't leven.*

(Potgieter.)

Is *hetgeen* hier goed gebezigd? Waarom niet?

179. *Die hier ingebroken heeft, moet goed den weg geweten hebben. Wie hier inbreekt (of in zal breken), moet goed den weg weten.*

Welk verschil is er tusschen het antecedent van *die* en dat van *wie*?

180. *Bevoorrecht wie haar in mocht leiden*

En opnam onder 't gastvrij dak.

(Tollens. Bij den dood van een Kamermeisje.)

Zoudt gij hier 't gebruik van *die* kunnen verdedigen?

181. *Welk boek hij ook nasloeg, wien hij ook ondervroeg, hij werd niets wijzer.*

Laat zien dat *welk* en *wien* hier onbep. voornw. zijn?

182. *Vraag het den eersten den besten, dien gij zult ontmoeten.*

Benoem taalkundig den eersten den besten.

183. *Waarmede hij ook schrijft, hij schrijft altijd fraai.*

Zeg mij, waarmede ik moet schrijven.

Wel, schrijf daarmede.

Neen, ik zal daarmede schrijven, waarmede gij geschreven hebt.

In deze zinnen zijn *waar* en *daar*, onbep., vragende, aanwijzende, bep. aank. of betrekk. voornw. Verklaar dat.

184. Kan *hier* ook de kracht hebben van een aanwiz. of bep. aank. voornw? — En hoe is het met *ergens*?

185. Waarom noemt gij *het* pers. voornw. in: *Het is goed dat gij komt*?

186. *Bilderdijk wenschte, in een zijner veelvuldige verzuchtingen om den dood, in het stille graf te liggen.*

Verklaar dat *een* hier niet een telwoord. maar een onbep. voornw. is.

187. *Geen* is ontstaan uit *negh een*; *geen* is dus taalkundig als rededeel niet te benoemen. Verklaar dat.

188. Voor een meervoud of voor een stofnaam heeft *geen* niet die beteekenis. Verklaar dat.

189. Zal de definitie van het werkwoord passen naast die van het zelfstandig naamv., dan moet die op de beteekenis gegrond zijn. Welke werkwoorden zijn oorzaak, dat het niet mogelijk is zulk een definitie te geven?

190. Iemand zeide: de werkwoorden worden verdeeld in transitieven en intransitieven, waarom is dat niet juist?

191. Geef een tabel van de verdeeling der werkwoorden en geef daarbij in 't kort den grondslag der verdeeling aan

192. Hoe kon *zijn* koppelw. worden? En hoe hulpw. van tijd?

193. In: *Ik heb de oogen gesloten* kan *heb* als begripswerkw. en als hulpwerkw. opgevat worden. In: *Ik heb een steen gevonden* kan *heb* ook begripswerkw. geweest zijn. Verklaar dat.

194. Als Hendrik met Zwaantje gereed staat om den intocht van *De Vorstin* in het dorp te gaan zien, zegt Hendrik tot den knecht: *Nu, Albert, zoo gezeld! Blijf gij het huis bewaren.* Benoem *Blijf* taalkundig. Dito voor: *Ik ga niet uit; ik blijf hier studeeren.*

195. *Hij schrijft* en *Hij schijnt te schrijven* wekken dezelfde voorstelling, n.l. die van een schrijvenden jongen. Toch is er eenig verschil tusschen die voorstellingen. Welk? Waaruit blijkt dat? Wat voor werkw. is hier *schijnt*?

196. Hulpwerkw. (of *vorm*werkwoorden) verrichten een dienst, welke soms wordt gedaan door een vorm — of vervorming — van het werkwoord: *Hij schrijft*, — *schrijve*; — *drinken*, *drenken* —

Verklaar nu wat hulpw. van tijd, van wijze en van oorzaak zijn? — Verklaar nu ook den naam *vorm*werkwoorden.

197. Laat ook zien, dat het hulpwerkw. van het lijdend geslacht een dergelijken dienst doet als een vorm van het werkw. — *Hij slaat den hond. De hond wordt geslagen.*

198. „In: *Hij mag nog zoo rijk zijn, hij zal die villa niet koopen* blijkt de verhouding van de gedachte tot de werkelijkheid uit *mag*, daarom noemt gij *mag* hulpwerkww. van modaliteit. Maar in: *Hij zij nog zoo rijk. . . .* blijkt die uit *zij*. Mag ik nu *zij* ook geen hulpww. van modaliteit noemen?“ Wat dunkt u?

(Blijkt het uit den stam of uit den vervoegingsvorm? Is er het werkwoord opzettelijk bijgenomen om dat uit te drukken of niet?)

199. Uit *mag* in bovenstaand voorbeeld blijkt ook de tijd. Moet *mag* nu geen hulpww. van *tijd* heeten?

200. Wat verstaat gij onder den *onechten* lijdenden vorm? Verklaar dat die naam juist is. — Waarin bestaat het echte? — Hoe kan men tot dien vorm gekomen zijn?

201. *Hij schaamt zich*. Verklaar dat het niet meer mogelijk is te zeggen in welken naamval *zich* staat. — (Bij het onderzoek naar den naamval let men òf op den vorm òf men houdt het eene begrip naast het andere en zoekt in welke betrekking het eene tot het andere staat.)

202. In: *Hij schaamt zich* is *zich schamen* een noodzakelijk (of wezenlijk) wederkeerend werkww. Waarom? Waaruit vloeit die noodzakelijkheid voort?

203. In: *Hij verheugt zich* is *zich verheugen* ook een noodzakelijk wederk. werkww. — (Vergelijk: *Hij verheugt zijn ouders*.)

204. In: *Hij breekt de ruit* is *hij oorzaak* dat het voorwerp de werking *breken* verricht. Waarom heet *breken* hier ook geen causatief werkww?

205. Verklaar voor leerlingen, van voorbeelden uitgaande, wat zijn onpersoonlijke werkww.?

Wat zijn causatieven?

Wat zijn hulpww. van oorzaak?

206. Wat zouden er meer zijn: Zelfstandige werkww. of Begripswerkw.? — (Zie de tabel v. d. verdeling der werkww.)

207. Men spreekt van *echte* en *onechte* onpersoonlijke werkw. (Onechte = naar den schijn en niet naar het wezen, het innerlijke.) Wat is nu het wezen der onpersoonlijke werkw.?

208. Wat voor werkwoord is *heeten* in:

Dat heet vechten.

Hij heet rijk (te zijn).

Ik heet hem rijk.

209. In: *Hij danst zijn schoenen stuk. Hij lacht zich ziek* wordt door *dansen* en *lachen* een *veroorzaken* uitgedrukt, n.l. van dat de schoenen stuk gaan of hij ziek wordt. Moeten nu *dansen* en *lachen* ook geen causatieven heeten?

210. Waarin onderscheidt zich het bijwoord van modaliteit van de andere bijwoorden?

211. Laat zien dat *heinde* en *ver* niet als twee bijwoorden, maar als eene bijwoordelijke uitdrukking moet beschouwd worden.

212. *Hij is pas zeven jaar; hij is reeds zeven jaar.* *Pas* en *reeds* komen overeen in zooverre beide verbazing, verwondering, het niet verwacht hebben uitdrukken. Waarin bestaat het verschil?

213. Bestaat er eenig verschil in beteekenis tusschen:

Hij is alleen naar Aken geweest en *Hij is slechts naar Aken geweest.* — *Hij heeft alleen centen in zijn beurs.* *Hij heeft slechts centen in zijn beurs.*

214. Ik zal het hem *alleen* (onder vier oogen) zeggen.

Ik zal het hem *alleen* (en niet aan anderen) zeggen.

Verklaar dat *alleen* in n°. 1 een bijvoegl. naamw., in n°. 2 een bijwoord is.

215. Waarbij behoort *alleen* als bepaling in de volgende zinnen:

De hechtworteltjes van het klimop dringen in den boom *alleen* om den ranken stengel vast te houden.

Als de boom dan later sterft, komt het *alleen*, omdat ge hem gebrek liet lijden.

De stengels zijn te slap om *alleen* te kunnen staan.

216. Verklaar door middel van woordontleding dat *alleen* (*al een*) uitsluitende kracht heeft.

217. *Hij is naar Frankrijk en ook naar Italië geweest. Ik verbood het hem, ook heeft hij het sedert niet meer gedaan.*

Verklaar dat het eene *ook* het tegengestelde is van *alleen* en het andere *ook* het tegengestelde van *toch* en dat het eene *insluiting*, het andere *overeenstemming* uitdrukt.

218. *Vond Ivo sinds een jaar zijn eenzaam huis te ruim,
Ten leste werd hem ook de lucht, bij 't ademhalen
Te zwaar in Frieslands vochte dalen.*

Staring

Ook in vers 2 zegt ons, dat wij hier te doen hebben met twee gedachten, die naast elkaar geplaatst zijn, en dat vers 1 dus een bijzin van omstandigheid is. Verklaar dat.

219. *'t Is ook versterkend, 't lekkere zand,
gestoofd door zonnegloed.*

(Het Haantje van den toren.)

Hij zal het zeker doen, hij heeft het immers herhaaldelijk beloofd.

Laat zien dat *ook* en *immers* bijwoorden van bevestiging zijn. — Wat is het verschil tusschen deze wijze van bevestiging en die, bewerkt door de bijwoorden *zeker*, *stellig*? —

(Wanneer een bijwoord = *niet waar*? is, ligt daarin een beroep op den hoorder.)

220. *A. is wel rijk, maar hij leeft armoedig.*

A. is rijk, maar zijn buurman is arm.

In zin n°. 1 mag men *wel* bezigen, in zin n°. 2 niet. Verklaar dat.

221. *Ik zeg u, dat A wel rijk is.*

A is wel rijk, maar. . .

Is er enig verschil in den dienst van *wel* in deze voorbeelden?

222. *Hij loopt den trap af.*

Verklaar dat *af* een bijwoord is.

223. Men mag niet zeggen: *Van af zijn jeugd*. Waarom niet?

224. *Die gebeurtenis is moeilijk te beschrijven*. (beschrijfbaar.)
Verklaar: *moeilijk* is een bijwoord van graad. — Kan men *sterk* in: *sterk werken* ook bijwoord van graad noemen? — (Bij een eigenschap of hoedanigheid kan men van graden spreken, niet bij een werking.)

225. Benoem de vet gedrukte woorden in:

Wat hebt ge **al** in die lucht den stormwind vaak gezien. Wij zijn **nogal** tevreden. Gij zijt **al te** goed. Ik wil het **al** zoo lief zelf doen. Hij sloeg er **woest** op los.. Doe het gauw, **anders** is het te laat. Kom **toch!** Ik verbood het, **toch** liet hij het niet.

226. Wanneer drukt men zich in *algemeen geldigen* of *volstrekten* zin uit, als men zegt: *Zij zijn te laken* of: *zij zijn in dit opzicht te laken*. *Hij was gerust* of: *Hij was hieromtrent gerust*? Benoem nu de bijwoorden of bijw. uitdr.: *in dit opzicht* en *hieromtrent*.

227. Wat drukt *zelfs* uit in: *Zelfs de burgemeester kwam haar feliciteeren*.

De grot, waaruit de Heilig spreekt, eertijds ten minste sprak.

Wat geeft men door middel van *ten minste* te kennen van *De Heilig spreekt* en wat van *De Heilig sprak*? — Menschen, die zich nooit zeker gevoelen van hun zaak zullen vaak *ten minste* gebruiken . . . . een geuite meening of mededeeling intrekken om die door een zwakkere te vervangen. Verklaar dat.

228. *Alleen, van diersch instinct gedreven, wendt zich Martino.*

Gij moogt gerust uitgaan, alleen moet ge er aan denken niet te laat thuis te komen.

Naar de wordschikking te oordeelen, is *alleen* hier bijwoord, het doet echter den dienst van voegwoord. Verklaar dat.

Dat men in zin n°. 2 ook wel zegt: *alleen ge moogt* enz. is een bewijs, dat dit *alleen* voor het taalgevoel voegwoord is geworden. Verklaar dat.

(Hoe is de wordschikking van een zin met het vooropstaande bijwoord, b. v. *nu, gisteren, morgen, hard, enz.*)

229. De term *voornaamwoordelijk bijwoord* past niet in de reeks van namen voor de bijwoorden — (bijw. van plaats, van tijd drukken den *aard* der bepaling uit . . . .)

230. Wanneer iemand de bijwoorden in verschillende groepen gerangschikt heeft, als bijw. van plaats, van tijd, enz., in welke groep staan dan *daarmede, daartoe*. enz. — hoeveel bijw. blijven dan over als voornaamw. bijw. ?

231. Een voornaamw. bijw. kan niet éénlettergrepig zijn. Verklaar dat — (*Hier, daar, waar, ergens* krijgen door de achtervoeging van een bijwoord de kracht van . . . .?)

232. *Hij was er reeds meer dan eens voor gestraft, en toch deed hij het weer.*

toch heet hier bijwoord van toegeving, ook wel voegwoordelijk bijwoord. Verklaar die namen.

233. Zou men *toch* in dien zin ook bijwoordelijk voegwoord kunnen noemen? Waarom niet?

(Een kenmerk van alle voegw., en dus *het* kenmerk van het voegw. is....)

234. *A* en *B* kunnen op twee wijzen met elkander in betrekking gebracht worden: Men kan n.l. *B* met *A* in betrekking brengen en ook *A* met *B*.

Het voegw. brengt den zin, waarin het voorkomt, met den vorigen in betrekking, het voegw. bijw. doet juist andersom.

Laat dat zien aan de zinnen: *Jan gaat uit, hoewel het regent. — Het regent en toch gaat Jan uit.*

235. Wat drukt *nog* uit in :

Hij zit nog te studeeren.

Hij zat om elf uur nog te studeeren.

Waarom zoudt gij vreemd opkijken, als iemand zei, dat *hij dien ochtend om drie uur nog te bed lag* ?

236. Hoe kan *nog dan* de beteekenis, die tegenwoordig *nochtans* heeft, gekregen hebben?

Verklaar de spelling van *nochtans*. — (Geldt hier ook de reden, waarom men *nog* met een *g* schrijft.)

237. Bezig *intusschen* en *steeds* in verschillende beteekenissen.

238. Welken dienst doet de *s* in: *Hij kwam onvoorziens van het examen thuis.*

239. — „Voorzetsels brengen twee begrippen met elkander in betrekking.” — „Voorzetsels brengen een begrip met een ander begrip in betrekking.” Aan welke omschrijving van den dienst der voorzetsels geeft gij de voorkeur?

240. *Te leven is toch zoet.* Waarom noemt ge *te* hier geen voorzetsel?

Is *om te, ten einde te* het voorzetsel of wel *om en ten einde in: Verlof om heen te gaan. Kloppen ten einde iemand wakker te maken.*

241. *Vraag het aan wie het weet. Kijk eens naar wat daar valt.* In welken naamval staan *wie* en *wat*?

Hij keek naar wat ik deed. Hij geeft steeds af op wien ik prijs. In welken naamval staan *wat* en *wien* en waarom? (Pas op!)

242. Wanneer men spreekt van de *beteekenis* der voorzetsels, wat bedoelt men dan daarmede?

243. *Het geluid kwam van onder de tafel. Hij vergezelde mij tot aan het station.* Welk niet genoemd begrip wordt hier door de voorzetsels *van* en *tot* met *kam* of *vergezelde* in betrekking gebracht?

244. *Zij stonden man aan man.*

Zij zaten aan het raam.

Zij werden koud aan het raam.

Zij leden aan verkoudheid of stierven aan de toring.

Verklaar hoe uit de oorspronkelijke beteekenis van het voorzetsel zich een tweede en derde beteekenis kan ontwikkeld hebben.

245. Dezelfde vraag voor:

a. *Zitten bij de kachel. Warm worden bij de kachel.*

*Koning zijn bij de gratie Gods of Iets weten bij onder-
vinding.*

b. *Zitten bij de kachel. Zweren bij God. Reizen bij nacht.*

246. Ook dezelfde vraag voor :

a. *Staan op een voetstuk.*

Komen op dien dag.

A. volgt op B.

b. *Staan op een voetstuk.*

Vertrouwen op zijn kracht

247. Dezelfde vraag voor :

Kruipen door een gat.

Door een gat in het huis komen.

*Door een steen getroffen worden. Door zijn ruwheid de
mensen afschrikken.*

248. Welke betrekking drukt van uit in: *Van den stoel
springen. — Twee van zijn vrienden. — De zonen van Jacob.
— Gedichten van Vondel. — De winkel van Vondel. — Een
man van moed. — Dagen van rouw. — Iets van iemand vragen.
— Beven van woede. — Het zingen van de jongens. — Het
bestrafen van de jongens. — Het opbreken van de tent. —
Het opbreken van de Zigeunerbende. — De overwinning van
Napoleon. — De overwinning van die moeilijkheden.*

Hoe komt het dat bij sommige werkwoorden van nu eens een
subjectieve, dan weer een objectieve betrekking uitdrukt?

249. Welke betrekking drukt van uit in: *De hydra van
de omwenteling. Het juk van de dienstbaarheid. (van = d. i.)?*

250. Welke is de betrekking, door om uitgedrukt, in :

*Vliegen om den boom. — Treuren om iemand. — Vragen
om geld. — Werken om geld te verdienen. — Om zeven uur
komen.*

251. *Ik wil mij eerst op eenen der minst behagelijke kretsen
beroepen om later van diegene te gewagen, welke streeklender
gedachten opwekken.*

(zij) trad door 't hek naar buiten;
' Doch om het ras weer voor den Gluiper toe te sluiten.
Welke betrekking drukt om hier uit? — (Niet van doel).

252. *Boven hoop en vrees, bezweer ik ons verbond.*

(Ivo.)

Hoe kan het voorzetsel deze beteekenis gekregen hebben?

Dezelfde vraag voor;

Een mand met kersen. — *Komen met Kerstmis.* — *Schrijven met de pen.*

253. Welke betrekking drukken de voorzetsels uit in de volgende voorbeelden:

Uit het raam springen. — *uit eerzucht werken.* — *over de brug loopen.* — *over iets denken.* — *boos zijn over iets.* — *voor de deur staan.* — *voor 1 Juni vertrekken.* — *voor geld werken.* — *voor iemand ijveren.* — *onder een dak wonen.* — *onder de menschen leven.* — *een onder mijn vrienden,* — *onder iemands gehoor zijn.* — *onder die bedrijven heengaan.* — *onder zijn invloed zijn.* — *om de veertig pond wegen.* — *om het leven brengen.*

254. Welk verschil in beteekenis bestaat er tusschen:

Om den Noord zeilen en naar het Noorden zeilen.

255. Wat beteekent verbinden of 't grammatisch verband uitdrukken? Waardoor wordt de verbinding bewerkt in:

Hij straft den knaap, die steelt. (Vergelijk: *Hij straft den knaap.* *Die steelt.*)

Hij straft den knaap, die gestolen heeft.

Hij straft den knaap, omdat die gestolen heeft.

en ook in:

Heeft hij gestolen, dan wordt hij gestraft. (Vergelijk: *Heeft hij gestolen?* *Dan wordt hij gestraft.*)

256. Voorzetsels verbinden ook of bewerken 't grammatisch verband als blijkt uit: *naar huis gaan, voor de deur staan, op een stoel zitten,* enz.

Leg dat uit.

257. Wat verstaat gij onder 't logisch verband? Waardoor wordt het logisch verband uitgedrukt in:

Hij vertrekt voordat oom gekomen is.

” ” **nadat** ” ” ”

” ” **omdat** ” ” ”

” ” **zonderdat** ” ” ”

258. Vroeger schreef men wel *om* en *dat* of *voor* en *dat* los van elkander, b. v. *Hij vertrekt om dat oom gekomen is.*

Welken dienst deed dan *om*?

259. Uit het vorige blijkt, dat de bijzin als een eenheid opgevat kan worden, door het voorzetsel met den vorigen zin in betrekking gebracht, en ingeleid door *dat*. Verklaar nu den naam *zinslidwoord* voor *dat*.

260. *Hij wordt beloond indien (dat) hij goed leert.*

Hij werd ziek door(dien) dat hij onmatig leefde.

Verklaar dat *dien* in deze zinnen vroeger een voorloopig zinslid was.

261. Verklaar dat *nu* vroeger een bijwoord was in: *Wij doen het nu dat gij hier zijt.* (Vergel. Hij vertrok *op den dag*, *dat* wij aankwamen), — Welke was vroeger de beteekenis van *terwijl* in: *Hij deed het terwijl (dat) wij uitrustten?*

262. *Hij klopt aan de deur ten einde mij te wekken.*

Hij ” ” ” ” ten einde ik wakker zou worden.

Laat nu zien:

Voorzetsels en voegwoorden komen overeen: beide verbinden, beide drukken 't logisch verband uit.

Zij verschillen: aan een voorzetsel hangt een begripswoord, aan een voegwoord hangt een zin.

263. Geef eenige voorbeelden, dat voegwoorden soms niets dan het grammatisch verband uitdrukken.

264. In de spreektaal hoort men vaak: *Hij gelastte mij om dat te doen. Het zal moeilijk zijn om dat te bewijzen.*

Waarom keurt gij dit gebruik van het voorzetsel af?

265. „In bovenstaande voorbeelden is *om* alleen grammatisch verbindend.” Verklaar dat.

266. *Hij verzocht mij om, zoodra ik thuis was, het op te schrijven.*

om is hier gramm. verbindend, d. w. z. aanwijzend dat er nog iets komt, wat bij 't vorige behoort. *Zoodra . . . was*, kan dat iets niet zijn, want . . . , dus *op te schrijven* moet het zijn. *Zoodra . . . was* staat in den beknopten zin, die begint met *om* en eindigt met *schrijven*. *Zoodra . . . was* kan dus geen bepaling zijn van *gelastte*.

Werk deze redeneering uit om te bewijzen, dat het gebruik van *om* in dit geval goed moet genoemd worden.

267. Welke zinnen hangen aan *als* in :

Hij was verheugd als toen hij geslaagd was.

Hij keek als of hij bedroefd was. (of = indien).

Zij stonden daar als waren zij bedremmeld.

Als waren zij zijn kinderen, zoo goed zorgde hij voor hen.

Waaruit de Heilig eertijds sprak, als nu (dat) voor 's Pelgrims ooren de schuldvergifenis zich liet hooren.

268. Aan welken verzwegen bijzin hangt de zin, ingeleid door *of*, in :

't Is of zij d'aardbol om doet varen wie naar uw stille halle treedt.

Hij keek op of hij het hoorde donderen.

269. Wat is het verschil tusschen :

Hij weet niet of oom zijn gedrag afkeurt.

Hij weet niet dat oom zijn gedrag afkeurt.

(afhankelijke vraag en feit).

270. Welke beteekenis heeft *of* in :

Hij gaat naar Aken of naar Keulen.

Mijne tante of moei. Het Byzantijsche of Oost-Romeinsche Rijk. Hij praat of kout heel aardig.

Zoo zich de Oceaan een baan veegt door de dijken en 't land in zee herschept of uitbijt met zijn zout.

Wanneer de trom geroerd of de horen geblazen wordt, moet gij naar de wapens grijpen.

271. *Zij was hier nauw verschenen of (zij) ging wel gauw weer henen.*

Bewijs: *of* is niet bijschikkend; *of* is ook niet onderschikkend. (Zie den vorm v. d. tweeden zin); *of* is hier ongeveer = *en*.

272. Wat drukt *of* uit in:

„*Houdt gij van appels?*” — „*Of ik?*”

Och, of ik hem hier had!

Gij — of ik langer schreef. — Gij, wier opmerkzaamheid mij nog ter zijde bleef, Hebt reeds acces verleend! (De twee Bultenaars.)

Luister goed, of weet gij reeds alles?

273. *Hij zal het niet doen, tenzij hij er toe gedwongen wordt.*
Ontleed redekundig: 't en zij.

274. *Hij zal niet slagen, tenzij hij beter gaat studeeren* =
Hij zal niet slagen, het zij niet, dat hij beter gaat studeeren, want mag het zijn dat hij beter gaat studeeren, dan zal hij wel slagen, of = Hij zal niet slagen, ten minste indien hij niet beter gaat studeeren.

Omschrijf op dezelfde wijze:

Wij zullen dan op reis gaan, tenzij er nog verhindering komt.

275. Welk verschil bestaat er tusschen:

Ik zal het doen, indien gij het niet verbiedt.

Ik zal het doen, tenzij gij het verbiedt.

(Let op de kracht van *zij*.)

276. *Hetzij hij spreekt, hetzij hij zwijgt, zijn tegenwoordigheid oefent steeds invloed uit.*

Ontleed redekundig *Het zij hij spreekt.*

277. Het voegwoord wijst soms een betrekking van gelijkheid (van plaats, richting enz.) aan tusschen twee werkingen. Wijs dat aan in de volgende voorbeelden:

Zij wandelen waar wij gisteren wandelden.

Hij gaat waarheen (werwaarts) de reislust hem drijft.

*Hij schrijft gelijk zijn vader schreef.
Zij kwamen, toen ik vertrok.
Zij deden als hadden wij niets te zeggen.*

278. *Als de klok hare elf slagen deed hooren, renden de moordenaars de straat op.*

Waarom verkiest gij hier *toen* (op het oogenblik dat)?

Waarom wilt gij: *Toen het gevaar dreigend werd, benoemden zij een dictator niet vervangen hebben door: Toen zij een dictator benoemden, werd het gevaar dreigend?*

279. Benoem *zoo vaak* in:

Ik strafte hem, zoo vaak (als) ik het nooig oordeelde.

Beredeneer dat *zoo vaak* hier voegwoord is.

(*Zoo vaak* is geen lid van den eersten zin: dat zien en ook dat hooren we; *zoo vaak* is geen lid van den tweeden zin: een bijzin begint achter het voegwoord (*als*) — dus . . .)

Waar zou de komma moeten staan als *zoo vaak* lid van den eersten zin was?

280. Waarom geeft men aan *grooter dan* de voorkeur boven *grooter als*?

281. Beredeneer dat *hocwel, omdat, opdat, tenzij* foutief gebezigd zijn in:

Hoewel hij hier vele jaren gewoond heeft, weet hij er goed den weg.

De landman ploegt en egt, omdat een rijke oogst zijn arbeid beloone.

Hij kleedt zich warm, opdat het koud is.

Hij zal rijk worden, tenzij hij voorspoed heeft.

Gebruik niet als bewijsmiddel welk voegwoord er wel moest staan. Bewijs alleen: deze voegwoorden mogen hier niet staan. — (een reden is een feit, iets gelijktijdigs of voorafgaands, een doel is . . .)

282. Welke betrekking drukt *waar* uit in:

Waar eens bloeiende steden lagen, zien wij nu puinhoopen.

Zij leed, met lieve hidszaamheid, ook waar van week tot week,

*trots korte vleugjes van herstel haar teedre kracht bezweek.
Waar allen tegenwerken, is hervorming onmogelijk.*

283. Laat zien dat uit *noch* de beteekenis *niet* ook nog niet geheel verdwenen is:

J. noch P. zal het doen. Ik begeer zijn geld noch zijn goed.

284. Verklaar door middel van woordontleding de beteekenis van *behalve* in:

Niemand was gelukkig, behalve hij.

en ook die in:

Nu moet hij, behalve geld, nog troepen afzenden.

Behalve de dankbetuiging des Konings, heeft hij ook den dank der natie verdiend.

285. *Raad eens even, voor de aardigheid, Tenware u, 'tgeen zij zag, door andren was gezeid.*

Welk verschil bestaat er tusschen dezen bijzin en denzelfden bijzin, ingeleid door *tenzij*?

— (Welk verschil is er tusschen *God gave* en *God geve*?)

IV.

De samengestelde zin.

286. *Zij zijn thuis gebleven, omdat het hard regende.*

Welke zijn de twee kenmerken van den bijzin? (een voor het verstand en een voor het oor en oog).

287. *Zij blijven thuis, want het regent hun te hard.*

” ” ” *omdat het hun te hard regent.*

De nazin in n°. 1 is zoowel dienstbewijzend ten opzichte van den voorzin als die in n°. 2. Toch heet de eene hoofdzin en de andere bijzin. Wat geldt dus als *het* kenmerk van den bijzin? -- Wat is nu het middel om te beslissen of een zin hoofdzin of bijzin is?

288. Men noemt den zin met *want* wel eens onechten hoofdzin? — Wat beschouwt men dan als het *echte* van een hoofdzin? — (zijn rol in den samengest. zin of zijn vorm)?

289. Om diezelfde reden zou men den tweeden zin in:
Hoe harder hij werkt, hoe meer hij verdient onechten bijzin kunnen noemen. Verklaar dat.

290. *Hij blijft thuis, omdat het regent.*

” ” ” *want het regent.*

De vorm zegt ons niet of de tweede zin in deze voorbeelden hoofdzin of bijzin is.

Hoe nu? — Kunt gij door inlassching van een bijwoord onderzoeken of een voegwoord een hoofdzin of een bijzin achter zich heeft?

291. Hoe komt het dat in een zin die uit twee woorden bestaat, de vorm ons in dezen niets zegt?

292. Bij de ontbinding van een samengest. volzin in enkelvoudige, zet men de enkelvoudige volzinnen onder elkaar, zoodat men zooveel enkelv. volzinnen verkrijgt als er vervoegde werkw. zijn. Waarom gaat deze regel bij samengest. volzinnen als:
Wie dat doet, zal gestraft worden. Hij is niet meer wat hij vroeger was, niet door?

293. Waarom kan men bij het onderzoek of een enkelv. volzin in een gedicht hoofdzin of bijzin is, niet op den vorm afgaan, maar moet men eerst vragen: welken vorm zou de dichter gebezigd hebben, ingeval hij in proza had geschreven? — Geef hiervan een paar voorbeelden.

294. *Wat hij gedaan heeft, zal langen tijd onbekend blijven.*
„Zal langen tijd onbekend blijven” is een bijzin, want in dien vorm kan de zin niet alleen staan. Wat dunkt U?

295. *De trommen roffelden, waarop de manschappen vroolijk aantraden.*

Zij weigerden ons hulp, hetgeen ons zeer griefde.

Sommige leden waren zeer met de indiening van het wetsontwerp ingenomen, terwijl anderen het betreurden.

„Ter eer van zulk een gast" vertelt hem de Eigenwaan,
En 't plooit zijn mond nog meer in 't deftige; als een jongen,
Van uit de herberg naar den Ruiter komt gesprongen.

De zinnen, hier ingeleid door *waarop, hetgeen, terwijl* en *als*, zijn alleen bijzinnen naar den vorm, dus onechte bijzinnen. Verklaar dat.

296. Zij zullen naar Aken vertrekken of zij zullen zich te Luik vestigen.

Nauwelijks was hij binnen of er ontstond onverwachts een vreeselijk geraas.

Zet voor deze samengest. volzinnen: *Men zegt dat* en ga na, hoe de enkelvoudige volzinnen veranderen.

Vindt gij natuurlijk of vreemd dat de tweede zin in n°. 1 ook bijzin wordt? — (*of* is een bijschikkend voegw.)

Verklaar: *of* in n°. 2 is naar het *uiterlijk* geen onderschikkend voegw. en ook geen bijschikkend voegw. — (Let op de woordschikking in voorbeeld n°. 2 — gewijzigd en ongewijzigd.)

297. Waaruit kan de aard der betrekking, die tusschen de leden van een samengest. volzin bestaat, blijken? — Geef daarvan voorbeelden?

298. Wat verstaat men onder samentrekking van de leden van een samengest. volzin? — Wanneer is samentrekking geoorloofd?

299. *Wij spraken over het sterven en begraven van den held.* Wat dunkt u van de samentrekking, welke gij hierin opmerkt? — En van die in: *afdrogen met een minzaam lachje en een bonten theedoek* in de Camera Obscura?

300. *Hebt gij nog andere, vervelende boeken?*

Hebt gij nog andere vervelende boeken?

In n°. 1 bestaat bijschikking, in n°. 2 onderschikking van zinsleden. Verklaar dat.

301. „Het voegw. *en* kan ook een betrekking van gevolg uitdrukken, als in: *Wees gehoorzaam en gij zult beloond worden.*”

Beredeneer dat dit onjuist is.

302. *Hij is gezond en sterk, doch hij voert niets uit.*

Laat zien 1° dat er hier tegenstellend verband is, 2° dat er een beperkend verband is.

303. *J. is rijk, doch zijn buurman is arm.*

J. is rijk, doch hij leeft armoedig.

Welke overeenkomst en welk verschil bestaat er tusschen het zinsverband in n°. 1 en n°. 2?

304. *Hij moet wel een engel van geduld zijn: Heeft hij niet al die beledigingen kalm aangehoord of: Hij heeft immers die beledigingen kalm aangehoord.*

Waaruit blijkt hier het redengevend verband?

(Voor het oor, want het oog ziet het aan het (:))

305. Twee volzinnen, waartusschen doelaanwijzend verband bestaat, kunnen ook in redengevend verband tot elkander gebracht worden. Licht dat toe met voorbeelden en beredeneer het.

306. *J. gaat niet uit, want zijn vader is ziek.*

J. zal niet uitgaan, (ik denk dat) want zijn vader is ziek.

In n°. 1 bestaat een betrekking van reden, in n°. 2 een betrekking van grond. Verklaar dat. — (Een reden leidt tot een doen, een handeling; een grond tot een oordeel, meening, bewering.)

307. In welke der volgende voorbeelden bestaat een betrekking van grond:

Het zal morgen fraai weer zijn, want de zon is zoo mooi ondergegaan. — Hij komt hier, want hij heeft ons wat te vragen. — Hij komt stellig hier, want hij heeft ons wat te vragen. — De visschers blijven binnen, want de zee is woest. — De visschers zullen nu binnenblijven of blijven vermoedelijk binnen, want de zee is woest.

308. Even als de inhoud van een bijzin kan worden aangekondigd door een voornaamw., kan die ook, wanneer de bijzin voorop staat, worden herhaald door een voornw. Voornaamw.

en bijzin doen dan denzelfden dienst. Licht dat toe met de volgende voorbeelden:

Wat hij deed, dat zegt hij niet. — Wie het deed, die werd beloond met d'allerlieftsten knik. — Wiens brood gij eet, diens woord gij spreekt.

Benoem deze bijzinnen.

309. *Het zou mij plezier doen, indien hij slaagde.*

Wat is er voor, wat tegen dezen bijzin onderwerpszin te noemen?

310. *Jan is de dief. De leeuw is de koning der dieren. Zijn gedrag is (het) wat mij mishaaft.*

heeten wel identieke zinnen. Wat beteekent die naam?

Waarom zijn: *Jan is een dief. De leeuw is wat de tijger is* (n. l. een roofdier) geen identieke zinnen?

311. De bijvoegl. zinnen kunnen, evenals de bijstelling en het bijvoegl. naamw., *determinatief, explicatief of qualificatief* zijn. Wijs dat aan in de volgende voorbeelden:

Wijs mij de plek, waar gij gezaaid hebt. Ik vergeet nooit dat oogenblik, waarop mij dat geluk ten deel viel. De Pyreneeën, die zich op de grens van Frankrijk en Spanje verheffen, zijn hooge bergen. Geef een hoog loon aan dien knecht, die zoo eerlijk en vlijtig is. Wij zoeken een knecht, die eerlijk en trouw is. De rivieren, die Europa heeft, zijn korter dan die, welke in andere werelddeelen gevonden worden. Daar ligt Smyrna, dat heerlijke vijgen uitvoert.

312. *De Vorstin vertoonde zich op het balkon, waarop de menigte begon te juichen.*

Waarom noemt gij dezen bijzin bijvoeglijk?

Waarom noemt gij hem onechten bijzin?

313. Een examiner zeide knorrig tot een candidaat, die een zin *bijvoeglijken bijzin* noemt: „zeg toch *bijvoegl. zin* of zijn er ook *bijvoegl. hoofdzinnen*?” — Had die examiner gelijk?

314. *De bewering, dat hij het gedaan heeft. De mededeeling, dat hij komt. De mogelijkheid, dat hij vrijgesproken wordt.*

In welke betrekking staan deze bijvoegl. bijzinnen tot het werkwoordelijk begrip, dat ligt in het antecedent?

315. *De arbeiders, die hun tijd verluieren, zijn dagdieven.
God, die goed is, zal mij wel helpen.*

Iemand rustte bij het lezen achter het antecedent in n°. 1 en rustte niet achter het antecedent in n°. 2.

Waarom noemt gij dat verkeerd?

316. *De mededeeling, dat hij komt. De vraag, of zij ziek is.*

Waarom bezigt men ter inleiding van den bijv. bijzin in het eerste geval *dat* in het tweede geval *of*? — (Vervang het antecedent door een zin met hetzelfde werkwoord. begrip).

317. *De dag, dat hij vertrok.*

Dat heeft hier de kracht van een betrekk. voornw., *plus* voorzetsel. Verklaar dat. — (Vergelijk: Hij vertrok den tienden Mei).

318. *Een plas, die men beweerde, dat vroeger een meer was.
De stok, die ik hoop, dat u bevallen zal.*

Ik doe wat ik meen, dat goed is.

Wat merkt gij op aan deze bijv. bijzinnen? Schrijf ze op in regelmatig Nederlandsch? In welken naamval staan de betr. voornw.?

319. *Geen harten, of zij brengt ze als door betoovring ten onder.*

Wanneer twee zinnen bijschikkend verbonden zijn, moet wanneer de eerste zin bijzin wordt, de tweede het ook worden. Geef daarvan een voorbeeld. Verklaar nu dat in bovenstaand voorbeeld de tweede zin niet bijschikkend verbonden is met den eersten (*Staring zegt dat er . . .*).

Natuurlijk is hij naar den vorm ook niet onderschikkend verbonden. Verklaar dat.

Die tweede zin is niet te benoemen, wel kan men zeggen dat hij de *waarde* heeft van een ontkennden bijvoegl. bijzin? Is dat niet hetzelfde als zeggen, wat hij *is*?

320. Als men de bijw. bijzinnen verdeelt in bijzinnen van *tijd*, van *plaats*, van *doel* enz. en bijzinnen van *vergelijking* bezigt men niet denzelfden grondslag bij de verdeeling.

Laat dat zien. (aard der bepaling en wijze van ze uit te drukken.)

De bijzin in: *Hij schrijft gelijk zijn vader schreef*, behoort dus tot twee groepen van bijzinnen. Verklaar het.

321. *Zij volgde u met haar blik, zoover als zij kon.*

Als iemand dezen zin aldus schreef: *Zij volgde u met haar blik zóó ver, als zij kon*, zou dan de bijzin op dezelfde wijze moeten benoemd worden?

322. Beslis of de bijzinnen in de volgende voorbeelden bijzinnen van *tijd* of van *omstandigheid* zijn:

Doe het terwijl gij daar zult zijn. De peren gaven een rijken oogst, terwijl de appelen bijna niets opleverden. Sommige leden zaten hun courant te lezen, terwijl hij zijn redevoering voordroeg. Sommige leden zaten te lezen, terwijl andere zaten te praten. Werd het wetsontwerp door de eene partij geprezen, door de andere werd het verfoeid. Volgens dit plan (gelimiteerd porto franco) zouden alle uitvoerrechten worden afgeschaft, terwijl ook een aantal koopwaren van inkomende rechten zouden worden vrijgesteld. — Als terwijl vervangen kon worden door en, is het een bijzin van omstandigheid. Verklaar dat.

323. *Was Nederland eens een woeste, onbewoonde streek, thans is het een goed bebouwd land, met vele inwoners.*

Verklaar: 1° *Was Nederland . . .* is geen hoofdzin, 2° Het is een bijzin van omstandigheid.

324. *Hebben wij u vroeger voor uw vrienden gewaarschuwd, thans moeten wij u ook voor u zelf waarschuwen.*

Ook maakt het hier gemakkelijk te zien, dat wij te doen hebben met twee naast elkander geplaatste gedachten en dat zin 1 dus een bijzin van omstandigheid is. Licht dat toe. — (*ook = bovendien*).

325. *Tegengesteld aan is niet — in strijd met.* Licht dat toe met behulp van de volgende zinnen :

Het is in deze kamer warm, maar in de kamer hier naast is het koud.

De kachel brandt goed, toch is het in deze kamer koud.

326. *Mocht ge eenmaal in de stralen van 's Kruises glorie staan, Anthoesa (= Constantinopel) op uw voorhoofd vlamt nu de halve Maan.*

Laat zien: *Mocht ge eenmaal* is geen bijzin van toegeving (= niet in strijd met), maar het is een bijzin van omstandigheid.

327. *De regen heeft dagen en dagen geduurd, zoodat al het te veld staande hooi bedorven is. De lucht zag er areigend uit, vandaar dat ik mijn paraplu meenam. De gordijnen zijn neergelaten, zoodat de zieke gestorven moet zijn.*

Doe in deze voorbeelden hoofdzin en bijzin van rang verwisselen en zeg of nu de hoofdzin een bijzin van oorzaak, van reden of van grond wordt.

Hoe komt het, dat hij in het eene geval een bijzin van oorzaak, in het andere een bijzin van reden en in het derde geval een bijzin van grond wordt?

328. *Het drijfsijs vertoonde zich in de rivieren, weshalve de schippers zich naar de vluchthaven spoedden.*

Wat is hier het antecedent van het betrekk. voornw. *wes*?
Waarom noemt gij den tweeden zin een onechten bijzin? Waarom een bijvoegl. bijzin?

329. *De kloof was zoo diep, dat men den bodem niet zien kon.*

De kloof was zóó diep, dat men den bodem niet zien kon.

Is er eenig verschil in den dienst van deze bijzinnen?

330. *Geen berg was zoo steil, of hij kon hem beklimmen. — Zelden is iemand zoo rijk, of hij wil nog rijker worden.*

— Hoe benoemt gij den tweeden zin in deze voorbeelden naar den vorm? — Waarom noemt gij ze dan geen hoofdzin? Vervang ze door een-bijzin, die denzelfden dienst doet.

331. *Hij was te braaf, dan dat hij mij bedriegen kon.*

Hij was zoo braaf, dat hij mij niet bedriegen kon.

Welken dienst doet de bijzin in n°. 1 en welken in n°. 2?

332. Waarom zet gij het werkwoord in een bijzin van doel in de aanvoegende wijs?

333. *Van binnen was hij juist, gelijk hij buiten scheen.*

De dokter vond den zieke, zooals hij hem gisteren vond.

Hij zong nog altijd, zooals hij vroeger zong.

Hij schreeuwde zoo hard als hij maar kon.

Gelijk mijn Vader mij gezonden heeft, zoo zend ik u.

Gelijk de slaap rust schenkt na den arbeid des daags, zoo brengt de Dood rust na de vermoeienissen des levens.

Welken dienst doen de vergelijkende bijzinnen in bovenstaande voorbeelden?

334. *Hij is, gelijk gij weet, niet lang hier geweest.*

Zij begonnen, zooals men dat gewoonlijk doet, met den beste.

Welken dienst doen hier de vergelijkende bijzinnen?

Zou men ze niet ingelaschte bijzinnen kunnen noemen?

335. *Hij heeft, zooals men dat zegt, geen hemd aan 't lijf.*

Zij zijn daar gezien, zooals men dat zegt, als een rotte kool bij een groenvrouw.

Waartoe dient de ingelaschte zin in n°. 1 en waartoe in n°. 2?

336. *Hij heeft, zooals men dat zegt, geen hemd aan 't lijf.*

Hij heeft, zooals men zegt, geen hemd aan 't lijf.

Welk verschil is er tusschen den dienst der bijzinnen in n°. 1 en n°. 2?

Hoe zoudt gij bewijzen, dat *zooals men zegt* naar den vorm een bijzin is?

337. Verbeelding keert zich naar 't Weleer ;

Zooals zij 't ziet, wenscht zij 't ons weer ;

Maar kwam het weder, zoo als 't was,

't Bedrogen hart verwenschte 't ras.

Benoem de geursiveerde bijzinnen naar hun dienst.

338. Welken dienst doet de bijzin in :

Sterk als hij is, kan hij dien last gemakkelijk dragen.

Wat dunkt u van de bijzinnen in :

Onwetenschappelijk als de koetsier was, had hij het (neerzien n. l.) nog kunnen doen.

Een bocht van huizen, den naam van paleizen waardig, omkranst als zij schenen door wuivend iepengroen.

339. *Een staatsman wordt verheerlijkt of verguisd, naar mate zijn maatregelen slagen of mislukken.*

Waarin bestaat het verschil en waarin de overeenkomst tusschen dezen bijzin en een gewonen bijzin van verhouding ?

340. *Hoe meer hij krijgt, hoe meer hij wil hebben.*

Wat merkt gij op aan de woordschikking dezer zinnen ?

Welke is de hoofdzin ? Beredeneer dat.

341. *Hij zal rijk worden, indien hij wat geluk heeft.*

Al werkt hij ook niet, hij zal toch rijk worden.

Hij zal rijk worden, naar men zegt.

Hij zal rijk worden, voor zoover het van zijn inspanning afhangt.

In al deze zinnen is de inhoud van de voorstelling, gewekt door den hoofdzin, dezelfde ; alleen de verhouding van de voorstelling tot de werkelijkheid is verschillend. Welken invloed hebben deze bijzinnen op die verhouding ?

342. „*Veerman, haal dien man over : Hij heeft reeds een half uur staan wachten.*” „*Nu, als hij een half uur gewacht heeft, dan kan hij nog wel een half uur wachten.*”

Verklaar : de bijzin : *als hij . . .* is slechts schijnbaar voorwaardelijk, en wezenlijk redengevend.

Dito voor :

„*Ach, werd het Bijbelwoord voor fabelen en beelden te lang terug gezet, aanvaard den Koran thans.*” (Hagar).

en voor :

Zoo het waar is, dat de Dood menigen kruisdrager eerst de

ware rust heeft gebracht, wie buigt dan niet eerbiedig het hoofd voor zijn vorstenschepter ter neer. (Van Oosterzee).

— (— Een voorwaard. bijzin heeft tot kenmerk *onzekerheid.*)

343. *Heeft Nora fraaie voetjes, zij heeft ook mooie handen.*

Deze bijzin kan niet voorwaardelijk zijn. Bewijs dat.

(— Het waar zijn van een voorwaard. bijzin is noodig voor het waar zijn van een hoofdzin.)

344. *Hij zag geen stuk wild, geen vogel, of hij dacht aan zijn jachtgeweer.*

Hoe kunt gij de betrekking van dezen bijzin tot den hoofdzin opvatten?

345. *Wees vlijtig en gij zult slagen.*

Waarom wilt gij hier niet zeggen: *en* drukt een verband van gevolg uit?

346. *Ik zal u helpen, indien ik kan.*

Ik zou u helpen, indien ik kon.

Wat is het verschil tusschen deze hoofdzinnen (feit of bespiegeling?) en wat tusschen de bijzinnen?

Waaruit blijkt dat?

347. *Wie smalend tot uw hutje kwam,*

Niet ik, gij kind van Abraham.

Vervang *kwam*, door *komt* of *kome*, en zeg welke verandering dit te weeg brengt.

348. Geef nog eenige voorbeelden om te bewijzen, dat de verleden tijd in die gevallen, waarin niet aan een oogenblik in het verleden gedacht wordt, aan de gedachte onzekerheid bijzet.

349. *Oom rookte vroeger altijd, als hij sigaren had.*

Oom rookte nu, als hij sigaren had.

Het verschil tusschen deze bijzinnen? Waaruit blijkt het?

350. *Hij kon er gerust heen gaan en hij zou er stellig goed ontvangen zijn. — Gij hadt wel vroeger kunnen komen.*

Bij iedere bespiegeling behoort een veronderstelling, waarop de bespiegeling steunt. Vul hier dien veronderstellenden zin in.

351. Soms wordt de bespiegelende volzin weggelaten en alleen de veronderstellende volzin gegeven als in :

Och, ware hij hier! — Ach, of hij er aan gedacht hadt. — Zij stonden, als waren zij van den bliksem getroffen. — Als hing het geluk der wereld van zijn slagen af, zoo brachten zij er alles voor in beweging.

Welke zijn hier de weggelaten zinnen ?

352. Omschrijf de beteekenis die *toegeven* heeft in *toegevende zin*. Verklaar in verband daarmede, dat een *toegevende zin* een gedachte uitdrukt, waarmede de gedachte uit den hoofdzin *in strijd* is, of waarnaast de gedachte uit den hoofdzin *vreemd lijkt* of *anders is dan men zou verwachten*.

353. *Hoewel hij sterk zij, hij kan dien last niet torsen.*

Hoewel " " is, " " " " " "

Welke overeenkomst bestaat er tusschen de betrekking van deze bijzinnen tot den hoofdzin, zoodat men ook den bijzin in n°. 2 *toegevend* heeft kunnen noemen ?

354. *Al regent het nog zoo hard, toch zal hij uitgaan.*

Toon aan dat de *toegevende bijzin* den *hoofdzin* bevestigt.

355. Wat zoudt gij als *het kenmerk* van den *toegevenden zin* beschouwen, dat in 352 of in 353, of wel dat, in 354 bedoeld ?

356. *Welk boek hij ook opslaat, nergens vindt hij, wat hij zoekt.*

Wijs aan, dat deze *bijzin* het *kenmerk* heeft, bedoeld in 353. — Ook het *kenmerk*, bedoeld in 352.

Welk *bijwoord* drukt dat nader uit ?

357. *Indien hij al zijn val niet bewerkt, hij verwaarloost ten minste zijn fortuin.*

Uit welk woord blijkt het *toegevend karakter* van den *bijzin*? Verklaar dat. — Welk *kenmerk* van den *toegevenden zin* treedt hier op den *voorggrond* ?

358. *Hij verdien nog zoo veel geld, hij wordt nooit rijk.*
Noemt gij hier den eersten volzin hoofdzin of toegevend
bijzin?

359. *Hetzij de onderneming slage, hetzij zij mislukke, gij
zult er naam door maken.*

Verklaar dat deze bijzinnen in toegevend verband tot den
hoofdzin staan.

Welke kracht heeft hier de aanvoegende wijs van (het)zij?

360. *Hoewel hij schreef, ... Hoe wèl hij schreef.*
Welk bijwoord was *wel* in n°. 1 en welk bijwoord is het
in n°. 2?

Dezelfde vraag voor *wel* in: *Hij heeft het zoo wel gedaan,
dat hij recht heeft op lof* en *Hij heeft het zoowel gedaan om
u als om mij plezier te doen.*

361. *Wat hij ziet, ziet hij goed. Wat hij ziet, steeds ziet
hij het goed.* In n°. 1 is *wat hij ziet* een bevestigende voor-
werpszin, in n°. 2 een toegevende zin; wat brengt er u toe
dien bijzin in het laatste geval zoo te noemen en *wat* als onbep.
voornw. te beschouwen? — Waarom heeft het onbepaalde woord,
dat een toev. zin inleidt, den klemtoon?

362. *Waar ooit, o Vaderlandsche vlag!
In volle zee, op vreemde reede,
Mijn blik uw banen wappren zag,
Daar bracht gij zoete droomen mede.*

Iemand noemde „*Waar ooit . . .*” toegevend bijzin; welk
woord heeft hem daartoe verleid?

363. *Leer die les, voor zoover gij ze begrijpt.
Hij leert die les, zonderdat het hem moeite kost.*

Welk verschil ziet gij tusschen de beperking, uitgedrukt door
deze bijzinnen?

Welk verschil ziet gij tusschen de beperking in bovenstaande
voorbeelden en die in: *Hij is rijk, naar men zegt.*

364. *Wij hebben op zijn gedrag niets aan te merken, dan dat het vaak onordelijk is.*

Verklaar dat hier de bijzin beperkend is. Welken zin kunt gij inlasschen tusschen de voegwoorden *dan* en *dat*?

Dito vraag voor:

Hij leefde er altijd vroolijk op los, behalve wanneer er een examen in aantocht was.

365. *Ik ben te seer van muzikalen zin misdeeld om te durven beslissen . . . .*

Beredeneer dat door den beknopten bijzin de hooftzin van volstrekt waar tot betrekkelijk waar gemaakt wordt, en dat deze beknopte zin dus *beperkend* moet heeten.

Dito voor:

Wij hebben geld genoeg om dat boek te koopen. Dat knaapje is te knap om in de tweede klas te zitten.

366. In den beknopten zin ontbreekt steeds de persoonsvorm van het werkwoord en komt alleen een naamwoordelijke vorm van het werkwoord, hetzij uitgedrukt of verzwegen, voor; het onderwerp ontbreekt ten allen tijde; zoo ook het betrekk. voor-naamw.; het voegwoord ontbreekt *in den regel* ook. Welke van bovengenoemde eigenschappen van den beknopten zin beschouwt gij als de kenmerkende eigenschap? — (— n° 2 is een afgeleide eigenschap, n° 3 is ook een eigenschap van vele andere, niet beknopte zinnen, en n° 4? — let op het geursiveerde!)

367. *Komt jongens, nu den stok genomen en hem ver weg geslingerd. Komaan, moed gehouden! De voorzichtigheid betracht!*

Bewijs: Bovenstaande zinnen kunnen niet als elliptisch beschouwd worden. — (let op den naamval van het substantief, vooral goed te zien bij vervanging door een voornaamwoord) —.

Op welken grond zoudt gij ze bij de bekn. zinnen kunnen brengen, en waarom doet gij het niet?

368. *Van alle zijden door vijanden bedreigd, begon hij aan zijn redding te wanhopen.*

Hier kan de beknopte zin als bijvoegl. zin (explicatief) en ook als redengevende zin opgevat worden. Laat dat zien. Aan welke opvatting geeft gij de voorkeur??

369. *Slechts eenige maanden ouder dan zijn vriend, muntte hij ver boven hem uit in levenswijsheid.*

Benoem den beknopten zin. Welk woord geeft u hierbij een aanwijzing?

370. *Slechts een paar jaren vroeger (dan Eefje) naar de hoofdstad vertrokken, had zij er kort gediend, was zij er gauw en goed getrouwd.* (Blaauwbes).

Welke aanmerking hebt gij op dezen beknopten zin, wat zijn plaats betreft?

371. *Na goed gesnoeid te zijn, dragen de vruchtboomen beter. — Na ze goed gesnoeid te hebben, dragen de vruchtboomen beter.*

Welke aanmerking hebt gij op het tweede voorbeeld? — Wat is voor het verstand het onderwerp van het werkwoord in den beknopten zin?

Wat zoudt gij dus op het eerste gehoor als onderwerp willen beschouwen van *gesterkt* in: *Aldus gesterkt, jaagt weer zijn blik den kring rondom hem zoekend af*, en in: *De bodem dreunt van 't slaan en stampen, hier, om 't ruw der kluiten glad te slechten, daar om op 't naakte schuin een twijgen dak te hechten?*

372. Dezelfde vraag voor:

Gij hebt uw bezit verkregen om het

Te meerdren; maar door woeker niet,

Of 't in een schatkist saam te hoopen;

Maar, om als reine watervliet,

Waar 't vruchtbaar zijn mag, rond te loopen.

373. Tegen: *Hij liet 't hondje thuis om het huis te bewaken*, hebt gij geen bezwaar, wel tegen: *Hij liet 't hondje thuis om zijn zusje te plagen*. In welk geval kan dus het voorwerp uit den volledigen zin voor het verstand onderwerp zijn in den beknopten zin?

374. *Van alle zijden aangevallen, begon zijn moed te zinken.*

Welke aanmerking hebt gij op dezen zin? —

(*Aangevallen* kan alleen gezegd worden van een zelfstandig. heid, moet dus behooren bij een zelfstandig en kan niet behooren bij een bijvoegl. woord.)

375. *De rivier, door de vele regens tot een ongekeerde hoogte gerezen, begon de oeverdorpen te bedreigen.*

Om den met snelle passen aanrukkenden vijand te misleiden, had hij een regiment in het bosch verspreid opgesteld.

Deze zinnen kan men ook aldus lezen: *De rivier gerezen zijnde...*, *Hij had opgesteld, om te misleiden...*, ..., dan blijkt dadelijk wat het „verbandwoord” is, d. w. z. het woord, waardoor de beknopte zin in verband staat men een lid van den hoofdzin, terwijl aan dat verbandwoord weer, direct of indirect, de andere leden van den beknopten zin hangen.

Wijs nu het „verbandwoord” aan in:

Het was wel treurig, dat zij, na zich zoovele opofferingen voor de opvoeding harer kinderen getroost te hebben, op haar ouden dag door dezen werd verwaarloosd.

Het was wel een heerlijke tijd voor hem, toen, bewonderd om zijn talent, hij door iedereen werd geroemd en geprezen.

376. Laat zien dat het verbandwoord ontbreekt in:

Het is een eigenaardig genot, in een sneltrein gezeten, uren lang voort te stuiven.

Hij vreesde dat, het koren door de regens veel geleden hebbende, de boeren de pacht niet zouden betalen.

Op dat ick ga voorbij ons Katilinaes tijen: Toen, 't Vaderlant in last door twist der burgherijen, Ghij 't leven waert getroost te heilighen den Staet.

(Zet het lid van den beknopten zin, waaraan de andere leden direct of indirect hangen, voorop, dan blijkt spoedig dat het verbandwoord ontbreekt, en dus de beknopte zin in de lucht hangt.)

377. Waarom vindt gij het niet goed bij *het koren* en

't *Vaderlant* in het bovenstaande van onderwerp te spreken?
(— Welk uiterlijk kenmerk heeft het onderwerp? Waarom noemt
gij hem in: *Wij zagen hem vertrekken* niet het onderwerp van
vertrekken?)

378. Bewijs door ontwikkeling van den beknopten zin dat
dien bepaling is van *blaken* en niet van *zag* in:

Daar zag hij dien de breede borst van heldenijver blaken.
en *bij hoffeest en tornooi* van *poogt* (= streeft er naar) in:
die bij hoffeest en tornooi elkaar den voet wedijurig poogt te
lichten.

V.

Leer der vormen.

379. Hoe verklaart gij het gebruik van *Zijne Majesteit, Uwe*
Excellentie om personen, den Koning of den Minister, aan te
duiden? Wat merkt gij op betreffende het geslacht (natuurlijk
en taalkundig) van deze woorden?

380. Hoe handelen de taalgeleerden om over 't geslacht van
een woord te beslissen, wanneer 't gebruik in dezen onvast is? —

Kan de analogie van invloed geweest zijn bij het toekennen
van een geslacht aan een woord? b. v. bij dat van *tamarinde*,
linde?

381. Hoe verklaart gij, dat *druppel*, *knokkel* niet onzijdig
zijn, hoewel *el* toch een verkleiningsuitgang is?

382. Welk verschil bestaat tusschen *de eigendom* en *het eigen-*
dom? — Wat beteekent *eigendom* in:

Zoolang de weduwe leefde, zou zij het vruchtgebruik hebben
van die goederen en de erfgenaam zich met den blooten eigen-
dom moeten tevreden stellen.

383. Welk verschil in beteekenis bestaat er tusschen *haring* in: *Hij heeft dien haring gekocht voor 5 cent.* en *De vrouw heeft de haring ingelegd.*

384. *Honger* is mannelijk en *Nederland* onzijdig. Hoe verklaart gij het vrouwelijk gebruik dezer woorden in:

De Honger nadert vast! Ze ontruikt het laatste brood weldra den zwakke. — Heel Neerland zendt haar wensch ten hemel.

385. Welk verschil bestaat er tusschen: *die heer* en *dat heer*? tusschen *die soort* en *dat soort* (van menschen?)

386. Verklaar de namen *gemeenslachtig* en *zelfslachtig*.

387. *De waarheid zijner woorden. Hij sprak verscheidene gewichtige waarheden uit.*

Is *waarheden* in n° 2 het meervoud van *waarheid* in n° 1? — Welk verband bestaat er tusschen die woorden? — Dezelfde vraag voor *wandeling* in: *De wandeling heeft mij vermoeid* en *Deze plaats heeft fraaie wandelingen*; voor *schoonheid* in: *De schoonheid dezer vrouw* en *Wij zagen verscheidene schoonheden op de wandeling.*

388. Hoe komt het dat *waarheid*, *schoonheid*, in de eerste beteekenis geen meervoud hebben?

389. „De uitgangen van *kinders*, *bladeren*, *druppeltje*, *schoenen* zijn stapelvormen.” Licht dat toe.

390. Men zegt en schrijft: *Op de been brengen, onder de voet halen.* Is dit niet in strijd met het geslacht der woorden *been* en *voet*?

391. *Luitenant-generaals, gouverneurs-generaal, kapiteins-directeurs.* Verklaar deze meervoudsvorming.

392. Het Nederlandsch is in de spreektaal nagenoeg *deflectief* geworden.

Wat bedoelt men daarmee?

393. Hoe zoudt gij leerlingen leeren wat naamvallen zijn?

394. Wat dunkt u van de termen: *eerste, tweede, derde en vierde* naamval? Waarom bezigt men of zoekt men geen termen, die meer zeggen van den aard van iederen naamval? — Waarom zou men dezelfde wijze van benoemen niet toegepast hebben op de tijden der werkwoorden?

395, 1. *De vader komt. De hoed des vaders is mooi.*

2. *De goede man komt. Ik zie den goeden man.*

In n° 1 komt *vader* in verschillende betrekking voor, vandaar verschillende naamvallen. In n° 2 komt *goed* in dezelfde betrekking voor en toch is de naamval verschillend. Hoe komt dat? — Zoo men de buiging in n° 1 *primair* en die in n° 2 *secundair* noemt, zeg dan wat men met die termen bedoelt.

396. Bijvoeglijke woorden hebben de secundaire verbuiging. Verklaar dat.

397. Welke verbuiging — primair of secundair — merkt gij op in: **Beider** moeder leeft nog. *De reis beider vrienden. Ons beider vriend is gekomen. Welke boeken leest gij? De boeken, welker banden versleten zijn. Zij verkoopen allerlei waren. Zij vindt haars gelijken nergens. Bilderdijk wenschte in een zijner vele verzuchtingen... Wie uwer dat gedaan heeft... Eenige uwer vrienden komen. Ter uwer verjaring. Wij hebben velerhande artikelen.*

398. Bezittelijke voornaamw. zijn altijd bijvoeglijk.

Verklaar nu, dat *mijns* en *zijns* geen bezittelijk voornaamw. kunnen zijn in: *Hij vond niemand zijns gelijk* en *zij vond haars gelijken nergens*.

399. In welken naamval staat het opschrift eener les, de woorden in een woordenboek, en een aanspreking?

400. In: *Ecn bete broods. Twee mijner vrienden* heet de 2° naamval *verdeelingsgenitief*. Geef nu een definitie van een *verdeelingsgenitief*.

401. In welk geval kan de *verdeelingsgenitief* worden omschreven door *onder*?

402. Benoem den genitief in: *O, Java, Grootvorstin dier landen. De leeuw is de Koning der dieren. Ney heette de dappere der dapperen. De verovering der stad. De loop des tijds. De vervulling mijner wenschen. Weersverandering. Koningsmoord. De komst der Franschen. Het verdrijven der Vlamingen. Het koken des waters (?)*

403. De genitief in: *Het monster der (= d. i.) omwenteling. Het juk der (= d. i.) dienstbaarheid* heet bijstellingsgenitief, en die in: *Dag der vreugde, Man der smarten* heet eigenschaps-genitief of genitief van kenmerk.

Benoem nu de genitieven in: *Land der zonne, land der kleuren, kelk des lijdens, plechtigheid der kroning, verdeelings-genitief, geesel des oorlogs, eeuw der rede, man des vredes, vuur der tweedracht, mannen des behouds, de wateren der straf, het anker der hoop, verdwazingstijd, het Huis der dienstbaarheid, vervelingsjuk, blik des wrevels.*

404. „In het boek des vaders is het boek eigendom des vaders, in land der zonne is de zonne eigen aan het land, dus de genitief van bezit is dezelfde als die van eigenschap of kenmerk.” Wat dunkt u daarvan?

— (Begin iedere omschrijving van den genitief aldus: het woord in den genitief noemt de zelfstandigheid . . .)—

405. Benoem nu nog de genitieven in: *des daags, ziender oogen. — Ontferm u onzer, bewonderenswaardig, deskundig, desgevraagd — der wereld afgestorven — levensbeschrijving, gewetenskninging — aanbevelingsbrief, het monster der dwingelandij.*

406. Welken omschreven genitief kunt gij zien in: *het kaartenhuis van ons geluk, het centrum van zijn dierbaar ik; een man van geld, een daad van moed, dagen van lijden?*

407. Benoem den datief in: *Iemand iets verzoeken, zijn vriend hulp vragen. Zijn bediende iets bevelen. Iemand welkom zijn* en in: *'t Is me een leventje. Dat was me een lawaai! Hij zong er me op los.*

408. Benoem den datief in: *De haren hingen den woest-aard over de oogen. Het water was hem aan de lippen gekomen. De maagdenrij, die koning Manfreds heerschappij ten sieraad bloeide, die bij hoffeest en tornooi elkaar den voet poogt te lichten. Zij rukten aan, u ter bescherming.*

Welke overeenkomst merkt gij op tusschen de omschrijving van een bezittelijk voornaamw. en die van een datief van bezit?

409. In: *Het legervolk, dat zijn schorre zangen ten spot zingt van die 't hoofd in stomme smart laat hangen*, kan men een omschreven datief van bezit zien. Maak dat duidelijk.

410. Bij *noemen, heeten, achten* enz. vindt men een zoogenaamden dubbelen accusatief. Bij *geven, bouwen* enz. niet. Waaraan ligt dat? (Let op de uitwerking, het gevolg der werking).

411. Welk verschil merkt gij op tusschen de superlatieven in: *Van al die jongens is Jan de vlugste, vind ik Jan den vlugsten. Dat paard is het sterkste van al zijn paarden. Die paarden zijn de sterkste van al zijn paarden.*

en die in:

Jan is het vlugst, wanneer hij spelen mag. Jan vind ik het vlugst, wanneer hij spelen mag. Mijn paard is het sterkst, wanneer... Mijn paarden vind ik het sterkst, wanneer...

Let op den aard der vergelijking en op den vorm van het adjectief.

Waarom zou men den superlatief in n° 2 wel adverbialen superlatief noemen?

412. Verklaar dat *grasgroen, ijzersterk* enz. geen trappen van vergelijking kunnen hebben.

413. Dezelfde vraag voor *eeuwig* en *almachtig*.

414. „Sommige bijvoegl. naamw. hebben een absolute be-teekenis.” Wat bedoelt men daarmee?

415. Men is *doof* of men is het niet. Toch kan men zeggen: *Ik vond hem nog doover dan ooit*. Verklaar dat.

416 *Hij was een beste jongen. Hij was de beste jongen van . . .*
Benoem deze superlatieven. Waaraan ziet gij het ?

417. Welk is het verschil tusschen: *Hij heeft op zijn fraaist geschreven* en *Hij heeft op het fraaist geschreven* ?

418. Maak aan leerlingen duidelijk de overeenkomst en het verschil tusschen: *A. rookt een sigaar* en *A. rookt misschien een sigaar*.

419. Laat zien, dat de voorstellingswijze ook kan uitgedrukt worden door de woordschikking ?

420. Welke beteekenis heeft *wijze* in: *Dit werkwoord staat in de Aantoonende wijze* en welke in: *Schrijf de Aantoonende wijze van praten op uw lei*.

421. A. was niet gestorven, indien de dokter tijdig geroepen was.

A. ware niet gestorven, indien de dokter tijdig geroepen was.
Waaruit blijkt het bespiegelend karakter van deze hoofdzinnen ?
Uit de wijs van het werkwoord (*was, ware*) of uit . . . ?

422. Waarom noemen de schrijvers van het *Groot Woordenboek* de voorwaardelijke wijs terecht een *zoogenaamde wijs* ?

— (Denk aan de definitie van Wijs.) —

423. *Hij plukke zijn ooft* kan op de gewone wijze lijdend gemaakt worden; *Hij plukke zijn appels* echter niet. Waaraan ligt dat ? —

Welke vormen hebben de Aant. en de Aanv. wijs gemeen ?
Hoe zou het komen, dat men bij het zien dier vormen dadelijk aan de Aant. wijs, en niet aan de Aanv., denkt ?

424. Ook de onbep. wijs heet terecht een „zoogenaamde” wijs. Verklaar dat. —

425. „Het aantal schakeeringen in de verhouding tusschen de gedachte en de werkelijkheid is veel grooter dan het aantal werkwoordelijke vormen om ze uit te drukken.”

Licht dat toe door middel van de volgende voorbeelden :

Ga heen, zeg ik u. — Ga toch heen! — Ga er vooral tijdig heen. — Ga eerst rechtuit, ga dan links af en ga daarna weer rechtuit. — Ga er heen en gij zult spoedig op de hoogte zijn. Gij hebt goed praten, maar ga er eens heen (als ge durft).

Zoo ook door middel van :

Hij luistere toch! — Hij luistere nog zoo goed, hij zal het niet begrijpen. — Hij luistere gerust, als hij nieuwsgierig is.

426. *Komt kinderen, uw les leeren.*

Komt kinderen, uw les geleerd.

Welken dienst doen hier infinitief en deelwoord?

427. „Door woordontleding mag men van den term Aanvoegende wijs de beteekenis niet gaan zoeken — in 't Nederlandsch ten minste niet.” Verklaar dat.

428. *Willem, luister. — Willem luistere.*

Wat is het verschil tusschen deze twee zinnen, wat betreft de verhouding der gedachte tot de werkelijkheid?

429. Dito vraag voor :

Hij zou nu komen, indien hij tijd had.

Willem zeide, dat hij zou komen.

Hoe komt het dat men bij *zou komen* in n° 1 niet aan een werkelijkheid denkt als bij n° 2, maar aan een bespiegeling?

430. *Hij zou komen, indien hij mocht.*

Hij zal komen, indien hij mag.

431. *Hij schrijft. Hij schreef.*

Wat is het verschil en waaraan ziet gij dat?

Dito vraag voor :

Hij heeft geschreven. — Hij had geschreven.

Hij zal schrijven. Hij zeide, dat hij zou schrijven.

Wat drukt in deze voorbeelden *geschreven* uit en wat *schrijven*?

432. Aan *zou schrijven* in : *Hij zei, dat hij zou schrijven* geeft men den naam van verleden toekomenden tijd; welke naam past nu voor *zal schrijven* in *Hij zal schrijven*?

433. Bij het verklaren van den term *verleden toekomstende tijd* nam A. als voorbeeld: *Hij zou schrijven*, terwijl B. koos: *Hij zei, dat hij zou schrijven*. Wat vindt gij het beste en waarom?

434. De verleden toekomstende tijd komt voor in de indirecte rede. Verklaar dat.

435. In de samengestelde tijden drukt deelwoord of infinitief den *toestand* der werking uit, terwijl het hulpwerkw. van tijd den *tijd* uitdrukt, d. w. z. tegenwoordig of verleden, en gelijk-tijdig of toekomstig.

Licht dat met voorbeelden toe.

436. „Bij het benoemen van den tijd van een vervoegd werkwoord, dat wij in een zin ontmoeten, gebruiken wij den naam, welke die werkwoordelijke vorm in de vervoegingstabel heeft, en letten niet op de toevallige beteekenis van dien vorm in den zin, als blijkt uit de benoeming der tijden in: *Hij vertrekt morgen. Hij zou nu komen, als hij mocht.*” Laat zien dat het uit die voorbeelden blijkt.

437. Wat merkt gij, in verband met het voorgaande, op aan de benoeming van: *De Romeinen hebben vele landen veroverd*, en van: *Jan heeft gisteren een brief geschreven?* Geven hier *hebben* en *heeft* ook te kennen, dat men den toestand der werking uit het tegenwoordig oogenblik beschouwt?

438. Laatst in December hoorde ik van Jan vertellen: *Hij zwenkt goed.*

Bilderdijk zegt in Elius: *Het io klinkt ook op uw lier.* Wat denkt men dan bij den tegenw. tijd?

439. *Op het duin staande, zie ik de zee.*

Op het duin staande, zag ik de zee.

Drukt de vorm *staande*, behalve den toestand der werking, ook den tijd, n. l. tegenwoordig of verleden, uit, of waaruit blijkt die?

440. Dito vraag voor: *Gewandeld hebbende, ging ik rusten*

of *ga ik rusten*, en *zullende schrijven zoek ik een pen*, of *zoekt ik een pen*.

Laat door ontwikkeling van den beknopten zin zien, dat het deelwoord beurtelings tegenwoordig en verleden is.

441. Het deelwoord drukt door zijn vormen het voltooid of het onvoltooid zijn, het gelijktijdige of het toekomstige, nooit het tegenwoordige of het verleden uit. Licht dat toe met behulp van de volgende vormen: 1. *wandelenae*. 2. *gewandeld hebbende*, 3. *zullende wandelen*, 4. *zullende gewandeld hebben*. — (Neem eerst 1, 2 en 3, 4; daarna 1, 3, en 2, 4.)

442. Laat hetzelfde zien van de onbepaalde wijs, aan *wandelen*, *gewandeld hebben*, *te zullen wandelen*, *te zullen gewandeld hebben*.

443. Gewoonlijk onderscheidt men slechts twee deelwoorden, n. l. *schrijvende* tegenwoordig deelwoord en *geschreven* verleden deelwoord. Waaraan denkt men dan bij die termen, aan *tegenwoordig* en *verleden* of aan *onvoltooid* en *voltooid*?

444. *Hij heeft geteekend*. — *Hij hebbe geteekend*. De vorm *heeft* zegt dat het Aantoonende wijs is, de vorm *hebbe* wijst de Aanvoegende wijs aan. Kan ik nu *heeft* en *hebbe* niet hulpwerk. van wijze noemen? — (— Waaruit blijkt de wijze, uit den stam of den uitgang?)

445. *Hij verklaarde mij, hoe de wind de blaieren bewoog*. *Hij verklaarde mij, hoe de wind de bladeren beweegt*.

Wat is het verschil tusschen deze twee zinnen?

446. Moet ik zeggen: *De onderwijzer leerde ons, dat de aarde om de zon draaide* of *draait*?

447. Wat is het verschil tusschen:

Hij kan het geweten hebben en *Hij heeft het kunnen weten*?

448. *Hij is uw naam vergeten*. — *Hij heeft uw boek vergeten*. Verklaar waarom men in het eerste geval *is* en in het tweede geval *heeft* bezigt.

Welk *vergeten* wordt bedoeld in: *Zij draagt een talisman, flus, zoo 't schijnt, in 't hol vergeten, als vracht mee door de lucht.*

450. *Hij heeft drie uur gewandeld, gereden, geroeid. Hij is er in drie uur heen gewandeld, gereden, geroeid.*

Hoe komt het, dat men *is* bezigt, als er bij staat: *er heen, daar heen, naar het dorp, enz.?*

451. Dezelfde vraag voor: *Hij heeft gereisd* en *Hij is weg-gereisd*; *Hij heeft gekropen* en *Hij is voortgekropen.*

452. Welk verschil in beteekenis bestaat er tusschen: *Hij heeft zijn werk begonnen* en *Hij is aan zijn werk begonnen?*

453. Dezelfde vraag voor: *Zij zijn u op den voet gevolgd* en *zij hebben den trant van Tollens gevolgd.*

454. „*Liggen* en *zitten* worden met *hebben* vervoegd.” Is daarmee niet in strijd: *Hij was in zijn bed gelegen. Hij was aan het strand gezeten?*

455. Waarom kan men in: *Verzoeker mij te zenden, Zegge zes gulden* het persoonlijk voornw. weg laten en niet in: *Gij leert uw les. Hij leert zijn les.*

456. Potgieter laat Wouter in Blaauwbes zeggen: *doch ik vergat tot wie ik spreke.* Is dit Aanvoeg. wijs?

457. Om te laten zien, dat het werkwoord in persoon overeenkomt met het onderwerp, gaf A. als voorbeeld: *Ik spreek, Gij spreekt, B. daarentegen: Ik spreek, Wij spreken, en C: Wij spreken, Zij spreken, terwijl D. opschreef: Ik spreek, Hij spreekt en Wij spreken, Gij spreekt.* Wie deed het goed?

458. Wat is het verschil tusschen: *Een menigte armen kwamen hem om hulp vragen* en *Een menigte armen kwam hem om hulp vragen?*

459. Plaatst gij het werkwoord in het enkelvoud of in het meervoud in:

Een menigte sterren schitterde(n) aan het uitspansel.

Een troep jongens speelde(n) op het marktplein.

Een massa muizen verwoestte(n) den oogst.

Een massa bedelaars stroomde(n) het land binnen.

Een massa bedelaars trok(ken) door het land.

Een troep infanteristen is (zijn) naar N. vertrokken.

460. Dezelfde vraag voor: *De helft der peren is verrot of zijn verrot.*

461. *Eer of geld zal hem bekoren.*

Eer of geld konden hem niet bekoren.

Hoe komt het dat men in het eerste geval het enkelvoud kan, in het tweede geval het meervoud moet gebruiken?

462. Dezelfde vraag voor:

Noch de nijptang, noch de hamer, noch de beitel kan hier van aienst zijn.

Noch de nijptang, noch de hamer, noch de beitel konden hier van dienst zijn.

463. „Werkwoorden, als *noemen, heeten* enz. die in den bedrijvenden vorm twee vierde naamvallen hebben, krijgen in den lijdenden vorm twee eerste naamvallen bij zich.” Is dat natuurlijk of vreemd?

464. Dezelfde vraag voor: Bij het overbrengen van den bedrijvenden in den lijdenden vorm moet *tijd* en *wijze* onveranderd blijven. Persoon en getal zullen vaak veranderen. — (De gedachte moet dezelfde blijven).

465. 1. *Het doet mij plezier u te zien of dat ik u zie.*

2. „ „ *hem „ „ „ zien „ „ hij „ ziet.*

3. „ „ *ons „ „ „ zien „ „ wij „ zien*

4. *Het deed mij plezier „ „ zien „ „ ik „ zag.*

Vergelijk (1) met (2), (1) met (3), (1) met (4) en zeg wat de onbepaalde wijs niet uitdrukt of *onbepaald* laat.

466. *Hij verzoekt mij te komen of dat ik kome.*

Ik beloof u te komen of dat ik kom.

Vergelijk hier weer de onbep. wijs en het vervoegde werkwoord en zeg wat de onbep. wijs nog meer niet uitdrukt.

467. 1. *Hij is (was) mij aangenaam hem te zien.*
2. " " " " " *gezien te hebben.*
3. " " " " " *te zullen zien.*

Vergelijk (1) met (2) en zeg wat de onbepaalde wijs wel uitdrukt. Doe ook zoo met (1) en (3).

468. De beknopte zin kan onderwerp, gezegde, voorwerp en bepaling zijn, dus kan ook de infinitief onderwerp, voorwerp, gezegde en bepaling zijn. Licht dat met voorbeelden toe.

469. Is het natuurlijk dat *kunnen* (= de macht hebben, in staat zijn tot), *mogen* (= verlof hebben, de bevoegdheid, 't geluk of 't voorrecht hebben), *moeten* (= de verplichting hebben), *durven* (= den moed hebben), *willen* (= den wil hebben), *zullen* (= verplicht zijn tot) een werkwoord achter zich vragen?

470. Wat beteekent *mogen* in: *Hij mag uitgaan. Hij mag zich bekwaam noemen. Hij raadpleegde de wet om te weten, wat hij, op grond van zijn aanstelling, mocht doen. Hij mocht zijn tachtigste jaar bereiken. Hij mocht zijn vader nog in leven vinden.*

471. De infinitief kan zoowel passief als actief zijn, als blijkt uit: *Hij zag den hond slaan door den knaap. Hij zag aen knaap den hond slaan. Die les is niet te leeren. Hij was verplicht de les te leeren.*

Bij welke werkwoorden gaat dat niet door?

472. Laat, even als boven van den infinitief is geschied, door voorbeelden van het deelwoord zien, wat het niet, en wat het wel uitdrukt.

473. Is het natuurlijk of onnatuurlijk, dat deelwoord en infinitief slechts *vier*, en niet als het werkwoord in de Aantoonende wijs, *acht* tijden hebben?

474. Het deelwoord heeft dezelfde regeering als het vervoegde werkwoord. Laat dat door voorbeelden zien en verklaar, dat dit niet vreemd is.

475. De stad, naar de H. Geertruida genoemd, heet *Geertruidenberg*; hoe verklaart gij, dat men ook niet zegt:

Helenenveen, Louisenstichting, maar Helena-veen, Louisa-stichting?

476. Wat is het verschil tusschen *lekkers* en *lekkere*, *fraais* en *fraaie* in: *Het lekkers, dat de kinderen kochten* en *Een slokker geniet niet het lekkere van een spijs. Al het fraais, dat wij daar zagen* en *Het fraaie van dat schilderstuk.*

477. Vroeger regeerden de voorzetsels den derden naamval, als blijkt uit: *ten dienste, onder eede; — in den vreemde, om den broode.*

Waarom herkent gij hier den derden naamval?

478. Welk verschil is er tusschen: *Mijn ziek paard is gestorven* en *Mijn zieke paard is gestorven?*

479. Waarom herkent gij de sterke verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord in *te(r) goeder trouw*, en in *grooten getale*, en waarom in *met voorbedachten rade*? (*Voorbedacht* luidt toch ook in de zwakke verbuiging 3^{en} naamval: *voorbedachten!*)

480. *Ter goede trouw* en *te goeder trouw* zijn beide grammatisch juist, echter niet *ter goeder trouw*. Verklaar dat. Hoe verklaart gij dat men toch vrij algemeen is gaan zeggen: *ter goeder trouw*. — (*Analogie*, en voelt men in die samen-trekking nog het lidwoord? Beschouw: *Het vonkje werd ten vlam.*)

481. „*Ter goeder trouw* heet om een andere reden taalkundig onjuist als *ter zijner verjaring* en *ten allen tijde.*” Verklaar dat.

482. De een schrijft: *de dapperheid van Karel den Stouten*, een ander schrijft: *de dapperheid van Karel den Stoute*. Wat vindt gij het beste?

483. Als men de definitie van het zelfstandig gebruikt zijn van het bijvoegl. naamw. op het bezittelijk voornaamw. toepast, mag men *mijn* in: *Uw broeder en de mijne* niet zelfstandig gebruikt noemen. Verklaar dat.

Welke reden kan men toch hebben om het zelfstandig gebruikt te noemen?

En wat zegt gij, als gij op de verbuiging van *uw broeder en de mijne* let?

484. Bij het als zelfstandig gebruikt benoemen van het bezitt. voornaamw. in: *Napoleon en de zijnen, God verlaat de zijnen* niet volgt men de definitie voor het zelfstandig gebruikt noemen van de bijvoegl. naamwoorden. Licht dat toe.

485. Waarom noemt gij de trappen van vergelijking: *goed, beter, best; kwaad, erger, het ergst; gaarne, liever, liefst* onregelmatig?

486. Welk is 't verschil tusschen *liever* in: *Schoon ik u niet liever had, al droegt gij paarden en robijnen* en in *Ik rook liever havanna's dan manilla's*.

487. Wat verstaat gij onder het subjectief en wat onder het objectief getal en geslacht der bezittelijke voornaamwoorden?

488. Geef voorbeelden, dat het grammatisch subjectief geslacht niet overeenkomt met het natuurlijk subjectief geslacht?

489. Waaruit blijkt het subjectief geslacht en getal van het bezitt. voornaamw. en waaruit het objectief getal en geslacht?

490. Hoe komt het dat het bezitt. voornaamw. een dubbel getal en een dubbel geslacht heeft, terwijl daarvan bij de andere voornaamwoorden geen sprake is?

491. Schrijf de verbuiging op van *de, die, dese* (manlijk enkelv., en meervoud en van *mijn* en zeg of gij overeenkomst ziet in de uitgangen dezer determinatieve woorden. — Wat zou ouder zijn *dies* of *diens*? — (*de* is eigenlijk hetzelfde woord als *die*.)

492. Schrijf de verbuiging op van *de goede man, de man zelve, de mijne, dezelfde* (bijvoegl.) en verklaar de overeenkomst in uitgangen.

493. Schrijf naast elkander de verbuiging van *de wijze, degene, dezelfde, (zelfst.) deze (zelfst.)* en verklaar de overeenkomst.

494. Maak een groepeerling van de buigbare woorden, zoodat bij elkander komen de woorden, welke op dezelfde wijze verbogen worden — (de sterke verbuiging der bijvoegl. naamw. als in onbruik geraakt weglaten.)

495. *De leeuw en de tijger zijn beide bloeddorstig, deze is het echter meer dan gene.* Bewijs dat *deze* en *gene* hier niet bijvoegl. gebruikt zijn.

496. „*Het ga je goed.*”

„*Van 's gelijke.*”

Maak dezen elliptischen zin volledig en benoem de woorden taalkundig.

497. Welk taalkundig bezwaar hebt gij tegen de, door het gebruik geijkte, vormen in: *terselfder tijd, ter aangehaalde plaats*?

498. Rekent gij de verbuiging van *der* in *dergelijke* tot de primaire of tot de secundaire verbuiging?

499. Indien gij in geen enkel boek de verbuiging van *dezelke* vindt, zoudt gij dan door redeneering die verbuiging kunnen vinden?

500. Hoe zegt gij: *Welk vorst of welke vorst zou zoo iets doen*?

501. *Ik zie zijnen vader en zijne moeder.* Bewijs hieruit dat 't bezitt. voornaamw. het geslacht heeft van de bezitting.

Waarom is: *Ik zie zijnen vader en zijne nichten* daarvoor niet geschikt?

502. Geef voorbeelden om te bewijzen: 't Betrekk. voornaamw. komt in *geslacht* overeen met het antecedent; ook: 't komt in getal overeen met het antecedent, en ook dat het in persoon met het antecedent overeenkomt.

503. Verklaar, waarom men schrijft: *wij allen zullen gaan* en *De reizigers zullen alle gaan.*

504. Zoudt gij zelf een regel voor de verbuiging van *sommige* en *vele* kunnen maken? Hoe zou die luiden?

505. Bij de vervoeging van een werkwoord schrijft men de werkw. vormen niet in 't wilde, door elkander, neer; neen, men heeft vooraf die vormen in groepen verdeeld. Als grondslag der hoofdverdeeling heeft men gekozen de *wijzen*, als grondslag der onderverdeeling het gelijktijdige en toekomstige, als grondslag eener verdere onderverdeeling het tegenwoordige en verleden, verder het onvoltooide of voltooide, verder weer het getal en daarna den persoon. Maak dit door een tabel duidelijk, en schrijf de vormen van *schrijven* ter illustratie van die tabel naast en onder elkaar.

506. Waarom noemt men *schrijven*, *roepen* enz. sterk en *beloonen*, *straffen* zwak?

507. De verdeeling der sterke werkwoorden in tien klassen heeft voor den schrijver eener spraakkunst bij de behandeling der vervoeging praktische waarde, voor ieder ander is zij zonder waarde. Beredeneer dat.

508. Een knaap schreef: *de gehaatte man* en kon de fout maar niet vinden. Wat was daarvan de oorzaak?

509. Schrijf den ouden onv. verl. tijd (1^e pers. enk. en meerv.) neer der werkwoorden, waarvan afgeleid zijn: *band*, *drang*, *klank*, *slank* enz.

510. *Zoo gewonnen, zoo geronnen. Geronnen bloed.*
Zijn deze twee deelwoorden in afkomst gelijk?

511. *Bilderdijk* schreef: *ik koom* in plaats van *ik kom*.
In hoeverre had hij gelijk en in hoeverre ongelijk?

512. Let eens op 't woord *waag* (b. v. *boterwaag*) en gis dan hoe vroeger de onv. verleden tijd van *wegen* luidde.

513. Wat beteekent *wijzen* in: *een rechterlijk gewijsde, ter dood verwijzen* en *Wat de heeren wijzen, moeten de gekken prijzen*?

514. „*Fluiten* (van *fluit*) was oorspronkelijk niet sterk.”
Verklaar dat.

515. Welke vorm is ouder : *jaagde* of *joeg*, *vraagde* of *vroeg*?

516. Welke vormen — de onvolm. verleden tijd of het verleden deelwoord — zijn het meest onderhevig geweest aan verandering?

517. Waaruit verklaart gij het, dat kinderen willen zeggen : *ik leesde*, zelfs *wij wassen* (voor *wij waren*)?

518. Hoe kan *gewezen* vervangen zijn geworden door *geweest*?

519. Wat weet gij van de afleiding van *slank*, *wrang*, — *hol*, *hal*, — *braakland*, *sprook*. — *stuk*, (*aange*)naam ; *wafel*, *gaaf*, *gave* en *vergeefs*. — *bitter*, *deesem*, *dreef* (= weg), *reet*, *split*, (land)*streek*, *bochel*, (in iemands) *zog* (varen), *toog* (= boog)? —

520. De onvolm. verleden tijd van sterke werkwoorden wordt gevormd door verandering van klinker *alleen*. Bewijs nu dat *Ik mocht*. *Ik kocht*, *ik bracht* niet sterk kunnen zijn.

521. Waaraan ziet gij, dat *kon'*, *wou'*, *zou'* zwakke vormen zijn?

522. Waarom is het niet juist te zeggen : „uit *rechtschapen* is het voorvoegsel *ge* weggevallen”? — (Wat is ouder : *Ik heb hem zien* (loopen) of *ik heb hem gezien*?) —

523. Verklaar uit het woord de beteekenis van : *vijand*, *vriend*, *heiland*.

524. Verklaar dat *hebben* een zwak werkwoord is.

525. Wat weet gij van den vorm : *Ik mocht*? Hoe kan de uitgang *de* tot *t* geworden zijn? Waarom schrijft gij nu *mocht* en niet *mogt*?

426. Er bestaat eigenlijk geen vervoeging van het werkwoord *zijn*, wanneer men den term vervoeging in de gewone beteekenis neemt evenmin als er trappen van vergelijking van *goed* bestaan” Verklaar dat.

527. Waaraan ziet gij dat : *ik kan* — *hij kan*, *wij kunnen* (kunnen) enz. verleden tijd zijn?

528. Dezelfde vraag voor *ik mag* — *hij mag*, enz.

529. Waaruit besluit gij, dat *ik weet* — *hij weet*, *wij weten* enz. *ik moet* — *hij moet*, *wij moeten* enz. de vormen van den verleden tijd zijn?

530. Wat was vermoedelijk de onbepaalde wijs van de werkw., waarvan *ik kan*, *ik mag*, *ik weet*, *ik moet*, *ik zal* de verleden tijden waren?

Hoe zou toen de tegenwoordige tijd van die werkw. geweest zijn?

531. Hoe kan: *ik weet* de beteekenis van den tegenwoordigen tijd gekregen hebben? — Had toen de (onvolm.) verleden tijd dezelfde beteekenis (n. l. van een werking als onvoltooid voorgesteld in 't verleden) als nu?

532. Waarin bestaat de „opschuiving” bij *willen*?

VI.

De vorming der woorden.

533. Wat is het verschil tusschen een *stamwoord* en een *woordstam*?

534. Wat zijn *wortels*?

535. Waarin bestaat het verschil tusschen achtervoegsels en buigingsuitgangen?

536. Geef voorbeelden, dat een samengesteld woord en ook een afgeleid woord *grondwoord* kunnen zijn.

537. *Tafel*, *ezel* worden wel middelwoorden genoemd. Waarom? — (Zijn het geen stamwoorden of zijn het afgeleide woorden als *sleutel*)?

538. Waarom rekent gij *Houthem* (heim) tot de verholten samenstellingen en niet: *Delfzijl*, *Dintelsas*, *Spaarndam*?

539. *Wissel, kroeg, winkel, bestje, baker, spoor* (in : met het spoor reizen) hebben door weglating van een lid hun tegenwoordigen vorm gekregen. Licht dat toe.

540. Bij *onderaardsch, viervoetig* spreekt men van samenstelling door afleiding. Wat bedoelt men daarmee?

541. Samengestelde en afgeleide woorden herkent het oog aan het aaneenschrijven, maar hoe herkent het oor ze? m. a. w. Waardoor worden *ontroostbaar, vernietigen, rijwiel, paardenstab, hoogeschool* voor het oor tot één woord?

542. In een klasse zaten o. a. *Jan Jansen, Jan Willems* en *Piet Willems*. Bedenk een geval, dat de onderwijzer in *Jan Willems kom hier*, den klemtoon legde op *Jan* en ook een, waarin hij den nadruk legde op *Willems*.

Is het nu te verklaren, dat in samenstellingen het bepalende lid den hoofdtoon krijgt, als in *staldeur, tuinhek*? enz.

543. In Maastricht is maar één brug van beteekenis, n. l. de Maasbrug. Is het te verklaren, dat men die de *Maasbrug* en niet de *Máasbrug* noemt?

544. Hoe verklaart gij dat de klemtoon is gekomen op het tweede lid in: *'s-Gravenhàge, stadhuìs, 's-Hertogenbòsch, Hoogeschool, Burgemeèster*?

545. Men kan met het voorvoegsel *aarts* wel woorden vormen als: *aartsschavuit, aartsbedrieger*, maar niet als: *aarts vrome, aarts genie*; waarom niet?

546. Wat is het verschil tusschen *afgunst* en *wangunst*?

547. Waarom noemt gij *af* in *afgod* een voorvoegsel en niet in *afreis*?

548. Wijs aan dat *ge* de kracht heeft van *samen* of *mede* in: *gehucht* (van *hof*), *gesteente, geboeste, gebergte, geboomte, gepeupel; gebroeders, gezusters*; — *gekrijt, gesprek*; — *genoot, gespelen*, — *geronnen*, — *gespied, gevleugeld, snelgewiekt*, — *ingeland, ongezind*; — *wij zijn getweeen, goeden avond, gedrieën*.

549. Van *mede, samen*, is de overgang tot *geheel en al, in allen deele* niet moeilijk. Verklaar, dat daardoor *ge* kon in gebruik komen vóór het *voltooid* of verleden deelwoord, b. v. *geloopen, geschreven, enz.*

550. Wat drukt *on* uit in: *ondier, onmensch, ontijden* (b. v. in: bij nacht en ontijden).

551. Wat drukt *on* uit in: *onsterk, ondeugend*? En wat zou *hebbelijk* en *guur* beteekenen in: *een onhebbelijke jongen, het onguure monster*?

552. „*Ge* dient ter versterking van de beteekenis in: *getrouw, gewis.*” Wat beteekent hier *versterking*?

553. Wat is het verschil tusschen *ge* en *be* in *gelaarsd, gerokt* en *bedaagd, bejaard*?

Bij welk denkt men aan een „voorzien zijn in hooge mate”?

554. Hoe kan het achtervoegsel *aar* tot *naar* geworden zijn?

555. Hoe schrijft gij: *stoutert* of *stouterd* en waarom?

556. Wat drukt *aard* uit, b. v. in *grijsaard, wreedaard*?

557. Wat is een *vluggerd*, een *oolijkerd*? Wat weet gij van de afkomst van *aard* en *erd*?

558. Kunt gij verband zien tusschen *rijk* (= machtsgebied) *rijk* (in: een rijk man) en *rik* in *Frederik*? — ('t grondbegrip is: *machthebber, Koning*)?

559. Welk verband ziet gij tusschen *vijand* en *veete*, b. v. in: *een veetebrief, 't recht van veete*?

560. Welk verschil bestaat er tusschen *Koningin* in: *Elisabeth, Koningin van Engeland* en *Catharina de Médici, Koningin van Frankrijk*? — Wat bedoelt Potgieter als hij Koning Willem III bij zijn bezoek aan Rotterdam *Vorstinnen van de beurs* laat bewonderen?

561. Welke woorden zouden ouder zijn: *hemeling, edeling, of kloosterling, schepeling*?

562. Vergelijk: *miteling*, *volgeling* met *overwonneling* en *verstootelesing*, waarin *ling* staat achter den vorm van den tegenwoordigen tijd of achter het verleden deelwoord, en zeg, wanneer men daarbij zich de werking als *actief* en wanneer als *passief* denkt?

563. Denkt gij bij *leerling* aan *leer* in: *De knaap leert lezen* of in: *Ik leer den knaap lezen*?

564. Wat is het verschil tusschen *het priesterschap* (lachte hem als levensstaat toe) en *de priesterschap* (van het Sticht was er over ontstemd); — tusschen *het ridderschap* en *de Ridder-schap*; — tusschen *de broederschap (der notarissen)*, *de* (Remonstrantsche) *Broederschap* en *het broederschap* (legde hem bij den dood van zijn broeder zware offers op); — tusschen *de maagschap* (die hem volgde) en *het maagschap* (tusschen hem en den vorst)?

565. Wat drukt *dom* uit in *vrijdom* (van belastingen) en *ouderdom*, wat in *vorstendom*? Welke betrekking bestaat er tusschen de woorden op *dom* in: *Het heiligdom werd verwoest* en *de heiligdommen verstrooid*?

566. Welk verschil bestaat er tussen: *de duisterheid* (van zijn betoog), *de duisternis* (maakt mij het reizen moeilijk), tusschen *gelijkenis* (van dat portret) *de gelijkenissen* (uit den Bijbel) en *de gelijkheid*?

567. Welk verband bestaat er tusschen *maatschap* en *maatschappij*?

568. Wat is een *kanunnikdij*, een *proostdij*, een *abdij*?

569. Welk verband ziet gij tusschen *kunst* in de gewone beteekenis en *kunst* in: *een steeman, die kunst verkochte*?

570. *Tollens* lezen = *de gedichten van Tollens* lezen of in algemeenen vorm: . . . . *Tollens* lezen; *het stadhuis* was er tegen = *de heeren van het stadhuis* waren er tegen of in algemeenen vorm: . . . . *stadhuis* was er tegen.

Laat op dezelfde wijze zien, welke betrekking er bestaat

tusschen: *de beleefdheid* (van dien man) en (hij verveelt me met zijn) *beleefdheden*, — *de dwaasheid* (van dien knaap) en: (ik ergerde mij aan) die *dwaasheid* (van hem); *de oudheid* (van dat voorwerp) en (een koopman in) *oudheden*, — verder voor *wijsheid* en *wijsheden*, *laagheid* en *laagheden*.

571. Wat doet *ing* in: *die redding kostte moeite, de teekening daarvan en die wandeling heeft mij vermoeid*.

Laat op boven aangegeven wijze zien, dat woorden op *ing* ook kunnen dienen om een zelfstandigheid te benoemen, die op de eene of andere wijze in innige betrekking staat tot de werking, als:

vergadering, bezetting, regeering, — nering, mondspoeling, — uitvinding, teekening — zending, bezitting — woning, wandeling.

572. Wat beteekende de stam van *knokkel, stengel, mazelen, kukkel, hoepel*?

573. Vaak hoort men in: *roemrijk, bladerrijk* enz. en ook *Oostenrijk, rijk* uitspreken als *rik*. Hoe verklaart gij dat?

574. Wat beteekent *achtig* in: *woonachtig, waarachtig*. — in *hoütachtig, waädrachtig*. — in *vergeëtachtig, spötachtig*. — *heuvelachtig* (is b. v. Zuid Limburg).

575. Bestaat het verschil tusschen *etbaar* en *vloeibaar* in het verschil in beteekenis van het achtervoegsel of in dat van den stam?

576. Wat beteekent *baar* in: *weerbare mannen*?

577. Welk verschil bestaat er tusschen: *onmeetbaar* en *onmetelijk*, — *ondraagbaar* en *ondragelijk*?

578. Welk verschil bestaat er tusschen *dichterlijk* in: *een dichterlijke beschrijving* en *een dichterlijke vrijheid*?

579. Wat drukt het achtervoegsel uit in: *krachtig*. — *bokkig, goedig*. — *nietig, eenig*. — *praterig, slaperig, weelderig, zangerig*. — *wederkeerig, begeerig*?

580. Wat is het verschil tusschen: *werkeloos* en *werkloos* (door schaarschte aan werk)?

581. Wat is het verschil tusschen de adjectieven in: *een wettelijke bepaling*, *zijn wettig recht* en de *wettische Phariseeën*?

582. Wat drukt *zaam* uit in: *deugdzzaam* — *langzaam* — *werkzaam*, — *eenzaam* — *groeizaam* (weer)?

583. *Eigenlijk* beteekent *wezenlijk*, *innerlijk*.

Waarin bestaat dan het eigenlijke — waarin het uiterlijke, — bij een *eigenlijke* samenstelling?

584. Welke samenstellingen, de eigenlijke of de oneigenlijke, zijn in eens of plotseling ontstaan, in welke is het ontstaan in zekeren zin voorbereid? Vergelijk: *het palingoproer* (te Amsterdam) en *levenlust*? — Bij welke bewijst het aaneenschrijven de grootste diensten voor het in betrekking brengen der leden?

585. Verklaar dat het natuurlijk is, dat tusschen de leden van een oneigenlijk samengesteld substantief een genitiefsbetrekking bestaat.

586. Maakt *oomzegger* (= neef) hierop geen uitzondering?

587. Tusschen de leden van een eigenlijk samengesteld substantief is het aantal betrekkingen buitengewoon groot. Licht dat toe met behulp van: *graanmolen*, *oliemolen*, *windmolen*, *watermolen* (in twee beteekenissen), *zaagmolen*; — *palingoproer*, *aardappeloproer* — (ontstaan te Amsterdam tengevolge van het verbod van het palingtrekken, in Groningen, tengevolge van de aardappelziekte).

588. Verklaar uit de wijze, waarop eigenlijk samengestelde substantieven ontstaan, dat dit zeer natuurlijk is.

589. Brengt gij *brekespel* bij de eigenlijk of bij de oneigenlijk samengestelde substantieven — of bij geen van beide?

590. „Het eerste lid van een eigenlijk samengesteld substantief kan natuurlijk geen adjectief zijn.” Waarom niet?

591. Zeg van de volgende samenstellingen of zij eigenlijk of oneigenlijk zijn :

beeldenstrijd, beeldhouwer, beeldspraak, vuistgevecht, zwaluwnest, veelhoek, vrijhaven, appelboom, bloedbruiloft. — *pikzwart, steenhard, opperbest, deskundig.*

592. Hoe verklaart gij het ontstaan van *stokdoof* en *bloedarm*?

593. Rekent gij *tweeerlei*, *allerhande* tot de samengestelde of tot de afgeleide woorden ?

594. Benoem de samenstellingen : *dertigponder, vijftenzestiger, gewaarwording, viervoetig, alledaagsch.*

595. Bewijs uit de samenstelling van *niemand, niets, geen* dat zij niet tot een, maar tot twee woordsoorten behooren en dus eigenlijk taalkundig niet te benoemen zijn. — (De ontkenning heeft betrekking op de gedachte).

596. In : *Hij had bedroefid weinig geld* kan de etymoloog hetzelfde begrip dubbel zien. Verklaar dat.

597. Wat is etymologisch de beteekenis van *driemaal* in : *Ik heb hem driemaal ontmoet* ?

598. Het woordvormend vermogen van onze taal blijkt vooral uit de denominatieven : ieder woord bijna kan de stam van een denominatief zijn : *greppels maken* noemt de landbouwer uit de noordelijke provincien *greppelen*, *hoezee roepen* heet wel : *hoezeeën*, zeker kaartspel heet *zesenzestigen*, een vangspelletje, waarbij tot *vijftig* (cinquante) geteld wordt, heet in 't zuiden *cinquanten* — geef zoo nog eenige voorbeelden uit de gemeenzame taal.

599. Noem eenige *privatieven*, en ook eenige *frequentatieven*.

600. Het vermogen om *causatieven* te vormen is zeer beperkt. Bewijs dat. Hoe redt men zich wanneer men door vervorming niet kan uitdrukken, dat het onderwerp oorzaak is, dat het voorwerp een werking verricht? (vallen, vellen.)

601. Wijs 't verband aan tusschen *gezezen* en *generen*.

602. *Varen* = *gaan*. Verklaar nu *rechtvaardig* in :

Nu glad en rechtvaardig en sluik zat zijn haar, en in :
Zalig zijn de rechtvaardigen, en in : *Hij was steeds een rechtvaardig meester*.

603. Wat zijn *intensieven* ?

604. Schrijft gij in los of vast aan het volgende werkwoord in :

De nieuwe vennoot heeft weinig in (?) gebracht.

Hij heeft er groote verandering in (?) gebracht.

Hij is den tuin in (?) geloopen.

605. Vul in met *gevoelen* of *voelen* :

Hij . . . . pijn in de borst.

Wij . . . . bewondering voor hem.

Wij . . . . wel, dat hij gelijk heeft.

(Waarom is het niet geraden zich in zulke gevallen op voorbeelden, aan dichters ontleend, te beroepen ?)

606. Welke beteekenis heeft *be*, zoodat het werkwoord van intransitief tot transitief wordt, in :

Hij belooft den grond. Zij belegeren de stad?

607. Wat beteekent *ont* in : *zich onthouden van, een naam onthouden, — ontnemen, ontspringen, — ontluiken, ontsluiten, — onthoofden, ontmoedigen. — ontbranden, ontwaken, — ont-nuchteren, ontblooten?*

608. „Ontluiken beteekent de luiken wegnemen,” zei iemand.

Hoe zou dan het verleden deelwoord moeten luiden ?

Wat is ouder, denkt ge, *luiken* of het substantief *luik* ?

609. Wat beteekent *ver* in : *verbruiken verhongeren, — (zich) verpraten, — verschansen ; — verzilveren, — verzorgen, — vertalen, verzolen (schoenen), verdoeken (een schilderij), — verwateren, versteenen. —*

610. Hoe beslist gij of *prijs stellen, plaats vinden, gadeslaan, waarschuwen* in één of in twee woorden moeten geschreven worden ?

611. Wat beteekenen, denkt gij, *trekneuzen*, *wipvoeten*?
Naar welke voorbeelden zijn zij gevormd?

612. Welken dienst doen de achtervoegsels in: *luide*, *beleeftdelijk*, *zoetjes*, — *mondeling*, *zijdelings*, *onlangs*; *voorwaarts*; *steelsgewijze*?

613. Welken dienst doet de bijwoordelijke *s*?

614. Verklaar uit de vorming: *achterbaks* (iets — houden), *misschien*, *eerlang* (= weldra), *weshalve*, *onderwijl*, *tering*, *bijgeval*, *al(1)een*.

615. Dezelfde vraag voor: *inderdaad*, *uitermate*, *terstond*.

616. Dito vraag voor de voorzetsels in:
behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten. — *nopens* die zaak. — Hij mag het als zijn eigendom beschouwen, *onverminderd* (= behoudens) de bepaling van artikel 6. —

617. Waarom spreekt gij van geen inlassching bij:
lindeboom, *beukeboom*, *zonnebloem*, *kerkeraad*?
en waarom niet bij: *Prinsenhage*, *'s-Gravenmoer*?

618. Waarom spreekt gij niet van inlassching van *n* bij
eendenkooi en wel bij *eendenei*?

619. Wat beteekenen: *Landheer*, *Landsheer*, *Landvrouw*, *Landsvrouw*, *Landman*, *Landsman*, *Landdieverij*, *Landsdieverij* (Roskam)?

Bij welke dezer woorden denkt men aan *land* in een bepaalde beteekenis, als voorwerpsnaam — en bij welke in een algemeene beteekenis, als stofnaam?

620. Hoe beredeneert gij, dat de *n* ingelascht zal zijn in *diens*?

621. Verklaar uit de vorming: *litteeken*, *balling*, *niettemin*, *leelijk*; *vernien*.

VII.

Teekens.

622. Laat met behulp der volgende voorbeelden zien, dat leestekens niet altijd zintekens en zintekens niet altijd leestekens zijn.

Hebt gij nog andere, gemakkelijke boeken?

Zij geniet meer dan, eens, bij 't smachtend lied.

De jongens, die dat doen, deugen niet.

623. De komma's, als zintekens, zijn als de haakjes uit de algebra: bij iedere komma hoort een andere komma (of kommapunt of punt), zoodat iedere zin of bijzin, ieder in te sluiten zindeel tusschen twee komma's (of teekens) besloten is. Alleen men zét nooit twee komma's naast elkaar, zooals men met de haakjes wel doet.

Vervang de komma's door haakjes in:

Zijn metgezel, die aan het roer stond, scheen, voor zooverre de lederen kap, welke hem het hoofd bedekte, toeliet zijne gelaatstrekken te onderscheiden, in den bloei zijner jaren.

Geef nu den hoofdzin op en den rang der bijzinnen.

624. Zoek op dezelfde wijze, waarbij gij tevens de bijzinnen wegdenkt of wegschraapt, de hoofdgedachte in:

Is 't wonder, dat we, bij 't ontmoeten,

Der jonkheid, die naar lief gezicht

Verbaasd ter straffe tronies richt,

Die trouw met eerbied leeren groeten?

625. Zoek op dezelfde wijze de twee voornaamste zinnen uit:

Was eens dit woud het rijk der stilte,

Waaruit maar zelden hoorgeschal

Het hert deed vluchten door het dal,

Deed hijgen naar der meren kilte, —

Hoe eenzaam zij hier zeetlen mocht,

Toen haar slechts Bentincks rit vervaarde

Waar hij een wolk van stof ontwaarde
En Willem in te halen zocht —
Voor 't glimpend kouter kromp die heide . . . .
(Bronbeek.)

Wat tusschen aandachtsstrepen staat, worde voorloopig ook weggelaten.

De dichter zegt vooraf, dat hier, op de Veluwe met haar bosschen en heiden, geen *tegenstelling van 't verleden ons beurtlings noopt tot blos of zucht*. Welk teeken zoudt gij hier wenschen achter *zucht*?

626.   Uit zee hebt ge uw grond gewrocht,
                  O Nederland, — en, wat onze oogen
                  In uw landouw bewondren mogen,
                  Uw rijkdom hebt gij in zee gezocht.

Welke zin is door *en* aan den eersten zin verbonden?

627. *Hij heeft den knaap, die zoo slordig werkte, gestraft en hij zal hem nog vaak moeten straffen.*

Hij heeft den knaap gestraft, die zoo slordig werkte, en hij zal hem nog vaak moeten straffen.

Wanneer plaatst men een komma vóór *en*?

628.   En geen avondwindkoelte
                  Vermag iets op den aard
                  Van het ijskoud gevaart',

Waar zich bloemen, noch bladen, noch mosgroen op toonen,
                  En geen plant wordt gezien

Om des kruidkenners vlijt met een schat te beloonen.

(De Barre rots)

Welke zinnen worden door *en* verbonden?

629. Dezelfde vraag voor:

Hij ijlt het harnas te gemoet, of schreeuwt en woelt,
Terwijl hij aan 't gebit zijn krijgsdrift bloedend koelt,
En antwoordt brieschend op den donder der trompetten.

630. Waarom plaatst Vondel een komma achter *vruchten* en achter *gezegend* in:

Oordeel uit de vruchten, van het land
En van den hof, door God gezegend, en geplant
Tot wellust van den mensch.

(Lucifer).

631. Dezelfde vraag voor de komma achter *eikeloof* in:
Een rei van priestren, om de wit besneeuwde slapen
Bekranst met eikeloof, en jeugdige outerknappen
Met toorts en fakkellicht, beslaan den halven kring
Naar 't Westen.

632. Waar wenscht gij de komma, vóór of achter *zelfs* in:
Ook dat is, als ik zeggen mag, een streek van onze eigen-
liefde, dat wij anderen ons eigen geluk opdringen en hunnen
staat meten naar den onzen, zonder eerst te onderzoeken of er
in denzelfen niet veel ligt, dat hem (,) zelfs (,) in een onbe-
vooroordeeld oog, benijdbaar maken zou.

(J. Vosmaer.)

633. Ja, wij verstaan het, hoe in d'aanvang ons Geslachte.
O Eiken, in uw schemerschijn,
Zijn zoden-altaar bouwde en hooge orakels wachtte:
Het woud moest de eerste tempel zijn.

(De Nieuwe kerk).

In welke betrekking staat vers n°. 4 tot den hoofdzin?

634. Heur zinsverandering betoont hij klaar te vreezen,
Wanneer ze een woord slechts van een ritje vallen liet:
Hij draaft zijn tuig te moet;

(Marco).

In welke betrekking staat vers n°. 3 tot vers n°. 1?

Dezelfde vraag voor vers 3 en 4 in:

Te lang genoegde 't ons, het Ros tot dienst te dwingen,
Den stroom van Lucht en Nat te keeren te onzer baat:
Het vocht, door vuur bezielde, schonk zwakke stervelingen
Kracht boven aller krachten maat.

635. In mijn uitgave van Rembrandts *Voorspoedige reis*
staan in vers 14 de komma's aldus:

Men opent, laat den schilder binnen ;
En de Edelman,
In 't prachtig zijvertrek verschenen,
Roert Rembrandt armen, lenden, beenen
En hals en tong, zoo goed hij kan.

Welke aanmerking hebt gij daarop ?

636. Van de plaats der komma hangt het in het volgende af, of het cursief gedrukte bijwoord of voegwoord is. Verklaar dat :

Hij deed het (,) *zoo dikwijls* (,) hij er kans toe zag.
Wij hebben dat zaakje bedisseld (,) *zoo goed* (,) als wij vermochten.

637. Waarom zou Bilderdijk komma's geplaatst hebben in :

- a. Dan scheen zij, met een breeden boeg,
Het vlot vooruit te trekken.
- b. Maar thans, in haar ontroostbren rouw,
Van dag tot dag vergeten.

638. Zet gij ook een komma (of een punt) achter *hoofd* in :

Zij treft . . . O neen, zij mist zijn hoofd,
In 't woest gedrang gevallen,
Is 't Elius, wiens hoofd ze ontmoet
Uit zoo veel duizendtallen.

(Let op de woordschikking van *Is 't Elius*).

639. Men ziet de dartle vlam, al kronklend opgestegen,
Als zocht zij d'oorsprong van haar aanzijn weer, omhoog.

Waarom een komma achter *weer* ? — Dezelfde vraag voor de komma achter *studententijd* en achter *sedert* en *vroegere* in :

- a. De klucht, gespeeld in zijn studententijd,
Met koeienstaart en paardenpooten —
—
- b. Kwam, sedert, puncto middernacht
De Helvoogd op zijn klokken trommen.
—

c. Het laatste overblijfsel van vroegere, gelukkige dagen.

VIII.

Gemengde opgaven,

640. Bij Vondel ontmoet men herhaaldelijk *de hendyadys* (= één door twee), b. v.

Dan zwelt de boezem der landouw van *kruid en kleur* (= kleurig kruid), en knop, en telg, en *bloem en allerhande geur* (= bloem van allerhande geur).

En op te voeren tot een *klaarheid en een licht* (= een klaar licht).

Met eenen dageraad van *morgenstarre en straal* (= stralende morgenstar).

Bij de nieuwe dichters treft men de hendyadys slechts enkele keeren aan, o. a. in :

- a. Uw waarheid (zal) niet altoos bij *d' Islam en zijn waan*,
Verneerde Christenheid, als overschaduwde treuren.
  - b. En de aarde, — Hoort, als de morgen, — met zijn lippen
van dauw en van rozen, — haar wakker kust.
  - c. Vergeefs wordt *vocht en geur* gespild,
Heur boezem lucht gegeven :
Noch losgeregen keurs noch geur
Roept haar terug in 't leven.
- Wijs hierin de hendyadys aan. —

641. In de gemeenzame taal komt het nog al eens voor dat men een ding, in plaats van het te noemen, aanduidt door een zinspeling op den naam (— Geef daarvan een paar voorbeelden). — Ook dichters doen dat vooral als het noemen van den naam om een technische reden liever vermeden wordt.

Wijs de zinspeling aan, voorkomende in :

- a. Het Haagsche bosch strekte zich vroeger uit voorbij Noordwijk „over 't heim, sinds vroeger eeuwen om der *Saksen* naam vermaard, Verder dan 't aloude landhuis, waar eens Floris, Hollands lust, Bij 't *gezang* der *vogelkoren* vaak van staatszorg heeft gerust.

b. Daar waar de Rijn

Als Waal de vette zoomen kust

Der welige landouwe.

Die nog den ouden wrok gedenkt

Der Duitsche Koningsvrouwe.

(*Gedenkt* als blijkt uit haar naam Betuwe, vroeger verklaard als *Bato's ouwe*).

c.

Daar, waar zijn vloed de vest bespoelt,

Die, met heur *jonger* kruinen,

Aan 't nageslacht den naam *vernieuwt*

Van *Magums* oude puinen.

642. *Overdrachtelijke beteekenis*, wat verstaat men hieronder? (Let wel: men zegt niet: *overgedragen* beteekenis). — Zou de taal rijker of armer zijn aan woorden, wanneer men niet op een nieuw begrip den naam van een reeds benoemd begrip had overgedragen? — Waarop rust dat overdragen van een naam? Behoudt die naam dan zijn oorspronkelijke beteekenis? Wat behoudt hij er van? — Een woord kan meer dan één overdrachtelijke beteekenis hebben, b. v. *bijtend* in *bijtend vocht* en *een bijtend antwoord*; *beneveld* in *een beneveld verstand* en *een benevelde toekomst*; *wulpsch* in de tegenwoordige taal en *wulpsch* bij Vondel: *een wulpsch* (= gering) *vermogen*. Verklaar dat. —

„Overdrachtelijke en eigenlijke beteekenis zijn hier dus dezelfde.” Kan dat ooit zijn? —

643. Bij 't „woordverklaren” = aanwijzen van 't verband tusschen de eigenlijke en de overdrachtelijke beteekenis heeft men dus van de eigenlijke beteekenis alleen die kenmerken of bijzonderheden op te geven, welke de naam bij overdraging behouden heeft, — of op grond van welke het overdragen van den naam geschiedde, b. v. In *een duister vertrek* kan men de voorwerpen *niet goed onderscheiden*, men *verwart ze licht*, *neemt licht het eene voor het andere*. De toestand van het *verstand* kan ook zoo zijn, dat men de begrippen en voorstellingen *niet goed onderscheidt*, *licht met elkander verwart*, *het eene voor het*

andere neemt. — Op grond van die overeenkomst kan men een verstand *duister* noemen.

Verklaar op dezelfde wijze: *alle zeilen bijzetten, het over een anderen boeg wenden, het zeil te hoog in top halen.*

644. Dezelfde opgave voor:

afgemeten, niet te rijmen zijn met, op één lijn stellen, één lijn trekken met, iemand op sleeptouw nemen.

645. Om een zin te begrijpen, is het soms nuttig er de constructie van te maken, d. w. z. de woorden in de volgorde te zetten, waarin zij opeenvolgend bij elkander behooren, b. v.

Hij verzwoer 't vervelingsjuk en ving 't weer aan te dragen, bij 't volgend licht = en ving bij 't volgend licht weer aan te dragen het.

Den krans, dien 't overwinnaars voegt te dragen, Biede Aken mij ter zoengave aan. = het voegt overwinnaars te dragen dien, of dien te dragen voegt overwinnaars.

de huizen, waarbinnen de lauwe rust hem walgt = de lauwe rust daarbinnen walgt hem.

Alles drijft in het scheepsruim = Alles in het scheepsruim drijft.

Ontleed nu redekundig 't cursief gedrukte in:

a. Toon dan den panden onzer liefde,

Wat zij geroepen zijn waard te wesen.

b. Geen hunner had het (2) der moeite (4) waard (3) geacht (1) zich (6) het luttel huisraad (7) toe te eigenen (5).

c. Wij gunnen hem zijn brommen, terwijl wij opmerken, hoe gelukkig de schilderkunst zich achten mag, door de onafhankelijkheid, welke zij waarborgt, te onzent in de schatting van den fatsoenlijken stand zoo hoog te zijn gerezen, dat deze haar door de drieste domheid niet langer hoonen laat.

(Let op de komma achter mag).

d. Een knaapje leunt aan moeders schoot,

Vol slaaps de knippende oogen.

e. *Matroos die roovers (4) ras (3) zou (2) aarsling (6) klimmen (5) leeren (2).*

En 't laeghe Waterland (4) doen kijken (2) door een koort (5) Hem (3), die nu blindelingh ons slingert over boort.
(De cijfers wijzen de constructie aan voor elk der twee zinnen.)

646. Een ander middel, dat helpt bij 't zoeken naar de beteekenis van een zin, bestaat in het aanvullen van weggelaten of verzwegen zindeelen als blijkt uit:

Hij was verheugd, als (hij verheugd was) toen hij den eersten prijs behaalde.

Zij keken als (zij kijken zouden) wisten zij er niets van.

Kijk eens (om te zien) of hij er nog is.

De gletschers zijn, (ik zeg dit) om nog een ander beeld te gebruiken, stroomen van ijs.

De oppervlakte van de gletschers (ik zeg dit) eindelijk, is niet dichtgesloten.

a. Waarbij behoort nu *liever* in:

Wetenschappelijke boeken zijn de vrienden, of, liever, de raadslieden en professoren van de lezers.

b. Waarbij behoort *te weren* in:

Van lessen sprak ik, doch (om misverstand te weren) Van voorbeeldslessen was het.

c. Waarbij behoort de zin ingeleid door *want* in:

Gij ziet, ik ben billijk, al geldt het ook mijne gunstelingen; want waarom zou ik schromen thans dien naam te geven aan....

d. Waarbij behoort de zin ingeleid door *of* in:

Zij kropen door de heg, of daarbinnen misschien het wild zich verborgen had.

e. Waarbij behoort *om* — *te keeren* in:

Om tot Ovens terug te keeren, hij beroemde zich nooit op....

f. Vul 't weggelatene aan achter:

1. Pas maar goed op Frits, dan beloof ik u op uw verjaardag een fiets....

2. Ik zal het u ontvouwen, zegt Gabriël, „Zooveel 't geoorloofd zij te melden uit Gods bladen, De Hoogste ontdekt ons slechts, wat hij geraden vindt....

3. Door dezen nog te leeren hetgeen vroeger werd verzuimd.....
viel onzen Held ten deel.

4. Hij zond mij niet, wat hij mij beloofd had...
(*wat, hetgeen, wat* zijn hier voorwerp bij een niet uitgedrukt
werkwoord).

647. Soms zet een spreker of schrijver twee bepalingen, twee
zinnen als parallel loopend naast elkander, zonder eenig verband
aan te wijzen, wjl hij verwacht, dat de lezer het niet uitge-
drukte verband wel zal raden. Wijs dat verband aan in :

a. *Ik ga voor geen gek uit den weg, ik ga niet voor u uit
den weg.*

b. *De Pyreneën staan geen gieren in den weg, geen Muzel-
mansche vaan.*

(Hagar.)

c. *Zij (Sara) zou niet altijd bij de dienstmaagd (Hagar)
achterstaan.*

*Uw waarheid niet altoos bij d' Islam en zijn vaan
Verneerde Christenheid ! als overschaduwde treuren.*

(Hagar.)

d. *Elders kunt gij 't voorbeeld vinden,
Hoe men groot en machtig wordt ;
Elders, hoe men met de stroomen
met de winden henen snort.*

(Toewijding van Urzijn en Valentijn.)

648. Aadlaar, hoor ! de bloem der kielen
Zeilt van hier met Frieslands hoop :
Wees haar gunstig in haar loop.

1. Benoem de vier tropen in vers n°. 1 en n°. 2.

2. Benoem de genitieven.

3. *haar* kan hier subjectief enkelv. en meervoud zijn. Ver-
klaar dat.

649. Nu, wat het spook dreigde in den hoogten,
Het bleek weldra, 't was niet gelogen.

1. Ontleed deze verzen redekundig.

2. Vers n°. 1 kan onderwerpszin zijn van *bleek* en ook van
was gelogen. Verklaar dat.

650. Wij nemen aan dat het bestaan van hen, die zoo nu en dan eens een stootje aan 't kaartenhuis van ons geluk geven, uit dit oogpunt *beschouwd*, nuttig is; niettegenstaande we *ons zoo ver mogelijk buiten hun bereik* houden en we hen *liefst de heilzaamheid* van hun bestaan zien *aanwenden* ten nutte van anderen.

1. In zinnen ontbinden en die te benoemen.
2. Het cursief gedrukte redekundig te ontleden.
3. Waarom staat er een kommapunt en geen komma vóór *niettegenstaande*?

651. Machtelt, docht me, stond voor mijne ledekant
Bedrukt, en *in dien schijn*, waarin zij bij haar leven
Mij *dick* haar *hartewee* te kennen plag te geven.

1. Bij welk woord behooren de cursief gedrukte woorden?
(geen twee woorden noemen!)

652. De meeste steden van Tunis *zijn* door tuinen omringd, *alleen* Kairwan, de heilige stad der Arabieren, is dat niet, *of* men *moest* dien naam willen geven aan eenige cactusboschjes, die men *hier en daar* om de stad ziet.

1. In welke betrekking staat hier de zin achter *of* tot den voorzin?
2. Dezelfde vraag voor: *of zou 't geen godsdienst zijn rechtvaardigheid te plegen*? (Roskam vers 4.)
3. Benoem taalkundig 't gecursiveerde.
4. Waarom noemt gij *hier en daar* een uitdrukking?

653. De weg liep langen tijd oostwaarts om dan plotseling zich westwaarts te wenden.

1. Benoem den beknopten zin.

654. Zij had het begeerd hem op die reis te vergezellen, en, *was* het niet *gansch* in zijn geest zich vergezeld te zien door *eene*, wier tegenwoordigheid hem belemmering *kon* zijn, na zoo menige proeve van aanklevende trouwe als die vrouw hem gegeven had, zou het hardheid geweest *zijn* haar dien wensch te ontzeggen.

1. Benoem de zinnen en de beknopte zinnen.
2. Benoem

taalkundig het geursiveerde. 3. Wat drukt van uit in *proeve van trouwe* en wat in: *mannen van ervaring, belooning van zijn moed, gegons van muggen, een van mijn vrienden, 't verrek van den prins*. — 4. Welke fout ziet gij in: *De aankomst en de ontvangst van den prins?*

655. Och, had hij zich slechts wat hij daar heeft gekweekt
En 't hoofd hem zoo gretig deed bukken, —
De knop die door 't mos er verrassende breekt,
De roos die hij nooit weer zal plukken, —
Och had hij zich niet, bij 't gebloemt van dien gaard,
Een lente van hooger, van heiliger aard
Voor geest en gemoed zien ontrukken!

1. Ontbind vers 1, 2, 5, 6, 7 in twee samengestelde zinnen.
— 2. Waarom keurt gij de samentrekking in vers 1 en 2 af?
— 3. *De knop* moet zijn *den knop*. Waarom? — 4. Verklaar de woordschikking: *Had hij enz.* 5. Wat drukt *bij* uit in vers 5 en *van* in vers 6?

656. Wat taal den weg langs werd gesproken, Hij sprak zijn Snitsch. —

1. Is *wat* zelfstandig of bijvoeglijk, voor uw taalgevoel? En historisch? — Dezelfde vraag voor: *Wat wijn(s) hij dronk, hij bleef steeds helder van hoofd*. — Verklaar dat deze bijzin toegevend is.

657. (Jaromir IV.) en mijn vraag is nu:

Gesteld eens, vrienden, dat ik u

Niets meer van onzen man berichtte?

Dat ik den Leelijkerd, die zooveel onheil stichtte —

5 Den Klepelsmijter! — den Verleider! — zonder iet

Wat naar correctie leek, victorie pauken liet?

Kon dat misschien ontknooping heeten?

Was dat het Recht bediend, naar 't Wetboek der Poëten?

Gij stemt mij toe: dat kón — dat wás het niet!

10 En, praat ik weder, zulks aan keuvelzucht te wijten

Misbillijkt gij: van 't geen mij dubbele plicht gebiedt

Moet ik mij, blijkbaar, pratend kwijten.

1. Noemt gij *Gesteld eens* hoofdzin of bijzin? Zoudt gij bij de zinsbenoeming een aanhaling, in de directe rede, wenschen te behandelen als op zich zelf staande of als ondergeschikt aan 't voorafgaande: *Hij zei, Hij zong, b. v. Da Costa zong: Wat wondren zaagt ge* enz. tot vers 50 of 60? — 2. *Dat ik — berichtte*, moet voorwerpszin heeten. Bewijs het. 3. Bij welk voorafgaand vers behoort vers 7, en bij welke voorafgaande verzen behoort vers 8? 4. Waarom *berichtte* en *liet* en niet *bericht* en *laat*? 5. Vul *Dat kon* (vers 9) aan tot een zin. 6. Waarom achter *En* (vers 10) een komma? 7. In welken naamval staat 't *geen* en waarom? 8. Is de stam in *blijkbaar* actief of passief?

658. Daar, waar Garganus bergkruin ziet
Naar 't golvend zuid, geviel 't, voor lange jaren
Michiel, d'Archangel, zich een Heilig te verklaren.
't Luidt vreemd, maar voor dengeen, wien 't aan ge-
loof ontbreekt,

Bestaat de Grot, waaruit de Heilig spreekt —
Eertijds ten minste *sprak!* als nu, voor 's Pelgrims ooren
De schuldvergiffenis, na de boete, zich liet hooren.

1. Benoem *daar* en *waar* zoo, dat 't verschil tusschen deze bijwoorden goed aangeduid is. 2. Op welke helling staat de tempel van St Michael? 3. *een Heilig* is 3° naamv. Bewijs dat. (zich verklaren = verschijnen en daarbij zijn wensch of wil te kennen geven). 4. Is *de Heilig* = *een Heilig*? 5. Waarom vervangt St. *de Heilig* spreekt door *eertijds* *sprak*? Wanneer gebruikt men *ten minste*? 6. *nu* (dat) . . . *hooren* is bijzin van den 3^{en} rang. Bewijs dat.

659. *Nu zal u duidelijk zijn, dat . . .*

„ *kan* „ „ „ „
„ *moet* „ „ „ „
„ *moest* „ „ „ „

1. Welk verschil is er tusschen deze zinnen?

660. De fondamenten van dit huis zijn ondermijnd, het *moet* dus instorten. — Hij *moet* thuis zijn, want zijn hoed hangt

aan den kapstok. — De hoeken aan de basis zijn gelijk, dus de driehoek *moet* gelijkbeenig zijn. —

1. Welk verschil bestaat er tusschen *moet* in deze zinnen?

661.

Teedre Liefde,

Die de Almacht, daar haar 't lot van 't lijdend menschdom
griefde,

Op 't schuldige aardrijk bracht, in 's Afgronds kerker sloot
En aan 't onlijdlijkst wee U zelf ten offer boodt.

1. In welken naamval staat *die*? 2. Drukt *daar* een betrekking van reden of van grond uit? 3. *De Almacht*. Hoe heet deze trope? 3. „De *metonymia* is eigenlijk bepaling en de *antonomasia* bijstelling bij den eigenlijken naam.” Licht dat met eenige voorbeelden toe. 5. Waarom *boodt* en niet *bood*?

662.

't betoovrend dichtervuur.

— Waardoor ge (Mahomed) een fakkel werdt, die (1) wijd en
zijd (6) de stammen (5)

— in lichterlaaien gloed (6) vermogend (3) waart (2) te ont-
vlammen (4)

1. Wat is het antecedent van *diz*? 2. Ontleed redk. den
bijzin. 3. Waarom *waart* en niet *was*?

663. Neen, roept ze, Uw gangen zijn als de onze niet, o Heer!
Uw wegen boven de onze èn hoog èn heerlijk, meer
dan boven dit ons stof en d'aardklomp, waar we op
weemlen,

de glans en majesteit van Uwer heemlen heemlen!

1. Verklaar dit door verandering in de woordschikking en door aanvulling van het weggelatene (o. a. achter *meer*.) 2. In welken naamval staat *glans*? 3. *Uwer heemlen heemlen* beteekent . . . ? 4. Zoudt ge *glans en majesteit* hier als *hendiadys* opvatten of niet? Dito vraag voor *stof en aardklomp*? 5. Verklaar de metaphoren in *gangen* en *wegen*.

664. Hij (de Dood) alleen heeft al die hoofden doen buigen, die graven doen bouwen.

1. Redk. te ontleden. 2. Welke infinitief is hier actief, welke passief?

665. Hier is het mij als zie ik al wat flikkert en blinkt in een bodemloozen afgrond verdwijnen.

1. Redek. te ontleden. 2. *Is* = koppelw., maar wat wordt dan door *is* aan het onderw. gekoppeld? — 3. Waarom plaatst men in dit geval geen komma achter *al*?

666. Eerbied getoond voor wat hij doet en door hem reeds gedaan is.

1. Welke fout is hier gemaakt? 2. In welchen naamval staat *eerbied*? — 3. *Is* = geen koppelw. Bewijs dat. 4. „*Wat* is 4^e naamv. omdat een voorzetsel voorafgaat.” Bewijs dat dit onjuist is. — Welke fout ziet gij in: *Eerbied voor wien dat deed*?

667. Het heir verlangt, gereed, om onder uwen zegen

Te vliegen regelrecht op 't spits van Michaël.

(Lucifer.)

1. Bewijs dat de komma achter *gereed* niet weg mag blijven.
2. Kan het gebruik van *om* hier verdedigd worden?

668. Wat is dan 't heil, waarom we op aarde smachten,
De glans des roems, waarnaar we als jongling trachten,
Zoo 't duurzaamst graf vergankelijk is als wij? —
't Verdwaalde stof van voor- en nageslachten
Joeg licht dat stof op gindsche graven bij.

. . . . .
O, dat er zijn, wie toch mijn dood bedroeve.

1. Bevat vers n°. 1 een vraag? — 2. Waarom noemt ge *waarom* en *waarnaar* voornaamw. bijw., en waarom niet bijw. voornaamw.? 3. In welk verband staat vers n°. 3 en 4 tot n°. 1 en n°. 2? — 4. Waarom zoudt gij, zoo 't mogelijk was, een (:) achter vers n°. 3 wenschen? — 5. Benoem den bijzin in 't laatste vers. —

669. Of ook over u heen heel haar menigte gaat,

Zij (de golven) breken, — gij (de rots) staat.

(De Barre Rots).

1. Benoem den bijzin. Waaraan ziet gij het? — 2. Welk is hier de kracht van *of* en van *ook*?

670. Zoo iemand pijn geleden heeft, dan heeft hij het.

1. Benoem dezen bijzin.

671. O Lieve Morgenstond, die, wen ge aan d'Oosterhemel,
Den dag verkondt, omvloed van 't rijzend lichtgewemel,
En 't grauwe slaapkleed rolt, dat berg en dalen dekt,
Een engel Gods gelijkt, die de aard tot bidden wekt.

1. In zinnen ontbinden en die benoemen. — 2. Bewijs, dat *rolt* gezegde is van *ge* en niet van *die*. Let op *en*. — 3. *Omvloed* kan bepaling zijn van . . . ? 4. Waaraan ziet gij dat *die* betrekk. voornw. is? — Welke verandering in toon en aanwijzende kracht ondergaat het aanw. voornw. *die* wanneer het aan 't begin van een bijzin staat, dus betrekk. voornw. wordt?

672. De abdijs, wier stichter men zegt dat hij was in het begin der zevende eeuw.

1. Waarom kunt gij den bijzin in dezen vorm niet redek. ontleden? — Vervorm hem tot een gewonen Hollandschen bijzin. — 2. Benoem den genitief in *begin der zevende eeuw*; ook in *afgrond der hel*, *smeltkroes der discussie*, *de keurbloem der Hebreëen*, *ontwikkeling der kunsten* (?), *etensuur*, *de Dood*, *de vorst der verschrikking*, *Blik des wrevels en des spots*, *Hoofd der Hollandsche poeten*.

673. Dus was Socrates, wat iedereen vond, dat iedereen behoorde te wezen en zich toch niet begrijpen kon, dat iemand zijn wilde.

1. Redek. te ontleden en de zinnen te benoemen.

674. En echter, niet minder *dan of* zij haar wreed hadden uitgescholden en ruw bejegend, niet minder betrok bij zulke tooneelen dat gezichtje.

1. Welke zinnen worden door *dan* en welke worden door *of* verbonden?

675. *Gelijk* aan zuilen hecht en sterk — met zacht mos op de stammen, — *de gloeiende kruinen* in 't blauwe zwerk — maar *lager vol* wieglende vlammen, — rijst boom aan boom — bij den vijverzooom — *de krachtige* neven de broze; en spieglen

in 't water zich, één van zin, — en groeien zoo tusschen twee werelden in: — *het eindige* en 't eindelooze.

1. Het geursiveerde redek. te ontleden.

676. (Uit *De Hoofdige Boer.*) Die voord was elks *verdriet* . . . . *Van* toen de Meid . . . . *daar* overtrok, Tot . . . . begraven lag; *Wanneer* een kerkedienaar kwam.

1. Benoem de trope in *verdriet*. 2. Welk begripwoord denkt gij achter *Van*? 3. Benoem den bijzin: *Wanneer* — kwam. 4. Schrijft gij *daarover trok* of *daar overtrok*? Welk rededeel is *daar* in het eerste en welk in het tweede geval?

677. Mijn vrinden, in mijn prillen tijd, Ten herder van dit oord gewijd, Zwom ik . . . . naar 't kerkgebouw.

1. Waarbij behooren: *in mijn prillen tijd* en *ten herder*?
2. Waarom staat er een komma achter *tijd*?

678. Verder spreekt Staring van „de luitjes bij hun zwak gevat” en van „een wijsgegeven raad.” Verklaar dat.

679. Ieder hield zich wijslijk dicht:
De troep kwam later op het pad,
Waar Scholte Stuggink praat voor had.

1. Waarom een (:) achter *dicht*? 2. Benoem *waar* in vers 3.

680. Hoe plompt gij ons zoo dol voorbij?

1. Is dit een vraag naar het *hoe* = *op welke wijze*? 2. Verklaar dat *dol* hier een bijwoord is. Vraag n°. 1 ook voor: *Hoe kun je toch zoo dom handelen?* en *Hoe komt, doorluchte Drost, dat elk van goasdienst roemt.* (Roskam.)

681. En hebt gij hier een brug gemaakt,
Zoo hebt ge uw ouders' eer geraakt! —
Bouwt gij een brug om droog te gaan,
Ik kom er ook met laarzen aan.

1. Benoem den zin in vers n°. 1 en vers n°. 3. — (Let op ook).

682. (Uit *De Vorstin in het Dord.*)

't Wordt tijd.

Is *tijd* hier een stofnaam?

683. Ik liet me ook nooit ontstrijen, Door boeken en door
praat, dat hij, die Eerste hiet, Spijt al zijn zorgen, toch een
degelijk lot geniet.

1. Het gecursiveerde redek. ontleden. (Is *ontstrijen* hier
passief of actief?) 2. De kracht van *ook* en van *toch*?

684. Denkt hij aan oorlog, ik heb angst voor hagelslag.

1. Benoem den bijzin. Waarom noemt gij het geen hoofdzin?

685. MIJ danken, naast mijn deur, een brave ziel, zes, zeven;

1. Waarom een komma achter *danken*? 2. Wat weegt
hier bij St. zwaarder de voetmaat of de zintoon? (Let op MIJ.)

Wijs aan dat de Dichter den zintoon heeft opgeofferd aan de
voetmaat in:

. . . . . gindsche graven . . . ,
Eens dalen *we* ook bewustloos in die groeve.

(Ter Haar.)

Spreekt gij de gecursiveerde lettergrepen in het volgende geheel
op dezelfde wijze uit als in proza:

a. Het herderlijk gezin, verplant in Memfis staat,
(Bogaers.)

b. 't Is 't ruischen niet der murmelende waatren
Die, paarlende in der zonnestrallen glans,
Al rinkelende in 't marmerebekken klaatren.

(Schaepman.)

Hoe spreekt gij hier *de* uit in *paarlende, rinkelende*? —
Moogt gij *het* in een gedicht als 't uitspreken, of 't als *et*?

(Bij 't lezen van een gedicht late men niet opzettelijk de
voetmaat hooren; de voetmaat komt van zelf tot haar recht bij
ieder lezer, die door eenige gedichten te scandeeren, zijn gevoel
voor rythmus eenigszins ontwikkeld heeft. Deze zal door slordig-
heden de voetmaat niet bederven.)

686. (Uit *De Twee Bultenaars.*)

Wijs in vers 1—5 vijf tropen aan.

Vrijden drok genoeg is een *litotes*. Wat wil dat zeggen?

Zoo ook: *Dat opstel is niet kwaad. Hij is ook niet dom. Zijn reiszak was licht genoeg.* (Jaromir.) — In *Zijn ruggegraat was wat sterk gewelfd* (van een bultenaar). *Dat was bezijden de waarheid. Van kuif wat hoogblond* komen *euphemismen* voor. Wat is nu 't verschil tusschen een *litotes* en een *euphemisme*?

687. Vers 5—8 en 13—15 behooren bij elkaar, zoo ook 8—12 en 16—29. Verklaar dat. — Achter „*bragt*” (vers 12) moet dan ook een *punt* staan.

688. Op wie de vreemdeling, 't hof, de stad, Bij ieder feest de blikken had.

1. Benoem de tropen. 2. Is deze bijv. zin determinatief of explicatief? — (Waarom maakte O. haar het hof?)

689. Vers 24. *Van rust, na bezigheid* staat tegenover *rust, na . . . . ?*

690. Vers 29. *Naar wien de Jeugd zoo gretig hoort* kan niet behooren bij *die* uit het vorige vers. Bewijs dat. Waarbij behoort het dan wel?

691. 't *Licht van hooger gunst*. Welke betrekking drukt dit *van* uit?

692. *Dit was, verzacht, het slot*. Waarom die komma's? Wat zou Klara gezegd hebben?

693. *Die zoo zijn Heer en Pleegkind zitten zag*. Ontleed dit redekundig. Verklaar uit het voorafgaande: *Zoo* is bijv. nw.

694. Vers 56. *Zoo dadelijk*. Vul dit, op zachten toon, ingelaschte aan.

695. Waarom bezigt Roel *wij* en niet *gij*?

696. Vers 70. *Geen sprookjes zijn 't, die ik verhalen zal*.

1. Bewijs: *Sprookjes* is hier het ruimste begrip en dus geen onderwerp. 2. Mag men hier 't lezen *et*? Mag men *het* en

eene, in een gedicht voorkomende, lezen als 't en een? Waarom niet?

Wanneer zoudt ge *het* en *eene*, *eenen* lezen als 't, 'n, 'n en wanneer niet? (b. v. in lossen stijl of in deftigen stijl?)

Waarom zal men *de* als in *de aarde*, *de ellende* in een gedicht nooit schrijven *d'*, terwijl *den* wel eens wordt *d'*?

697. *Een amerij uw drift nog ingebonden.* — In welken naamval staat *drift*? (Vervang het door een voornaamw.) — Welke trope ziet gij in *amerij* en welke in *ingebonden*?

698. *in elken vorm* te kneden. — *als bedelaar.* — om voor *een schildpad* door te gaan. Waarbij behoort het gecursiveerde? — Benoem om . . . . door te gaan.

699. *Hij weet van 's Graven geplukte lauwers.* — 's Graven kan niet behooren bij *geplukt*. Bewijs dat. Doe hetzelfde voor: *Gods gezetten stond.* (Hagar.)

700. Gis wat St bedoelt met: *Ddár met bescheiden tooi 't geen enkel GOED was, sierde.* Van wie zou Frederik al de daden goed genoemd hebben?

701. *Niet eedler schiep . . . . den Argonaut.*

Neem *schiep* = *zou scheppen* en ontbind dit in twee zinnen, zoodat duidelijk blijkt, dat *eedler* en *schooner* beide bepaling zijn van *Argonaut*. — Op welk oogenblik stelt St. zich hier den Argonaut voor en waarom?

702. Ook had de Ruiters nog den stand niet uitgevonden,
Waar thans zijn bovenvracht zich best in dragen liet.
1. Ontleed redek. vers n°. 2. 2. Waarom schrijven De Vr. en Te W. *thans* en niet *thands* of *tans*?

703. Zij komt en helpt, waar, zonder hulp, de Bloed
Het vliegen even licht gedaan kreeg als het rijden.
1. Ontleed den bijzin redekundig. 2. Benoem de bepaling *zonder hulp*. 3. Hoe verklaart gij: *bloedjong*, *bloedarm* uit *bloedrood*? 4. In welken naamval staat *rijden*?

704. Deez' (= de tong) liet zich, hoezeer hij wrong, niet slaken.

1. Redek. te ontleden. 2. *hoezeer* of *hoe zeer*, wat verkiest gij hier? Zoek uit de verzen van *Deez liet zich tot Acht weken later* twee afhankelijke of indirecte vragen. — Hoe verklaart gij de *s* in *nieuwsgierig*?

705. Hoe legt St. het aan om de historie van Wolf er in te vlechten?

706. Zij was 't, wier zoet gevele zijn eerste wanhoop suste,
En van zijn bleeke wang de spade tranen kuste

1. Verklaar: *eerste wanhoop* en *spade tranen*. 2. Benoem den genitief in *wier* en de trope in *wang*.

707. Hij voelt door vaderplicht tot zelfbehoud zich dwingen.

1. Maak de constructie. 2. Is *dwingen* hier actief of passief?

708. *maar leest op zijn gelaat*
tot *Verbazing*.

1. In zinnen te ontbinden.

709. Hij heeft den leliebloei in rozen
Verkeerd op 't voorhoofd van zijn Hoordster.

1. Redek. te ontleden.

710. *Wat beider tweekamp schorst.*

1. Waarin bestond die tweekamp? 2. Bewijs uit den vorm dat *beider* zelfstandig is.

711. *'t slijk (2) ontzezen (3)*
tot . . . niet geven kan.

1. Maak de constructie van dezen zin met *Hij* voorop. (*'t slijk* = *'t slijk der zinnelijke liefde*). Petrarca zag in een kerk een beëldschoone vrouw, Laura, welke hij tot aan zijn dood toe beminde en bezong, zonder ooit pogingen te doen haar te huwen of zelfs weer te zien.)

712. *'t verschoonend welkom.*

Waaruit blijkt 't *verschoonende*?

Waarom *mijterheuvel*? Wat is *spieglend metaal*?

713. en zij dan binnentrée

Dezelfde als toen zij hem groothartig hulp kwam geven.

1. Welke zin hangt aan *als*? 2. Betoog: *groothartig* is bijwoord. 3. Wat is 't verschil tusschen het bep. aank. van *dezelfde*, *degene* en *desulke*?

714. *Zou Ot een meisje zonder naam . . . .*
Waarom *zou* en niet *zal*?

715. *een plaats in d'almanak.*

1. Wat bedoelt St.? (Zie den vorigen of den voorlaatsten regel!)

716. Gij — of ik langer schreef —

Gij, wier opmerkzaamheid mij nog ter zijde bleef —

1. *Of* beteekent . . . .? 2. Denkt gij bij *bleef* aan een feit of aan een bespiegeling?

Vragen over Blaauwbes.

717. *Blaauw bes, Blaauw bes! een studiebeeld.*

1. Wat is een studiebeeld? Is het vrouwtje, of het opstel van P. studiebeeld?

718. *in een zijner veelvuldige verzuchtingen.*

1. Benoem een taalkundig. — 2. In welken genitief staan *zijner*, *veelvuldige* en *verzuchtingen*? 3. Bij welk dezer woorden kan men van primaire, en bij welke van secundaire verbuiging spreken?

719. *ten einde doof te zijn.*

1. Waarom noemt gij *ten einde* geen voegwoord?

Vul aan: *Ten einde* als voegw. en als voorzetsel doen denzelfden dienst, drukken dezelfde betrekking uit, het eenig verschil is . . . . .

720. *Ik ben te zeer van muzikalen zin misdeeld om te durven beslissen of de schreeuwers der hoofdstad het winnen van die, welke . . . . .*

1. Benoem den beknopten zin *om te beslussen*. (Was P. in volstrekten zin *te zeer misdeeld*?) — 2. Kan of hier vervangen worden door *dat*? — 3. Benoem taalkundig *die*.

721. *Ik verbaas er mij over hoe het gehoor zijner verbeelding zoo zeer de wicken knotten kon.*

1. Benoem taalkundig *er, hoe, kon*. 2. In welken datief staat *verbeelding*?

722. *Verrees er aan, als . . . . niet een geheel ander tooneel dan zijn studeercel aanbod.*

1. Welken dienst doet *dan*? Is het een gewone vraag of . . . .? 2. *ander tooneel dan*. Waartusschen wordt hier een vergelijking gemaakt?

723. *Ik wil . . . . beroepen om later van diegene te gewagen welke . . . . . dien zin voor climax . . . .*

1. Waarom noemt gij *diegene* foutief gebezigd? 2. Wat drukt hier *om* uit? 3. Waaruit blijkt P's zin voor *climax*?

724. *Daar klinkt het: Elft as Zalm.*

Benoem taalkundig *het*. (Vergel. *zij zongen het: Bescherm, o God.*)

725. *laat staan er om dood willen zijn.*

1. Ontleed dezen zin redek. 2. Wijs aan hoe hij de tegenwoordige beteekenis kon krijgen.

726. *Het schuitje, — de visschers . . . . . verwensching na.*

1. Welke afwisseling van *ideeën* bedoelt P.? 2. Wat beteekent hier het woord *idee* of *gedachte*? 3. Waarbij behoort *tegenstelling* als bijstelling? 4. Hoeveel *ideeën* noemt P. op? 5. Schrijf nu den geheelen zin, met de *ideeën* er bij, neer, beginnende met *Wat dunkt u*. 6. Doet de komma vóór *tegenstelling* geen goeden dienst?

727. *Welaan, — maar eerst . . . .*

Vul achter *welaan* den verzewgen zin in.

728. *dat Bilderdijk . . . . uitgemonsterd.*

1. Bij welken niet uitgedrukten zin behoort dit? 2. Verklaar die verzuchting.

729. *Er zijn er bij de A. . . . . , die u de haren te berge doen rijzen.*

1. Redek. te ontleden. 2. Verklaar de metaphore.

730. *Beerzen binnen de garneelen.*

1. Hoe verklaart gij het ontstaan van *binnen* of *bennen* uit *ben*?

731. *Ichtyoloog (= vischkenner) of niet, u stuit dat doorceehaspelen van zout- en zoetwatervis, het verbijstert . . . . gevinde.*

1. Zoo gij garnalen kent, bewijs dan, dat hier op P. het spreekwoord van den splinter en den balk toegepast kan worden. 1. Verklaar . . . . *het verbijstert* . . . . 3. Laat zien: *Ichtyoloog of niet* is toegevend — zonder van *toegeven* te spreken.

732. *Rapen zijn . . . . gruwen doet.*

1. Hoe komt het dat *de rapen u* (4) *onwillekeurig* (3) *ons bestuur* (6) *mannen* (5) *doen* (2) *toewenschen* (2)? 2. Ontleed dezen zin redekundig.

733. *denk er eens aan.*

1. Is dit een gebod, wensch of een uittarting en meteen een rhetorische vorm voor: *gij kunt het niet wenschen*?

2. Waarom doen *vrijer instellingen* u dat wenschen?

734. Verklaar dat voor *het hebben van weinig behoeften onafhankelijkheid veil of te verkrijgen* is. — Waarom moet de komma achter *wenscht* in acht genomen worden? — Waarom *kannibalen-maal*?

735. *Ik ben billijk . . . . thans dien naam te geven.*

1. Wat verstaat gij onder *billijk* en wat denkt P. bij dat woord? 2. *thans* = ... ? — 3. Aan welken niet uitgedrukten zin hangt *want waarom* . . . . ?

736. *Nauwelijks mag het een meisjesstem heeten.*

1. Benoem taalkundig: *nauwelijks, mag, heeten*. 2. Vergelijk dit *heeten* met *heeten* in: *Hij heet Jan, Dat heet vechten; Hij heet rijk te zijn.*

737. *'t welk u door de leden vaart en . . . koopen doet.*

1. Welke fout ziet gij?

738. *de tallooze verkwikkingen.*

1. In welke betrekking staat deze bet. tot de eerste beteekenis van *verkwikking*?

2. Bewijs dat „die schaal van tonen van behoefte tot weelde reikt”

739. *Mijn inleiding zal haar doel hebben bereikt als*

1. Welken dienst doet hier *zal*? 2. Benoem 't voegwoord *als*. 3. Heeft deze inleiding nog andere beteekenis voor dit stuk, dat op straat speelt, dan P. er aan toekent?

740. Hoe beschrijft P. het uiterlijk van het Vrouwtje? — Niet op de gewone, inventarisachtige wijze, maar . . .

741. Vergelijk „een Rembrandt” met *Hij is nog niet een Rembrandt.*

742. *Verder blootgaven, dan hunne vormen wenschelijk maakten.*

1. *Wenschelijk* is bep. van?

743. *Waarom is met hem de Kunst verloren gegaan?*

1. Is dit een gewone vraag?

744. *Het wintersch landschap ware opgeluisterd . . .*

1. Zeg dit zonder beeldspraak.

745. *Van eene ziel* is bep. van? — Waartoe (;) achter *overleefde*? — Bewijs dat Rembrandt een realist was, maar geen plat-prozatsche realist. —

746. *het genie des meesters voor het overige in al zijnen omvang geëerbiedigd.*

Waarom voegt P. dit er bij?

747. Waarom moet de klemtoon op *straat* vallen in: *in eene straat?* — *dan uit hoop.* Waarbij behoort *uit hoop* als bepaling?

748. *Eefje heeft hier toch gewoon;* of *ik moest mij in het huis hebben vergist . . . . dan moet zij verhuisd zijn.*

1. Bewijs of is bijschikkend. 2. 't Verschil tusschen *moest en moet?* 3. Benoem *toch.*

749. In welk opzicht was die *nuf veelbelovend?*

750. Waarom mogen mevrouwen „die negen juffrouwen bij haar tienjarig kind hebben gehad” niet meespreken?

751. *Een weigering ware onheusch geweest, ook kwam zij bij den borst niet op.*

1. Waarom *ware?* 2. De kracht van dit *ook*, het tegen-gestelde van dit *ook?* 3. De afleiding van *heusch* en *hosselijk?*

752. *Had zij . . . . gediend.*

1. Is dit een gewone vraag?

753. *het viel haar niet in om te zien of die kreet ook haar gelden mocht.*

1. *òm te zien* of *om te zien* en waarom? 2. De kracht van *ook* en *mocht?* 3. Is *of die . . . . mocht* bevestigend, of vragend. 4. Waarom *mocht* en niet *mogt, bracht* en niet *bragt?*

754. *Vrouw Hendriks werd onbillijk, en gevoelde het nauwelijks, of had er berouw over.*

1. Is deze samentrekking goed? 2. Waarin bestond de *onbillijkheid?* 3. Wijs uit dit en het volgende aan, dat het eenvoudige *Vrouwtje* een adel van gemoed heeft als maar zelden gevonden wordt.

755. *Eefje was wat wispelturig van humeur geweest.*

1. Redek. te ontleden.

756. *hoe deze zich ook schuil houden mocht.*

1. *Schuil* is bep. van? 2. Verklaar het toegevende, in verband met „*geen doolhof*” en „*onmogelijk*”.

757. *Hoe zoude zij haar kind weervinden?*

1. Verklaar *hoe* kan hier bijvoegl. naamw. en ook bijw. zijn.

758. *Eeffe heeft zich hier immers goed gedragen?*

1. Welken dienst doet hier *immers*? (Lees den zin zonder *immers*).

759. *Daarin zijn armen en rijken gelijk.*

1. Welke bep. ligt hier in 't voornaamw. bijw. *daarin*?

760. *Gelukkig gehuwd . . . tot gewend.*

1. *Gelukkig* bijw. van omstand. of van hoedanigheid? —
2. Waarom de omgezette woordschikking *genoot zij*? Welke bep. zoudt gij nu ook willen denken vóór *wenschte zij*? — Wat is daartegen? — Wijzig den zin, zoodat dezelfde gedachte duidelijker uitgedrukt wordt. —

761. *der schoone vrouwe.* Welken datief?

762. *Want weder waande zij te wezen, Zou eene te flauwe uitdrukking wezen.*

1. Wat beteekent hier *uitdrukking*? 2. Welken dienst doet hier *want*? 3. Waarom *zou* en niet *is*? 4. Waarom kunt gij uit dezen zin niet den term *verleden-toek. tijd* verklaren?

763. *Indien eenige herinneringen . . . zoet mogen heeten.*

1. Dit is geen eigenlijke voorw. zin, maar een rhetorische wending. Verklaar dat.

764. *die gemeenzaamheid . . . behoort.*

1. Kunt gij hierin een steek onder water zien, gericht op sommige nieuwbakken adellijken?

765. *Immers toen had hij zich bedacht.*

Op welk lid van den voorafgaanden zin heeft dit betrekking?

766. *de proef te nemen of . . . kon.*

1. Waarom *of*?

767. *die der meesteresse het oor deed leenen.*

1. Waarom verkiest gij *de meesteresse*? (neem *deed* = *maakte*).

768. Waarom zegt Wouter er bij: *ik ben nooit in Gelderland geweest Mevrouw*?

769. *Anders zou het mij wel loenen.*

1. Benoem het bijwoord *anders*. (Is het geheel hetzelfde als in: *anders kom ik niet?*)

770. *als achte zij het niet waard mijne verdenking te weerleggen.*

1. Redek. te ontleden na inlassching van *der moeite*.

771. *O, dat die oogen liegen konden!*

Welke hoofdzin is hier weggelaten? Waarom *dat* en niet *of*?

772. *Waarom? o Heere. Liever Waarom? — o Heere.*
Verklaar dat. Welke schoone trek van het oude Vrouwtje wordt hier geteekend?

773. Wie er zich ook verlustigde in het prachtig wolken-schouwspel, *dat de plek te ieder ure schier gelegenheid geeft te zien*, maar zelden zoo *verscheiden*, zoo *rijk* aan allerlei tonen en tinten aanbiedt, als in dat, 't welk de schemering voorafgaat.

1. Redek. te benoemen het recursiveerde.

2. Benoem taalkundig *wie* en *dat* in *als in dat*.

3. *Wie, wat, waar*, en andere onbepaalde woorden maken een zin toegevend. Verklaar dat.

774. 1. Zoek de zinnen op, die het edele van het oude vrouwtje noemen of doen zien. — 2. Waarom zou P. het Vrouwtje niet dadelijk aan het huis, waar haar dochter het laatst woonde, hebben doen bellen?

Uit Hagar.

775. Vers 1 en 2, 3. Benoem *wat al* als een uitdrukking en ook *wat* en *al* (= wel) afzonderlijk. — Ontleed deze verzen redekundig. — Is *roosten* hier hetzelfde als in: *De zon roost den grond?*

776. Vers 4. 't Verschil tusschen *tooneel* hier en in: *ik beschouwde dat tooneel*. — Wat drukt *van* uit in *tooneel van schrik* en wat in: *terwijl de lucht van het zwaaien van het zwaard zucht* (Slag bij Nieuwpoort).

777. Vers 6 en 7. Vervang *doet* door *maakt* en beredeneer dat *aan* weg moet vallen.

778. Vers 14. Waarom plaatste D. C. een komma achter *schoot*?

779. Vers 18. „*dwepen* met één *e*, omdat deze *e* ontstaan is uit *a*”. Geef het waarom van dit waarom.

780. Vers 19 en 20. Waarom „een *half* gekenden God” en „*heel* der volken lot”?

781. Vers 21 en vlg. Is *hier* bijwoord van plaats? — Zijn *herroepen* en *verneerd* voltooid of onvoltooid deelw.? — Laat zien dat *geleegd* toekomstig voltooid deelwoord is. —

782. Vers 34. Welke zin hangt aan *en*? (bijschikkend voegw.)

783. Vers 45. *als zijn meerdere* en *man in zelfgevoel en krachten* zijn bepalingen bij een zelfstandigheid, uitgedrukt door een zin; door welken zin? — Had hij nog in ander opzicht *man* kunnen zijn?

784. Vers 61. *als uitgestrekt*, *als* staat hier niet op zijn plaats; het moet zijn *als ten grave uitgestrekt*. Beredeneer dat. — *blind* en *doof* zijn niet overdrachtelijk gebezigd in: *Hij is als blind voor zijn gebreken en als doof voor goeden raad*. Bewijs dat. — Een prozaschrijver bezigt dit *als* alleen voor woorden, die als fig. termen nog niet geijkt zijn, terwijl de dichter bovendien dit *als* gebruikt ter wille van de voetmaat. Licht dat toe.

785. Vers 64. Ontleed dezen zin redekundig, zoodat blijkt dat *uw graf* in den vierden naamval staat.

786. Vers 68. Laat zien dat „kennende zijn bloed” explicatief of redengevend is. — Is „uw naam voortplanten” hetzelfde als „uw beeld voortplanten”? — Ziet gij ook hierin dat de Semietische volkeren zeer veel waarde hechten aan zuiverheid van ras? — Welken naam geeft men gewoonlijk aan „de Zwervende Arabier”? — Wijs aan dat D. C. van vers 68 — 72 bezigt is om de zangen op „den Kemel” en „het ros” er in te vlechten.

787. Vers 86. Welken dienst doet hier *wel*? — In welken naamval staat *lofsang*? — Is die pelgrim een Christen of een Mohamedaan? (Jerusalem is door de rots in den tempel van Omar „waarop reeds Abraham en Melchisedech offerden” een heilige stad voor den Muzelman). — „Vol van ijver maar lijdzaam” — Wordt hierin het karakter van den Westerling of van den Oosterling geteekend? —

788. Vers 90 en vlg. Welke beteekenis heeft hier *spreuk* (van *spreken*) en *song*?

Vers 93 en vlg. Construeer deze zinnen zóó, dat blijkt: *vervaard* is bep. van *hem*.

Benoem de tropen in: *verslindt, harnas* (= de geharnaste), *koelt, vaandelen*.

789. Vers 105 en vlg. In welken naamval staat *een paradys*? — Welken dienst doet *ja*? Heeft D. C. hier de climax goed volgehouden? — Overeenkomst en verschil tusschen dit *ja* en een voegwoord? („een voegwoord wijst een betrekking tusschen twee zinnen aan, en maakt voor het oog en voor het oor lid uit van den tweeden zin”).

790. Vers 107 en vlg. Construeer deze zinnen zóó dat „gelijk” vóór „Egyptes zevenmond” komt te staan en „goot” achter „bezwijken”. Wat dunkt u van „zijn bed als opheft” en „bergen in bezwijken”? Fraai? juist? — Lees vers 107 „t Schiereiland . . . ” volgens de voetmaat. —

791. Vers 112 en 113. Wijs den fraaien overgang aan, hier door D. C. gemaakt.

792. Vers 118—120. Maak de constructie van dezen zin, zoodat blijkt *Van den Indus tot den Taag* is bep. van *overstelt*. — Waarom een komma achter *onredbaar* (vers 124)? — Dito vraag voor de komma achter *sieren* (vers 134) — Verklaar „wijsheen van uw scholen” (Ptolemaeus Philadelphos stichtte te Alexandrië het Museum, waarin beroemde geleerden, volgelingen van Aristoteles, Plato enz. werden opgenomen, onderling sprekende, hun leerlingen onderwijzende of *boeken schrijvende*).

793. Vers 150. In welken naamval staat *klingen* ten opzichte van *gescherpt*, en ten opzichte van *leeren*?

Vers 157. Licht „de tegenstrijdigheden” toe in 157 en 159. Kunt gij het ook in 158?

794. Vers 160. „Zoon van Abraham” is bep. bij? — Laat zien dat deze bijstelling explicatief is ten opzichte van het volgende vers.

Vers 171. Verklaar waarom D. C. de leerstellingen van Mahomed „kroost” noemt, in verband met vers 170. Wijs de overeenkomst aan tusschen de hoofdgedachte in vers 170—172 en die in 172—176. — Kunt gij het waarom gissen van „Ach” in vers 173?

795. Vers 184. *Zijn wondren loop begon*. Waarom *zijn*? — In welken naamval staat *wat* in vers 190? — Waarbij behoort *enkel waarheid* in vers 195.

796. Vers 199. Geef een voorbeeld van „oordeel lang getergd”. — Vers 209. In welken naamval staat *Caïro*. (Zie vers 211 en vers 213). — Construeer vers 210, „Geschiedenis” vooropzettende. — Vers 212. Verklaar „morgenluchten aamt”. — Ontbind vers 219—221 in zinnen, zoodat blijkt „niet slechts, maar mede” is een voegw. uitdr. — Is „duizend” hier eigenl. of overdracht. ? (Er zijn er 860).

797. Vers 224. *der alchymie*. Welke genitief? — Verklaar de trope in *kiemde, wenkte, lust*. — Heeft D. C. weer den overgang op het volgende voorbereid?

798. Vers 250. Heeft „Heilige” hier de gewone beteekenis? — Redek. te ontlede: „Het Zwaard voor pelgrimstaf geheven” — „Pelgrimstaf” met *s* of met *ss*? — Vers 267 „wien” is onbep. vnv. Verklaar dat. — „een jongste flikkerschijn” is bijstelling van . . . . ? — Vers 280. *van leven* is een omschreven partit. genitief. Verklaar dat. —

799. Vers 290 en vlg. *Verrukt* is bep. van . . . . ? —

Vers 291. *vernieuwd* heeft de kracht van een toek. deelw. Laat dat zien. *Van dien zin* is bep. van . . . . ? — „Hooger Vredeking” dan . . . . ?

800. Vers 296. *Wanneer* is betrekkelijk bijw. van tijd. Verklaar dat. — Vers 305. Wijs het oorzakelijk verband aan tusschen vers 303 en 304 en *beschreiende* — *als d'eerstgeboren* is bep. van . . . . ? — Noem de vier bijzinnen van tijd op, die behooren bij: *Wat tijden* (zullen het zijn).

